

T.C.
GÜMÜŞHANE ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

İŞLETME ANABİLİM DALI

BANKA KÂRLİLİĞİNİN BELİRLEYİCİLERİ: TÜRK BANKACILIK
SEKTÖRÜ ÜZERİNE BİR UYGULAMA

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Yusuf YILMAZ

AĞUSTOS -2022
GÜMÜŞHANE

**T.C.
GÜMÜŞHANE ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

İŞLETME ANABİLİM DALI

**BANKA KÂRLİLİĞİNİN BELİRLEYİCİLERİ: TÜRK BANKACILIK
SEKTÖRÜ ÜZERİNE BİR UYGULAMA**

**DETERMINANTS OF BANK PROFITABILITY: AN APPLICATION ON THE
TURKISH BANKING SECTOR**

YÜKSEK LİSANS

Yusuf YILMAZ

**AĞUSTOS -2022
GÜMÜŞHANE**

**T.C.
GÜMÜŞHANE ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

İŞLETME ANABİLİM DALI

**BANKA KÂRLİLİĞİNİN BELİRLEYİCİLERİ: TÜRK BANKACILIK
SEKTÖRÜ ÜZERİNE BİR UYGULAMA**

**DETERMINANTS OF BANK PROFITABILITY: AN APPLICATION ON THE
TURKISH BANKING SECTOR**

YÜKSEK LİSANS

Yusuf YILMAZ

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi İbrahim KARAASLAN

**AĞUSTOS -2022
GÜMÜŞHANE**

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK BEYANI

Yüksek Lisans Tezi olarak hazırlamış olduğum “**Banka Kârlılığının Belirleyicileri: Türk Bankacılık Sektörü Üzerine Bir Uygulama**” isimli bu tezimin, tamamen kendi çalışmam olduğunu, her alıntıya kaynak gösterdiğimi, alıntı yaptığım tüm çalışmaları kaynakçada belirttiğimi ve Gümüşhane Üniversitesi’nin lisanslı kullanıcısı olduğum intihal yazılım programı ile Lisansüstü Eğitim Enstitüsü’nün belirlediği kıstaslara uygun olarak raporladığımı taahhüt ederim. Tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Gümüşhane Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü arşivinde saklanmasına izin verdiğimi onaylarım.

Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği’nin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

25/08/2022

.....
Yusuf YILMAZ

TEŞEKKÜR

Tez çalışmamın konu seçiminden başlayarak bitimine kadar, yoğun çalışmalarına rağmen her zaman yanımda olan, ihtiyaç duyduğum noktalarda benden yardımını esirgemeyerek yol gösteren, yönlendirmeleri, tavsiyeleri ve teşvikleriyle çalışmanın tamamlanmasında büyük emeği olan değerli tez danışmanım Dr. Öğr. Üyesi İbrahim KARAASLAN' a en içten teşekkürlerimi sunarım.

Son olarak tez çalışmamın saha araştırmasında ricamı kırmayarak katılım gösteren, görüşlerini esirgemeyen sevgili katılımcılara ve tez sürecinde motivasyon kaynağım olan annem Hülya YILMAZ, babam Suat YILMAZ, ablam Saliha TUFANOĞLU ve son olarak eşim Safure YILMAZ' a verdikleri desteklerden dolayı teşekkürlerimi sunarım.

ÖZET

Bu tezin amacı, Türk bankacılık sektöründe faaliyet gösteren ticari bankaların kârlılığını belirleyen faktörlerin tespit edilip incelenmesidir. Türk bankacılık sektöründe yer alan 9 ticari bankaya ilişkin 2004- 2021 arası yıllık verilerin kullanıldığı çalışmanın analizi statik panel veri yöntemi ile gerçekleştirilmiştir. Çalışma kapsamında, bağımlı değişken olarak aktif kârlılığı (ROA) bağımsız değişken olarak ise takibe dönüşüm oranı (NPL), faaliyet kâr marjı (OPM), faiz gelirleri (INTINCOME), hisse başına düşen defter değeri (BVpS), üç ay vadeli mevduata ödenen faiz oranı (DEP) kullanılmıştır. Bankacılık sektörünün kârlılığını etkileyen faktörlerin incelendiği çalışmanın sonucunda, aktif kârlılığı ile faaliyet kâr marjı, üç ay vadeli mevduata ödenen faiz oranı ve faiz gelirleri arasında istatistiki olarak anlamlı pozitif ilişki, hisse başına düşen defter değeri ve takibe dönüşüm oranı arasında ise istatistiki olarak anlamlı negatif ilişki tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Banka kârlılığı, Statik panel veri analizi, Ticari bankalar, Türk bankacılık sektörü

SUMMARY

The aim of this thesis is to determine and examine the factors that determine the profitability of commercial banks operating in the Turkish banking sector. The analysis of the study, which used annual data between 2004 and 2021 on 9 commercial banks in the Turkish banking sector, was carried out with the static panel data method. Within the scope of the study, return on assets (ROA) as the dependent variable, NPL as the independent variable, NPL, operating profit margin (OPM), interest income (INTINCOME), book value per share (BVpS), Interest paid on three-month term deposits. rate (DEP) was used. As a result of the study examining the factors affecting the profitability of the banking sector, a statistically significant positive relationship was found between the return on assets and operating profit margin, the interest rate paid to three-month deposits and interest income, while a statistically significant negative relationship was found between the book value per share and the NPL ratio. has been done.

Keywords: Bank Profitability, Static panel data analysis, Commercial banks, Turkish banking sector

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	III
BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK BEYANI	IV
TEŞEKKÜR	V
ÖZET	VI
SUMMARY	VII
İÇİNDEKİLER	VIII
TABLolar DİZİNİ	XI
ŞEKİLLER DİZİNİ	XII
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	XIII
1. GİRİŞ	1
2. BANKA TANIMI VE BANKACILIK SEKTÖRÜNÜN TARİHSEL GELİŞİMİ	3
2.1. Osmanlı Döneminde Bankacılık	3
2.2. Cumhuriyet Döneminde Bankacılık	4
2.3. Türkiye’de Bankacılık Sistemi	5
2.3.1. Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB)	6
2.3.1.1. TCMB’nin Görev ve Yetkileri	6
2.3.1.2. TCMB’nin Sermaye Yapısı	7
2.3.1.3. TCMB’nin Para Politikasındaki Rolü	7
2.4. Türk Bankacılık Sistemindeki Faaliyet Alanlarına Göre Banka Türleri	7
2.4.1. Mevduat (Ticaret) Bankaları	7
2.4.2. Kalkınma Bankaları	8
2.4.3. Yatırım Bankaları	8
2.4.4. Katılım Bankaları	9
2.4.5. Merkez Bankaları	9
2.5. Türk Bankacılık Sistemindeki Mülkiyetlerine Göre Banka Türleri	10
2.5.1. Kamu Sermayeli Bankalar	10
2.5.2. Özel Sermayeli Bankalar	10
2.5.3. Yabancı Sermayeli bankalar	10
2.6. Ticari Bankaların İşlevleri	13
2.6.1. Mevduat Toplama	14
2.6.2. Fon Sağlama	15
2.6.3. Kredi ve Kredilendirme İşlemleri	15

2.6.4. Dış Ticaret İşlemleri	16
2.6.5. Bireysel Bankacılık	17
2.7. Türk Bankacılık Sisteminde Parasal Kuruluşlar	18
2.7.1. Türkiye Bankalar Birliği (TBB)	18
2.7.2. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu (BDDK)	18
3. BANKALARIN KARŞILAŞTIKLARI RİSKLER	20
3.1. Risk Kavramı	20
3.2. Bankacılıkta Risk Türleri	20
3.2.1. Kredi Riski	21
3.2.2. Ülke Riski	22
3.2.3. Likidite Riski	23
3.2.4. Piyasa Riski	23
3.2.5. Operasyonel Risk	24
3.3. Bankacılıkta Risk Yönetimi	25
3.3.1. Risk Ölçüm Teknikleri	28
3.3.1.1. Kredi Riski Ölçümü	29
3.3.1.2. Piyasa Riski Ölçümü	30
3.3.1.3. Operasyonel Risk Ölçümü	31
3.4. Banka kârlılığını Belirleyen İçsel Faktörler	32
3.4.1. Likidite	32
3.4.2. Mevduatlar	32
3.4.3. Aktif Kalitesi	33
3.4.4. Kaldıraç Oranı	33
3.4.5. Banka Mülkiyeti	34
3.4.6. Banka Büyüklüğü	34
3.5. Banka kârlılığını Belirleyen Dışsal Faktörler	34
3.5.1. Faiz Oranı	34
3.5.2. Ekonomik Büyüme	35
3.5.3. Enflasyon	36
3.5.4. Teknolojik Yenilikler	36
4. BANKA KÂRLILIĞININ BELİRLEYİCİLERİ: TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜ ÜZERİNE BİR UYGULAMA	38
4.1. Banka Kârlılığının Belirleyicileri Üzerine Literatür Taraması	38
4.1.1. Ulusal Literatür	38
4.1.2. Uluslararası Literatür	42

4.2. Türk Bankacılık Sektörünün Değerlendirilmesi	44
4.3. Araştırmanın Amacı ve Önemi	49
4.4. Araştırmada Kullanılan Veri ve değişkenler	49
4.5. Değişkenlere İlişkin Grafikler	50
4.6. Araştırmanın Yöntemi	55
4.7. Araştırmanın Modeli	56
4.8. Araştırmada Kullanılan Analize İlişkin Bulgular	56
4.8.1. Değişkenlere İlişkin Tanımlayıcı İstatistik Sonuçları	56
4.8.2. Korelasyon Analizi Sonuçları	57
4.8.3. Varyans Şişirme Faktörü (VIF) Analizi	58
4.8.4. Birim ve Zaman Etkisi Varlığına İlişkin Test Sonuçları	58
4.8.5. Hausman Testi Sonuçları	59
4.8.6. Levene, Brown ve Forsythe Değişen Varyans Testi Sonuçları	59
4.8.7. Otokorelasyon Testi Sonuçları	60
4.9. Statik Panel Veri Modeli Tahmin Sonuçları	60
5. SONUÇ VE ÖNERİLER	62
KAYNAKÇA	65
ÖZGEÇMİŞ	72

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 1. Türkiye’de faaliyet gösteren mevduat bankaları	11
Tablo 2. Türkiye’de faaliyet gösteren yatırım ve kalkınma bankaları	12
Tablo 3. Türkiye’de faaliyet gösteren katılım bankaları	13
Tablo 4. Türk bankacılık sektörü seçilmiş bilanço kalemleri	44
Tablo 5. Değişkenlere ait veri Seti	49
Tablo 6. Tanımlayıcı istatistik sonuçları	57
Tablo 7. Korelasyon analizi sonuçları	57
Tablo 8. VIF analizi sonuçları	58
Tablo 9. Birim ve zaman etkisi varlığına ilişkin test sonuçları	58
Tablo 10. Hausman testi sonuçları	59
Tablo 11. Levene, Brown ve Forsythe değişen varyans testi sonuçları	59
Tablo 12. Otokorelasyon testi sonuçları: Bhargava, Franzini ve Narendranathan'ın Durbin Watson ve Baltagi - Wu'nun yerel en iyi değişmez testleri	60
Tablo 13. Panel veri modeli tahmin sonuçları	60

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. Bankacılıkta riskler	21
Şekil 2. Risk yönetimi süreci	26
Şekil 3. Risk ölçüm teknikleri	29
Şekil 4. Teknolojik Yenilik Süreci	37
Şekil 5. Türk bankacılık sektöründe faaliyet gösteren banka türü ve sayısı	45
Şekil 6. Türk bankacılık sektörü toplam aktif büyüklüğü / GSYİH	46
Şekil 7. Türk bankacılık sektörü bilanço içi büyüklüklerin dağılımı	47
Şekil 8. Türk bankacılık sektöründe banka sahipliğine göre dönem net kârı	47
Şekil 9. Türk bankacılık sektörü özkaynak kârlılığı	48
Şekil 10. Türk bankacılık sektörü aktif kârlılığı	48
Şekil 11. Aktif kârlılığı (ROA) grafiği	50
Şekil 12. Takibe dönüşüm oranı (NPL) grafiği	51
Şekil 13. Faaliyet kâr marjı (OPM) grafiği	52
Şekil 14. Faiz gelirleri (INTINCOME) grafiği	53
Şekil 15. Hisse başına düşen defter değeri (BvPS) grafiği	54
Şekil 16. Üç ay vadeli mevduata ödenen faiz oranı (DEP) grafiği	55

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

A.Ş	: Anonim Şirketi
BDDK	: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu
BVPS	: Hisse Başına Düşen Defter Değeri
C	: Cilt
DEP	: Üç ay vadeli mevduata ödenen Faiz Oranı
GSYİH	: Gayri Safi Yurt İçi Hâsıla
ISBN	: International Standard Book Number
i	: Birimler
İMKB	: İstanbul Menkul Kıymetler Borsası
NPL	: Takibe Dönüşüm Oranı
OPM	: Faaliyet Kâr Marjı
ROA	: Aktif Kârlılığı
ROE	: Özkaynak Kârlılık Oranı
S	: Sayfa
t	: Zaman
T.A.Ş	: Türk Anonim Şirketi
TBB	: Türkiye Bankalar Birliği
TCMB	: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
TKBB	: Türkiye Katılım Bankalar Birliği
VIF	: Varyans Inflation Factor
α	: Sabit Parametre
β	: Eğim Parametre
ε	: Hata Terimi

1. GİRİŞ

Bankacılık sektörü; Finansal sistemin sağlıklı işlemesi, paranın yatırıma dönüşebilmesi, Reel ekonomide faaliyet gösteren işletmelerin finansmana erişimi açısından temel öneme sahiptir. Güçlü ve sağlam bankacılık sisteminin varlığı sektörün sağlıklı ilerlemesinin ötesinde ekonomik istikrar ve sürdürülebilirlik finansal büyüme için önemlidir. Bankacılık finansal sistemin merkezi konuma sahip olması nedeniyle bankaların karşılaştıkları sorunlar, ekonominin büyük bir bölümüne olumsuz etki yapmaktadır. Bu doğrultuda bankacılık sektörünün karşılaştığı sorunları diğer etkenlere aksetmek açısından bulaştırıcılığı yüksek bir kuruluştur.

Bankacılık sektörü, birbiriyle ilişkili iki faaliyete hizmet etmektedirler. Bunlar, tasarruflarını güvenli bir şekilde elde tutmak ve bundan bir kazanç elde etmek isteyen tasarrufları, kişi ve kuruluşların mevduatlarını kabul etmektir. İkincisi ise, almış oldukları borcu belirli bir zaman dilimi içerisinde geri ödeyebilecek ekonomik güce sahip olduklarını belgeleyebilenlere veya borç para temin etmektedir. Tasarruf sahipleri ve borç talebinde bulunan kişiler, sadece bireyler değil işletmeler de olabilmektedir. Bununla beraber bir şahıs, nasıl hem üretici hem de tüketici oluyorsa, aynı şekilde hem tasarruf sahibi hem de borçlu konumunda olabilmektedir. Bankalar, borçlulara, tasarruf veya mevduat sahiplerine uygulamış olduğu fiyat sistemin faizden daha yüksek bir faiz uygulayacaktır. Bu aradaki fark, bankanın sağlamış olduğu mali hizmetler karşılığıdır.

Bankacılığın, başka firmalar gibi faaliyet kazanımlarının arttırılması ve faaliyet masraflarının indirilmesi esasına yüklenen bir kâr amacı güden kuruluştur. İster basit bir yatırım isterse bir bankacılık faaliyeti olsun, burada önemli olan yapılmak istenen faaliyetin sonunda ne kadar gelir elde edildiğidir. Sermayenin devletlerarası akışkanlığın hızlanması ile dünyada inanılmaz şekilde ekonomik faaliyetler artmakta; bu nedenle rekabeti daha da şiddetlendirerek yetersiz ve kârlılığı negatif olan iktisadi etkenleri sistemin dışına itmektedir.

Diğer işletmelerden farklı olarak kaynak paylaşımı konusunda da belirgin olan bankacılık sektörü, devletlerin iktisadi büyüme ve gelişmesinde önemli görevler üstlenmektedir. Son yıllarda dünyada yaşanan siyasi ve ekonomik gelişmeler, bankacılık düzeninin dinamiklerini farklılaştırmıştır. Bankalar, günümüzde daha fazla ekonomik araçla işletme ve bireylere ulaşabilmektedirler. Bu önemli rolden dolayı bankacılık sisteminin gelir, kazanç analizinin yapılması, kârlılık kaynaklarının vurgulanması diğer taraftan tespit edilmesi ehemmiyet kazanmaktadır.

Böylelikle bu çalışmanın amacı; Türk bankacılık sektöründe faaliyet gösteren ve mülkiyet yapılarına göre farklılık oluşturan ticari bankaların kârlılığını belirleyen faktörlerin incelenmesidir. Bu çalışma teorik olarak 3 bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde banka tanımı ve bankacılık sektörünün tarihsel gelişimi ana başlığı altında, Osmanlı devleti ve cumhuriyet dönemi bankacılık sisteminden bahsedilmektedir. Türkiye’de faaliyette bulunan bankaların yapısı, TCMB ve görev ve yetkileri, Türk bankacılık sistemindeki banka türleri, ticari banka kavramı ticari bankaların işlevleri başlıkları altında tanımlamalar yapılmıştır.

İkinci bölümde bankaların karşılaştıkları riskler ana başlığı adı altında, risk kavramı ve türleri, banka kârlılığını belirleyen içsel ve dışsal faktörler hakkında tanımlamalar yapılarak bilgi verilmiştir.

Üçüncü ve son bölümde ise banka kârlılığının belirleyicileri ile ilgili olarak ulusal ve uluslararası çalışmalar literatür taraması başlığı adı altında gösterilmiştir. Çalışmanın amacı ve önemi ile ilgili hususlar anlatılmış, çalışma ile ilgili araştırmada kullanılan veri seti ve değişkenler verilmiştir. Statik panel veri analizi yönteminin uygulandığı çalışmanın istatistiki bulgu ve değerlendirmelerine yer verilmiştir. Sonuç ve öneriler kısmında ise araştırmanın temel sonuçları ve önerilere yer verilmiştir.

2. BANKA TANIMI VE BANKACILIK SEKTÖRÜNÜN TARİHSEL GELİŞİMİ

Günümüzde ‘Banka’ olarak kullandığımız kelimenin İtalyanca tezgâh anlamına gelen banço sözcüğünden türediği öne sürülmektedir. Aynı zamanda kökenine bakıldığı zaman banka tanımı günümüzde para ticareti olarak gördüğümüz para alım – satımı kurumu olarak nitelendirilmektedir. Banka faaliyetini açıklamak gerekirse “banka, sermaye ile birlikte likidite ihtiyaçlarını göz önünde bulundurarak, fon toplayan, mevduat kabul eden ve söz konusu olan bu kaynakları devlete ve şahıslara kısa ve uzun vadeli olarak aktaran ve amacı kâr güdüsü olan bir finansal araçtır” diyebiliriz (Keklik, 2019: 3).

Ülkedeki ekonomik yapının dinamik olması bankacılık sayesinde oluşmaktadır. Gelecek dönemde makroekonomik devamlılığının sağlanmasına da yardımcı olan kurumlardan da bir tanesidir. Ekonomik sistem içerisinde çok önemli yeri olan bankacılık sektörünün, ekonomik yapı ile ilişkisini açık ve net şekilde ortaya çıkarması ve güvenli bir şekilde işleyebilmesi gerekmektedir. Banka sektörü, ekonomik gelişmenin başarılı bir biçimde oluşması için önemli bir etkidir (Yetiz, 2016: 107).

Dünyanın çoğu yerinde olduğu gibi Türkiye’de de bankacılık sistemi tasarrufları finansal araca çevirebilme, mevduat sahibi kişileri tasarrufa özendirme ve ekonomide fon akışını sağlayabilme gibi ekonomiye can sağlayacak birçok faaliyeti ile beraber ekonomik sistemin en önemli faktörü olarak karşı karşıya kalırız. Türkiye’de bankaların bu seviyeye gelmesi uzun bir uğraş sonucu olmuş ve özellikle geçmişte 20 yıl içerisinde ciddi anlamda değişim ve dönüşüm süreci geçirmiştir. Böylesi bir durum içerisinde birçok değişim içinde bulunan Türk bankacılık sistemi, birçok ekonomik problemi de tecrübe etmiştir. Bu evrede bankalar sürekli yaşanan finansal krizlerin önüne geçebilme ve bu krizleri en aza indirme çabası içerisinde bulunmuş olup çeşitli düzenlemelerde yapmıştır (Yazıcı, 2019: 3).

2.1. Osmanlı Döneminde Bankacılık

Osmanlı devleti döneminde ilk banka 1847 yılında gerçekleşmiştir. Kâğıt olarak çıkarılan ilk para 1840 yılında devletin ekonomi açıklarını gidermek için çıkarılmıştır. Adı kaime olan bu paranın değeri devamlı dış ticaret açıkları oluşmasının da neticesiyle yıllar içinde yabancı ekonomi karşısında etkili düşüşler yaşatmıştır. Bu durum nedeniyle Osmanlı devletini kaimelerin dış değerinin güven altına alınmasına yönlendirmiştir.

Galata bankerlerinin önemli olan kişilerinden iki tanesi ile 1845 yıllarında anlaşma yapılmış olup Osmanlı devletinin ithalatının ekonominin oturmuş bir döviz kuru üzerinden bu önde gelen kişiler tarafından dış mali piyasalara gösterilecek poliçelerle finanse yapılması başlatılmıştır. Bu bankerler sözleşmelerinin yenileneceği sırada Osmanlı devletinin hükümetinden aynı işlevleri uygulamak üzere banka kurmalarının kabul görmesini istemişlerdir ve bu arz sonrasında istekleri kabul görmüştür. Kaimelerin dış değerinin sabit durmasında önemli katkısı, bankerlerin istekleri üzerine kurulan İstanbul bankası işlevinin sona erdiği 1852 yılına kadar başarılı bir şekilde devam etmiştir. Bu durumlar göz önüne alındığında, Osmanlı imparatorluğu döneminde bankacılığın gelişmesi 1856 yılında kurulmuş olan Osmanlı bankası ile başladığı sentezlenen bir görüştür (Aydın, 2018: 163- 164).

Osmanlı devletinde bankacılık gelişme sürecinde devletin tüm banka ve fon sağlama işlemleri Galata bankerleri (sarraflar) tarafından yerine getirilmiştir (Apak ve Tay, 2012: 66).

1856 yılında kurulan Osmanlı bankası para basmış, devlet borçlarını toplamış ve devletin giderleri de buradan karşılanmıştır. Batı temelli olan dış borçlar da yine Osmanlı bankası tarafından kapatılmıştır. Osmanlı bankası, dış borçların temin edilmesinde yabancı sermaye sahipleri ve Osmanlı hükümeti arasında arabulucu faaliyetini yürütmek amacıyla sermayesi İngiliz olarak kurulmuştur. Fransız sermayesi 1863 yılında Avusturya sermayesi ile de 1875 yılında bankaya ortak olmuştur (Yardımcı, 2006: 16).

Cumhuriyetin kuruluşuna kadar devam eden banka kuruluşlarında Osmanlı devletinin 1911-1923 yılları arasına 19 tane Osmanlı'ya ait milli banka kurulmuştur.

2.2. Cumhuriyet Döneminde Bankacılık

Bu dönemlerde mali ve ekonomik düşüncelerle ilgilenmekten farklı olarak yerel bankaların birçoğu farklı yörelerdeki nüfuslu kesimin çıkarlarına karşın hizmet etmeleri, düşük sermaye ile kurulmuş olan bankalardan oluşmaktadır. 1923-1925 arası bu bankaların sayısı dört iken, 1926-1929 yılları aralığında ise sayıları 20'ye ulaşmıştır (Yay, 1998: 294).

Cumhuriyet döneminde kurulmuş olan ilk milli banka, devletin önemli kişilerinin toplanıp önemli kararlar aldıkları İzmir İktisat Kongresi sonucunda 1923 yılında Mustafa Kemal Atatürk'ün talimatıyla 1924 yılında inşası gerçekleştirilen Türkiye İş Bankası adıyla kurulmuştur. Bu dönemde bankacılık ile ilgili kanun T.C Merkez Bankası Kanunu'dur. Bu kanunun yürürlüğe girmesinden sonra 15 milyon sermayesiyle

Merkez Bankası 03.10.1931 yılında faaliyetlerini sürdürmeye başlamıştır. Ülke ekonomisinin dinamiklik kazanması II. Dünya Savaşı yaşandıktan sonra başlamış olup, 1950'lerde üretim ile iş kapasitesindeki artış, ihracat gelirlerin ve dış borçların artması gibi sebepler, özel sektör banka sayısındaki çoğalmalara neden olmuştur (Gülhan, 2013: 5).

Bankacılık alanında ilerleme gösteren adımlardan biride Cumhuriyet döneminde 1930 yılında (TCMB) Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'nın kurulması etkili olmuştur. Merkez Bankası'nın kurulma aşamasının çalışmaları 1920 yıllarının ilk çeyreğinde başlamasına rağmen, ödemeler yöntemi problemleri bu dönemde siyasi zorluklar ve farklı ekonomik krizler ile karşılaştıkları neticesiyle (TCMB) kurulması süreci 1930 yılına kadar gerçekleşmesi mümkün olamamıştır (Bozdemir, 2007: 15).

Cumhuriyet döneminin 1990'lı yıllarında para ikame olgusu tevdiat döviz hesaplarında önemli derecede artmıştır. Banka sayılarının da giderek artış göstermesi bu dönemlerde yaşanmıştır. Bu yıllara kadar sadece 44 banka faaliyet gösterirken, banka sayısı 1990'lı yıllarda 70 tane bankaya ulaşmıştır. 1990 yıllarda devletin uygulamış olduğu politikalardan bir tanesi de görünür bankaların özelleştirilmesi üzerine kuruludur ve bu düşüncüyü geliştirecek işlemler sürdürülmüştür. Cumhuriyet döneminde faaliyetine 1993 yılında son verilmiş bankalardan bir tanesi de ilk kurulan bankalar arasında olan Sümerbank'tır. Bu dönemlerde gelişen düşünce bankacılık sektöründe rekabetin daha az olması ve güven altında oluşturulması nedeniyle banka sayısını azaltma olgusu oluşmuştur. Bazı bankaların 05.04.1994 tarihinde verilen karar ile faaliyetleri durdurulmuştur. Faaliyetine son verilmeyen bankaların kredilerinin öz kaynaklarının yirmi katını geçmeyecek şekilde faaliyet göstermelerine devam edecekleri hakkında hüküm getirilmiştir (Şahin, 2019: 8).

2.3. Türkiye'de Bankacılık Sistemi

Banka harici finansal faktörlerin Türkiye'de yeni gelişmeye başlamış olması nedeniyle finansal sistemin zeminini oluşturan bankalar, ekonomi canlılığı, toplumun parasını nasıl değerlendirdiği ve paraya karşın nasıl değerlendirmesi gerektiğini sunmasında rol oynamaktadır. Bankacılık sektörünün Türkiye'deki faaliyetleri batıdaki bankacılık sistemine göre kıyaslanacak olursa oldukça geç başlamıştır. Yabancı sermaye ile serüveni başlayan bankacılık sistemi Osmanlı imparatorluğunda başlamış asıl gelişimini ise Cumhuriyet döneminde yaşamıştır. Bankacılık oluşum süreci Türkiye'de 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren başladığı ve bankacılık sisteminin iki ayrı şekilde ele alındığı gözlemlenmiştir: Ulusal kaynakları ve nitelikleri değerlendirerek gelişmeye

yönelik bankacılık Mithat Paşa ile başlamıştır. Dış ticaretin ekonomisine ve ülkenin gelişmesine yönelik bankacılık ise yabancı uyruklu müteşebbislere sunulan ayrıcalıklar ile başlamıştır (Yıldırım, 2020: 71).

2.3.1. Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB)

Osmanlı devleti ve Cumhuriyet dönemi zamanında yabancı ve yerli banka sıfatı ile yeteri kadar banka açılmıştır. İlk banka olan Osmanlı Bankası, merkez bankası yetkisini üstlenen ilk banka olmuştur. Osmanlı bankası olan Bank-ı Osman-i Şahane 1862 yılında Fransız ekonomisinin de katılımıyla İstanbul'da görevini yerine getirirken yeni bir değişiklikle Bank-ı Osman-i Şahane, Osmanlı devletine hazine çalışmalarını sürdürme ile banknot basma görevini üstlenmiştir. Osmanlı devletinden sonra cumhuriyet döneminde ve bu dönemden sonrada bankacılık sektörü faaliyetlerini sürdürmüş fakat yabancı sermayeli banka olması nedeniyle merkez bankası olması istenmeyince Türkiye'nin yerli ve milli bir merkez bankası olması çalışmaları başlatılmıştır (Kurşunluoğlu, 2019: 36).

TCMB kanunu Haziran 1930 yılında ve 1715 sayılı kanun ile kabul edilmiştir. TCMB 1931'de kurulmuş, resmi faaliyetlerine 1932 yılında başlamıştır. Bankalar şirketler birliği 1932 yılında işlemlerini Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası'na devretmiştir. Bu hareketlilikle TCMB'nin kuruluş aşaması büyük çapta tamamlanmış bulunmaktadır. İlk kuruluşundan itibaren TCMB banknot ihracı imtiyazına 30 yıl süreli sahiptir. 1955 yılında banknot satış ayrıcalığı yapılmış olan bir değişiklikle 1999 tarihine kadar devam etmiş, yapılan ikinci bir değişiklikle ise 1994 yılında süresiz olarak uzatılmasına karar verilmiştir. Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankasının kuruluş yasasında belirtilen temel amacı, ülkenin finansal gelişmesine destek olması gerektiği belirlenmiştir (Önder, 2005: 100).

2.3.1.1. TCMB'nin Görev ve Yetkileri

Bankaların görevleri kanunda 4 başlık altında belirtilmiştir (Kurşunluoğlu, 2019: 36).

1- Kanunların uyarlamış olduğu sınırlar çerçevesinde ödünç para sağlama yetkisi verilmiştir,

2- Milli paranın miktarı ve tedavülünü yasaların düzenlemiş olduğu kapsamda düzenlemek,

3- TCMB ülkenin hükümeti ile birlikte milli paradaki iç – dış değerlerini koruyabilmek amacıyla gerekli olan güvenceyi sağlayabilmek,

4- Aktif kredi politikalarını, gelişme planını yıllık olarak tasarlamak ve devam ettirmek.

2.3.1.2. TCMB'nin Sermaye Yapısı

Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası anonim şirkettir. Sermaye yapısı 4 farklı grupta incelenmektedir. Bunlar; A,B,C,D şeklindedir (URL-1, 2021).

A- Sınıfı hisse senetleri münhasıran hazineye,

B- Sınıfı hisse senetleri Türkiye'de bulunan yerli bankalara,

C- Sınıfı hisse senetleri yerli bankalar haricinde olan diğer banka ve şirketlere,

D- Sınıfı hisse senetleri gerçek ve tüzel şahıslara sunulmuştur.

TCMB sermayesinin % 19.12'si (D) sınıfı, % 2.51'i (C) sınıfı, % 23.25'i (B) sınıfı, % 55.12'si (A) sınıfı hisseleri olarak belirlenmiştir.

2.3.1.3. TCMB'nin Para Politikasındaki Rolü

Merkez bankasının kâğıt parayı dolaşıma sokması ve çoğaltma işlemini yürütmesi bir diğer görevidir. Merkez bankası faiz, para ve kur politikalarını devam ettirmek ve finansal dengelerin iyileşmesine yardımcı olması bu çerçevede gereklidir. Merkez bankaları ekonominin likiditesini ve ekonomi arzını biçimlendirmek amacıyla bankalar taraflarınca takdim edilen devlet iç borçlanma senetleri, ticari senetlerini, gelir ortaklığı senetlerini, devlet tahvillerini, kar - zarar hissedar belgelerini alıp satma gücünü elinde tutmaktadır. Bu yetkiyi elinde bulundurmasından dolayı para politikasının uygulanmasında önemli etken olma özelliğine sahiptir. Bankacılık sistemindeki uygulanmış olan kur politikası milli paranın yapancı paralara rakip olarak değerinin belirlenmesinden ve döviz kaynaklarının kazançlı kullanılmasından sorumludur. Gerekli durumlarda döviz piyasalarına müdahalede edebilmektedir (Öztürk, 2016: 75).

2.4. Türk Bankacılık Sistemindeki Faaliyet Alanlarına Göre Banka Türleri

Türkiye'de faaliyet gösteren bankaları incelemek gerekirse faaliyet alanlarına göre bankalar mevduat (Ticaret) bankaları, kalkınma bankaları, yatırım bankaları, katılım bankaları ve merkez bankaları olmak üzere beş başlık adı altında incelenmiştir (Gülhan, 2013: 11- 14).

2.4.1. Mevduat (Ticaret) Bankaları

Çoğu insan parasının değer kazanmasını ister bu amaçla, bu insanlar ekonomilerini belirli bir vade sonunda veya istedikleri zamanda temin etmek üzere

bankaya yatırdıkları paraya mevduat denir. Mevduat kelimesi emanet verilen değer anlamına gelmektedir. Kişilerin değer kazanmasını istediği bu tasarruflarının bankada hesap açılarak işlev kazanmasına ise mevduat olgusu denilmektedir. Bu durumda bankaların fon kaynakları toplamının belirli ve önemli yüzdesini mevduatların oluşturduğu bilinmektedir (Kırbaşı ve Güzveli, 2010: 19).

Mevduat (Ticaret) bankalarının temelini oluşturan görüş mevcut parayı toplamak ve kişilere borç vermektir. Kısa süreli mevduatlar çoğunlukla ticari bankaların kaynaklarını oluşturur. İşletme kredilerini ise fon kullanımları oluşturmaktadır. Bu nedenle mevduat bankaları para piyasasının temel taşlarından bir tanesi konumundadır. Bankacılık sistemi içerisinde mevduat bankalarının önemli faaliyetlerinden biride para yaratmasıdır (Aydın, 2018: 11).

2.4.2. Kalkınma Bankaları

Özellikle gelişmekte olan devletlerde faaliyet gösteren banka türü kalkınma bankalarıdır. Kalkınma bankaları kurulurken temelinde yatan düşünce ise gelişmekte olan bu ülkelerin kalkınması için finansmanına katkı sağlamak ve yatırım sermayesine destek vermektir. Kalkınma bankaları kaynaklarını devlet tarafından tahvil ihracı ve fonlar ile temin ederler çünkü mevduat elde etme yetkisine sahip değildirler (Keklik, 2019: 6).

Dünya bankası, ülke yönetimlerinden başvuruda bulunanlara kalkınma bankası kurulmasını ve faaliyete geçirilmesini şart koşturmuştur. Gelişmekte olan ve dünya bankasına başvuruda bulunan bu ülkelerin kalkınma bankaları teknik açıdan ve yatırım sermayesinin gelişmesine katkı sağlayarak aynı zamanda girişimcileri de endüstri alanına teşvik etmesi nedeniyle kalkınma sürecinin hızlanmasına da katkı sağlayan finansal birimlerdir (Şenel ve Şekeroğlu, 2019: 566).

2.4.3. Yatırım Bankaları

Finansman sisteminin sermayesi çarpıcı şekilde işleyebilmesi için olması gerekli olan kuruluşlardan biride yatırım bankalarıdır. Ticari kuruluşların uzun süreli fon açığını kapatmak için aynı zamanda ekonomiyi tabana yaymak için yatırım bankacılığı önemli etkenlerden biridir (Tuna, 2010: 15).

Yatırım bankaları, özel işletmelerin ve devlet kuruluşlarının uzun vadeli ekonomik ihtiyacını karşılamasındaki görevi üstlenen bankalardır. Bu görevi de yerine getirirken tahvil ihracı ve hisse senedi sunarak gerçekleştirirler (Gülen, 2015: 20).

Kısaca yatırım bankasının fonksiyonundan bahsetmek gerekirse tahvil ve hisse senedi çıkararak ekonomik gereksinimlerini ya da kaynak ihtiyacını karşılamak isteyen özel ve devlet kuruluşları ile parasının değer kazanmasını isteyen tüzel kişiler arasında aracılık görevi üstlenmektedir. Yatırım bankaları finansal sistemdeki kaynakları etkin ve verimli kullanacak olan bu işletmelere fon akışını sağlar (Batır, 2016: 41).

2.4.4. Katılım Bankaları

Dünyada faizsiz bankalar olarak adlandırılan İslami Bankaların Türkiye’de geçerli olan kavram anlamı ya da ticari unvanı ise katılım bankalarıdır. Katılım bankacılığı, zarara ya da kâra ortak olma esasına dayalı fon toplayıp, gerek finansal kiralama yöntemleriyle gerekse ticaret işlemleriyle fon kullandırmaya katkı sağlayan banka türüdür. İslami iktisat sistemini kullanan katılım bankaları Türkiye Katılım Bankalar Birliği (TKBB)’ne bağlıdırlar. Genel olarak birçok faizsiz bankalardan yöntem ve faaliyet açısından farklılık gösterir. Bu farklılık esaslarının içerisinde en belirgin olan katılım bankaları, finansa ihtiyaç duyan müşterilerine kredi vermek yerine müşterisinin ihtiyaç duyduğu ürünü nakit satın alıp vadeli olarak müşterisine bu ürünü sunan kurumlardır (Esmer ve Bağcı, 2016: 18).

2.4.5. Merkez Bankaları

Modern ekonominin vazgeçilmez kurumları haline gelen merkez bankaları diğer bankalardan farklı olarak faaliyetlerini kâr elde etmek amacıyla sürdürmemektedir. Kredi ve para sisteminin düzgün çerçevede işlemesi Merkez Bankası aracılığıyla olup aksi takdirde işlemesi mümkün değildir. Merkez Bankaları finansal işlemlerin yönetiminden sorumlu olan kurumlardır. Bu nedenle ülkeler kendilerine ait olan Merkez Bankası oluşturmalarındaki amaç ülkedeki para arzı yönetimini elinde bulundurmak ve finansal talep sonucu devlette oluşan geliri elde bulundurmak istemeleridir. Her ülke bağımsızlığının bir nedeni olarak bir Merkez Bankası oluşturmak ve aynı zamanda kendine ait bir para birimine sahip olmayı istemektedir. Para basmak suretiyle Merkez Bankaları paranın üretim maliyeti ve değeri arasında oluşan geliri önemli miktarda elde etmektedir (Öztürk, 2016: 70).

Merkez Bankalarına ait olan bir diğer görev ise ülkenin döviz ve altın rezervini elinde bulundurup güvende olmasını sağlamaktır. Altın rezervlerini güvenli şekilde elde bulundurulması bankaların açısından aynı zamanda ulusal paranın da güveninin artırmasına neden olmaktadır. Çünkü altının uluslararası bir ekonomi araç olması ve altına değerli gözüyle bakılması bu düşüncüyü desteklemektedir (Ünal, 2008: 8).

2.5. Türk Bankacılık Sistemindeki Mülkiyetlerine Göre Banka Türleri

Türkiye bankacılık sektörünü incelerken bir diğer sınıflandırma ise bankaların sermaye yapılarına göre incelenmesidir. Bankaların sermaye yapılarına göre sınıflandırması özel sermayeli, kamu sermayeli ve yabancı sermayeli olmak üzere 3 ana başlıkta aşağıda belirtildiği gibi ele alınmıştır.

2.5.1. Kamu Sermayeli Bankalar

Türkiye’de kurulmuş olup sermayesini dolaylı veya doğrudan kamu tarafından temin edildiği banka türleridir. Burada bankalar sermayesini kamu tüzel kişiler ya da hazine tarafından elde ederler (Gülen, 2015: 22).

Bir diğer ifadeyle kamu yoluyla kurulmuş olan ve sermayesinin tamamı kamuya ait bankalar, kamu bankaları olarak adlandırılmaktadır. Devlet tarafından kurulu olan bu bankalar faaliyetleri genel olarak belirli bir alana yoğunlaşmıştır. İlk kuruldukları zamanlarda özel sektör tarafından, kâr gütmeyen faaliyetler üzerinde yoğunlaşan bu bankalar günümüzde kâr kavramını da gözeterek bu doğrultuda çalışmalarını sürdürmektedirler (Keklik, 2019: 7).

2.5.2. Özel Sermayeli Bankalar

Özel sermayeli bankalar, kurumların ya da özel kişilerin sermayesiyle kurulmuş olup sahipliğini yaptığı bankalar olarak açıklanmaktadır. Öncelikle bu bankaların amacı kâr sağlamak olduğundan ticari bankalar olarak faaliyet göstermektedir. Bu özel sermayeli ticari bankaların en çok işlerlik kazandırdığı konulardan biri fon aktarma fonksiyonudur. Özel sermayeli bankaların faaliyetlerini sürdürmesine ve önünü açmasına katkı sağlayan bir diğer etken ise Türkiye’de kamu kesiminin bankacılık girişimleri ve faaliyetleri olmuştur (Erbir, 2020: 48).

2.5.3. Yabancı Sermayeli bankalar

Kurulmuş olan bir bankanın başka ülkelerde bulunan bankalara sahip olması ve bu bankaları yönetmesine yabancı sermayeli bankalar denmektedir. Bir başka deyişle, farklı ülkede bulunan bankaların hisselerinin %50’sinden daha fazlası başka ülkede bulunan bankaya ait ise bu bankanın sermaye yapısı yabancı sermayeli banka olduğu anlaşılmaktadır (Sönmez, 2014: 25).

Tablo 1. Türkiye’de faaliyet gösteren mevduat bankaları (TBB, 2021).

Banka/Grup Adı	Banka Sayısı	Yurtiçi Şube	Yurtdışı Şube
Türkiye Bankacılık Sistemi	48	9880	71
Mevduat Bankaları	34	9816	71
Kamusal Sermayeli Mevduat Bankaları	3	3669	33
Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası A.Ş.		1728	24
Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O.		93	3
Türkiye Halk Bankası A.Ş.		1008	6
Özel Sermayeli Mevduat Bankaları	9	3628	28
Adabank A.Ş.		1	
Akbank T.A.Ş.		714	1
Anadolubank A.Ş.		114	
Şekerbank T.A.Ş.		238	
Fibabanka A.Ş.		51	
Turkish Bank A.Ş.		9	
Türk Ekonomi Bankası A.Ş.		463	4
Türkiye İş Bankası A.Ş.		1204	22
Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.		834	1
Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonuna Devredilen Bankalar	1	1	
Birleşik Fon Bankası A.Ş.		1	
Yabancı Sermayeli Bankalar	21	2518	10
Türkiye’de Kurulmuş Yabancı Sermayeli Bankalar	16	2511	10
Alternatifbank A.Ş.		44	
Arap Türk Bankası A.Ş.		7	
Bank of China Turkey A.Ş.		1	
Citibank A.Ş.		3	
Burgan Bank A.Ş.		32	
Denizbank A.Ş.		695	1
Deutsche Bank A.Ş.		1	
HSBC Bank A.Ş.		77	
ICBC Turkey Bank A.Ş.		39	
ING Bank A.Ş.		191	
MUFG Bank Turkey A.Ş.		1	
Odea Bank A.Ş.		48	
QNB Finansbank A.Ş.		473	1
Rabobank A.Ş.		1	
Turkland Bank A.Ş.		14	
Türkiye Garanti Bankası A.Ş.		884	8
Türkiye’de Şube Açan Yabancı Sermayeli Bankalar	5	7	
Bank Mellat		3	
Habib Bank Limited		1	
Intesa Sanpaolo S.p.A.		1	
Société Générale (SA)		1	
JPMorgan Chase Bank N.A.		1	

Tablo 1’de Türkiye’de faaliyetlerini sürdüren mevduat bankaları gösterilmektedir. Tablo 1 incelendiğinde Türkiye’de 34 tane mevduat bankasının faaliyet gösterdiği görülmektedir. Bu bankaların 3’ü kamusal sermayeli mevduat bankaları, 9’u özel sermayeli mevduat bankaları, 1’i Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonuna Devredilen Bankalar ve son olarak 21 tanesi de yabancı sermayeli bankalar olduğu görülmektedir. Yabancı sermayeli bankalarda kendi içerisinde 2 guruba ayrılıp 16 tanesi Türkiye’de kurulmuş yabancı sermayeli bankalar ve 5 tanesi ise Türkiye’de şube açan yabancı sermayeli bankalar olduğu görülmektedir.

Tablo 2. Türkiye’de faaliyet gösteren yatırım ve kalkınma bankaları (TBB, 2021).

Banka/Grup Adı	Banka Sayısı	Yurtiçi Şube
Kalkınma ve Yatırım Bankaları	14	64
Kamusal Sermayeli Kalkınma ve Yatırım Bankaları	3	40
İller Bankası A.Ş.		19
Türk Eximbank		20
Türkiye Kalkınma ve Yatırım Bankası A.Ş.		1
Özel Sermayeli Kalkınma ve Yatırım Bankaları	7	20
Aktif Yatırım Bankası A.Ş.		12
Banka/Grup Adı	Banka Sayısı	Yurtiçi Şube
Diler Yatırım Bankası A.Ş.		1
Golden Global Yatırım Bankası A.Ş.		1
GSD Yatırım Bankası A.Ş.		2
İstanbul Takas ve Saklama Bankası A.Ş.		1
Nurol Yatırım Bankası A.Ş.		1
Türkiye Sınai Kalkınma Bankası A.Ş.		2
Yabancı Sermayeli Kalkınma ve Yatırım Bankaları	4	4
Bank of America Yatırım Bank A.Ş.		1
Bank Pozitif Kredi ve Kalkınma Bankası A.Ş.		1
Standard Chartered Yatırım Bankası Türk A.Ş.		1
Pasha Yatırım Bankası A.Ş.		1

Türkiye’de faaliyet gösteren yatırım ve kalkınma bankaları yukarıda Tablo 2’de gösterilmektedir. Tablo 2 incelendiğinde, Türkiye’de toplamda 14 adet yatırıma ve kalkınma bankasının faaliyet gösterdiği bu bankaların 3’ü kamusal sermayeli, 7’si özel sermayeli ve 4’ünün yabancı sermayeli olduğu gösterilmektedir.

Tablo 3. Türkiye’de faaliyet gösteren katılım bankaları (TKBB, 2021).

Banka/Grup Adı	Banka Sayısı	Şube Sayısı
Türkiye Bankacılık Sistemi	6	1212
Kamusal Sermayeli Katılım Bankaları	3	238
Ziraat Katılım Bankası A.Ş.		104
Vakıf Katılım Bankası A.Ş.		111
Türkiye Emlak Katılım Bankası A.Ş.		23
Özel Sermayeli Katılım Bankaları	3	974
Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş.		229
Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş.		434
Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş.		311

Yukarıda Tablo 3’te Türkiye’de faaliyet gösteren katılım bankalarına ilişkin bilgiler yer almaktadır. Tablo 3 incelendiğinde, Türkiye’de faaliyet gösteren katılım bankası sayısının toplamda 6 adet olduğu, kamusal ve özel sermayeli banka sayılarının ise 3’er adet olduğu görülmektedir. Ayrıca tablodan kamu sermayeli katılım bankalarının 238 adet şubeye sahip olduğu buna karşın özel sermayeli katılım bankaları şube sayısının ise 974 adet olduğu tespit edilmektedir.

2.6. Ticari Bankaların İşlevleri

Bir ülkede uygulanan para politikasının işlevliğini ticari bankalar arttırmaktadır. Bankacılık sistemi, ülkede ne kadar gelişmişlik gösterir ise ekonomi politikasının da takip edilmesine o derece kolaylık sağlar. Kısaca para politikalarının etkinliği ve uygulanabilirliği bankacılık sisteminin gelişmesine bağlıdır. Aynı zamanda merkez bankasının uygulamış olduğu ekonomi politikası araçları bankacılık sisteminin gelişmesiyle etkili olmaktadır. Ticari bankalar merkez bankasının işlevliğine ve para piyasalarının canlanmasına katkı sağlamaktadır. Halkın birikmiş ve değerlendirmesini beklediği tasarruflarını kabul edip, bu tasarrufları ihtiyacı olan kurum veya işletmelere kaynak olarak sunarak ekonomi piyasasına katkı sağlamaktadır (Karataş, 2015: 11).

Ticari bankaların en temel işlevleri kaydı para yaratma, hizmet, fon kullanımı ve yeteri kadar fon sağlamaktır. Ticari bankaların sağlamış oldukları fon kaynakları içerisinde en önemli pay ise mevduat olmaktadır. Fon kaynakları içerisinde diğer

kaynaklar mevduat sertifikaları, tahvil ihracı, sermaye, ihtiyatlar, kamu borçlanması, devlet raporları, menkul kıymetler, ülkeler arası krediler ve bankalar arası piyasadır (Kurşunluoğlu, 2019: 25).

Ticari bankalar, yatırımcılar ile tasarruf sahipleri arasında aracılık işlevini üstlenen finansal kurumlardır. Ticari bankalar sadece tasarrufları toplayıp bu tasarrufları kredi olarak dağıtmakla kalmamakta, dış ticarete kefil olmakta, para cüzdanı yönetmekte, kamuyu finanse etmekte ve danışmanlık hizmeti görevini üstlenmektedir. Bu nedenle bankalar bu işlevleri yerine getirmelerinden dolayı parasal ve mali sistemin temel taşlarının belirleyicileri olarak kabul edilmektedir (Öztürk, 2016: 83).

Ticari bankaların işlevleri beş başlık altında incelenebilir. Bunlar;

- 1- Mevduat Toplama
- 2- Fon Sağlama
- 3- Kredi ve Kredilendirme İşlemleri
- 4- Dış Ticaret İşlemleri
- 5- Bireysel Bankacılık' tır.

2.6.1. Mevduat Toplama

Bankacılık sisteminin temel ahenklerinden biri olan mevduat, istenildiği zaman ya da belirlenmiş bir süre sonunda çekilmek üzere, faizsiz veya faiz karşılığı getirisi sonucunda elde edilmek istenen, bankaya yatırılmış olan para olarak tanımlanmaktadır. Herhangi ticari işlevi bulunmayan gerçek kişiler tarafından oluşturulmuş mevduat ise tasarruf mevduatı olarak açıklanmaktadır. Aynı zamanda bankaların ticari kuruluşlar ve kamu kuruluşları tarafından harcanan bankalar arası mevduatları da bulunmaktadır (Aydın, 2018: 157).

Bir diğer ifade ile mevduat, bankaların hesap açmak amacıyla gerçek ve tüzel kişilerden uyarlanmış faiz karşılığında topladıkları Türk para ya da yabancı paralara mevduat denir. Vadeli ya da vadesiz topladıkları mevduat hesaplarına bankalar, para miktarına ve vadeye bağlı olarak belirlenmiş bir faiz öderler. Bu açıklamalardan anlaşılacağı üzere bankaların fon kaynakları açısından mevduat hesapları önemli bir unsurdur (Dinç, 2019: 38).

Mevduat bankalarının ekonomi piyasasında kaynaklara hız verme, süre ve tutum uyumu sağlama, finansal aracılık, ekonomi kullanımında etkinlik yaratma, uluslararası ticareti geliştirme, para politikasını güçlendirme gibi fonksiyonları da bulunmaktadır (Atukalp, 2018: 39).

İşleyiş bakımında ele aldığımız zaman mevduat bankaları, elde ettikleri mevduatlarının hepsini finansal sisteme kredi olarak kullandıramazlar. Bu olayın nedeni ise toplanmış olan mevduatların bir kısmını merkez bankalarına sigorta güvencesi olarak yatırmış olmaları yer almaktadır. Bankaların elinde bulundurdıkları bu mevduatların anapara veya faizli şekilde geri ödemesini yapamadıkları takdirde, tasarruf sahiplerine merkez bankalarına yatırılan güvence kapsamında mevduatların belirli bir kısmı devlet tarafından verilmektedir (Alpun, 2017: 26).

2.6.2. Fon Sağlama

Son zamanlarda da görüldüğü gibi üretim faaliyetleri ve yatırımlar büyük ölçekte fonlara ihtiyaç duymaktadır. Fon teminini kendi yöntemleriyle tedarik edemeyen yatırımcılar ise dış çevreden fon sağlama yöntemini uygulamaktadır. Bu fon ihtiyaçlarının tek kaynağı şüphesiz tasarruflar olduğu görülmektedir. Böylelikle ekonomik piyasalardan söz edebilmemiz için ilk önce, bir finans sistemi içerisinde tasarrufların oluşması ve sonrasında bu fonları imalata dönüştürebilecek yatırımcıların bulunması gerekmektedir. Bu sözlerle de anlaşılabileceği üzere yatırım ile tasarruflar arasında sıkı bir bağ oluşmaktadır. Ekonomik piyasaların inşası ve işleyiş çerçevesi hakkında bilgi sahibi olmamız için, yatırım - tasarruf arasındaki ilişkisini irdelemek ve anlamak işimizi kolaylaştıracaktır (İpekten, 2013: 14).

Ekonomi piyasalarına daha çok bireyler olmakla birlikte, devletler, yabancılar ve işletmelerde ellerinde bulundukları çoğu fonları borç vermek isterler. En fazla fon talebinde bulunanlar ise devlet ve işletmelerdir. Bunlar arasında yabancılar ve şahıslarda fon temin etmektedirler. Fon arz edenler bu fonlara karşılık olarak talep edenlerden menkul kıymet olarak nitelendirilen bir belge almaktadırlar. Ekonomik varlıkların diğer beşeri varlıklardan farkı, gelecekte öngörülen para akışına göre değerlendirilmesidir (Açıl, 2010: 57).

2.6.3. Kredi ve Kredilendirme İşlemleri

Kredi kavramı hakkında genel bir tanımlama yapılacak olursa, geri ödemesi belirlenmiş süre sonunda olup para, mal veya hizmet satın alma yetkisi sağlayabilmektir. Bankacılık sisteminin içerisinde kredi, şahıslara veya kuruluşlara ödünç para sağlanması ve karşılığında belli bir bedel olan faiz, komisyon vb. ödenmesi gerektirdiği bir işlem olarak tanımlanmaktadır (Tekindağ, 2010: 8).

Başka bir tanımlama ile kredi; bankaların stratejik planları sonucunda, gerçek veya tüzel bireylere, kaynakları göz önünde bulundurarak para, kefalet veya teminat

vermek şeklinde belirlenmiş olan limitler ya da olanaklar olarak tanımlanmaktadır (Bulut, 2018: 91).

Teminat vermek, mikro finans açısından önemli bir ahenk taşıdır. Borçlu kişilere kredi olanaklarını geliştirmek için gereklidir. Mikro finans kurumlar genellikle, fon uygulamadan önce teminat isterler (Ngonyani, 2020: 196).

Kredi vermek bankacılığın temel işlevlerinden birisidir. Kullanılmak üzere bankaların sunmuş olduğu krediler, güvenli ve gelir getirecek biçimde bankaya geri ödenebilmesi için, bankaların uygulamış oldukları kredilendirme işlemleri ile ilgili ilkeler ve yaklaşımlar olarak adlandırılan yönergeler oluşturmuşlardır. Bu ilke ve yaklaşımlar sayesinde bankalar, kredi işlemlerini daha çok kuruluşa ve kişilere olanak sağlama açısından katkı sağlamıştır (Şenel, 2020: 812).

Kredilendirme işlemleri, bankalar tarafından; müşterinin tespiti, kredi talebi, müşteri ile ön görüşme aşamalarıyla başlamaktadır. Kredi değerliliğinin analiz edilmesi, teminatların oluşturulması, kredi kullandırma, kredi tahsisi ile devam etmekte olup, kredi verilmek üzere anaparaya uygulanacak komisyon, faiz, varsa diğer ödeneklerin ödenmesi sonucunda, belirlenen zaman dilimine ilişkin tasfiye edilmesi ile kredilendirme işlemleri aşamaları son bulmaktadır. Yukarıda söz edildiği üzere bankalar kredilendirme süreçlerinde uygulamış oldukları yaklaşımlar ve ilkeler doğrultusunda standartlara göre hareket etmektedirler. Aynı zamanda bankalar belirlenmiş olan bu ilke ve yaklaşımlar üzerinden kredilendirme işlemlerinde kredi politikalarının uygulanmasını da sağlarlar (Çelik, 2018: 30).

2.6.4. Dış Ticaret İşlemleri

Dış ticaret, iki ya da daha fazla ülkeler arasında gerçekleşen mal, hizmet, fon, vb. gibi unsurların alış verişi işlemidir. Ayrıca dış ticaret işlemleri ise, bir ülkenin elinde bulunan mal veya hizmetin diğer ülkelere satılması sonucu mal ve hizmetlerin o ülkedeki giriş veya çıkışının analiz edilmesini içeren kurallardır. Dış ticaret işlemlerinin oluşumunu sağlayan ülkedeki dış ticaret sistemi, ihracat ve ithalat ile ilgili kurallarla oluşturulmuş yapıyı ifade etmektedir (Aktaş, 2017: 5).

Dış ticaretin varlığı kısaca ülkeler arası bütünleşmenin, ekonomilerinin gelişmesinde ve gerçekleşmesinde çok önemli bir etken olarak görülmektedir (Mazlum, 2020: 59).

Ülke içinde geçerli olan ticaret işlemlerine göre, dış ticaret işlemleri daha karmaşık, dikkat edilmesini gerektiren ve daha masraflı olan işlemlerdir. Dış ticaret işlemlerinde karşılıklı olarak yükümlülükler ve haklar açısından hukuki yasalar, yabancı

ekonominin kullanılması açısından kambiyo işlemleri, taşıma işlemleri açısından sigorta ve nakliye, kurum ve ülke finansa etkileri açısından ekonomi ve muhasebe, tüm bu işlemler düzeyinde oluşturulan sözleşme ve anlaşmalar açısından önem arz etmektedir (Kaya, 2012: 3).

Dış ticarete kullanılmak üzere hazırlanan belgelerin belirli bir kısmı ticari tarafların isteğine bağlı olarak hazırlanırken, diğer kısmı ise dış ticaret işlemlerinin çözüme kavuşturulması açısından, zorunlu olarak hazırlanmakta ve kıymetli belgeler olarak adlandırılmaktadır. Bu belgelerin hazırlanması dış ticaret işlemlerinin ihracat açısından etkin bir şekilde sürdürülebilmesi için önemli olup, ithalat faaliyetleri açısından elde edilmesi önemlilik arz etmektedir. Ticari mallar ve bu belgeler bir bütün olarak değerlendirilir. Biri olmadan diğeri hiçbir anlamlılık arz etmemektedir. Bu nedenle ticari ilişkilerin tamamlanmadan önce hangi belgelerin nasıl hazırlandıkları ve hangi belgelerin gerektiğini, aynı zamanda hangi kuruma müracaat edilmesi gerektiğini öğrenmeleri kritik öneme sahiptir (Yapraklı, 2020: 17).

2.6.5. Bireysel Bankacılık

Ticari bir amaç gütmeyen kişilerin, vadeli ve vadesiz mevduatı, menkul değer alımı ve satımı, elektronik bankacılık işlemleri, para transferi, çek tahsilatı ve kredi kartları gibi faaliyetlerin bütünü bireysel bankacılık hizmeti olarak ele alınmaktadır. Günümüz bankacılık sisteminde de gördüğümüz üzere en fazla ilgi görülen saha olan bireysel bankacılık işlemleri rekabetin ana yapısı haline gelmiştir. Kısaca bireysel bankacılık, gerçek kişilerin ticari amaçları olmaksızın devam ettirmekte oldukları faaliyetlerin tamamı olmak üzere, bir faktörü işaret etmek yerine bir hizmet sisteminin tamamını kapsamaktadır (Kurşunluoğlu, 2019: 33).

Küçük tasarruf sahiplerinin finanslarını değerlendirmesi, şahsi ve ailevi ihtiyaçlarını karşılamaları gerekliliğinden doğan, tüketici kredileri ve kredi kartları aracılığı ile kaynak tedarik edilmesi, bireysel bankacılığın bir amacıdır. Böylelikle bu amaç doğrultusunda müşteri hedef kitlesinin tespit edilmesi, kredi politikalarının ve sisteminin oluşturulması, mevduatlara ve kredilere prim ve fiyat planının uygulanması bireysel bankacılığın sistemi içinde yer almaktadır. Aynı şekilde bireysel pazarlama aracılığıyla, çok fiyatlı kaynaklar yerine daha ucuz kaynakların yer alması, kredi kampanyalarının araştırılması, bireysel bankacılığın işlevleri arasında yer almaktadır (Ayanoğlu, 2013: 24).

Son zamanlarda dinamik ve belirsiz çevre etkileri altında banka dışı ekonomik kurumlarla ve rakipleriyle sürekli yarış içerisinde olan bankacılık sektörü, Bireysel

bankacılık kuramları ile rekabet üstünlüğü ve sürdürülebilir bir strateji uygular olmuştur (Çağlayan ve Özdemir 2018: 204).

2.7. Türk Bankacılık Sisteminde Parasal Kuruluşlar

2.7.1. Türkiye Bankalar Birliği (TBB)

Türkiye Bankalar Birliği 1958 tarihinde kurulmuştur. TBB, kamu kurumu niteliğinde olup bu kuruluş aynı zamanda tüzel kişiliğe sahip bir kurumdur. Merkezi ise İstanbul'da bulunmaktadır. Türkiye Bankalar Birliği'nin kuruluşunda; bankacılık kuralları ve ilkeleri doğrultusunda bankaların menfaatlerini ve haklarını savunmak, sistemin verimli bir şekilde sürdürülmesini ve genişlemesini sağlamak, rekabet ortamını sağlıklı bir şekilde ilerlemesini sağlamak, haksız rekabeti önlemek gibi ve benzeri amaçlar yer almaktadır (Gülen, 2015: 33).

Türkiye'de faaliyetlerini sürdüren bütün kalkınma ve yatırım bankaları, mevduat bankaları kanunun göstermiş olduğu hükümlere göre faaliyet izni aldıkları yıldan sonra bir ay içerisinde TBB'ye üye olmak zorundadır. Aynı zamanda birliğin yetkili organlarının almış olduğu kararlara ve hükümlerine de uyma zorunluluğu bulunmaktadır (Kırbaşı ve Güzveli, 2010: 198).

2.7.2. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu (BDDK)

Bankalar Kanunu adı ile 1985 yılında yayınlanan, 3182 sayılı kanun aracılığıyla bankaların denetlenmesinden sorumlu olarak Merkez Bankası, Hazine Müsteşarlığı ve Türkiye Bankalar Birliği görevli kılınmıştır. Kanunda bankalar için iç denetim görevini üstlenmek, iç denetimini yapmak üzere yeteri kadar müfettiş istihdamı gerekliliğini zorunlu tutmuştur. İlerleyen süreçte çeşitli kanunlarda yenilikler olmasıyla birlikte, 4389 sayılı Bankalar Kanunu 1999 yılında çıkarılmış ve bu kanunla bankaların denetimi üzerindeki bu dağınıklığın giderilmesi için, tek çatı altında bulundurmak amacıyla tüzel kişiliğe sahip olan Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu (BDDK) kurulmuştur. O zamanlarda Avrupa Birliği uyum yasalarının ve ekonomi piyasalarının, ihtiyaç duyulan gerekli düzenlemeler ile birlikte, bankalara yönelik 2005 yılında 5411 sayılı kanun çıkarılmış olup BDDK'nın görevleri eskisine göre genişletilerek varlığını sürdürmüştür. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu özellikle iç denetim sistemlerine yönelik komuta yönergeleri çıkarmaktadır (Taşar, 2019: 52).

Kurum, Başkanlık ve Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu olmak üzere 2 bölümden oluşmaktadır. Kurul, karar merceği olarak yetkilidir. Bu kurul, başkan ve

başkan yardımcısı olmak üzere 7 üyeden oluşmaktadır. Kurulda başkan olarak görev üstlenen kişi aynı zamanda BDDK'nın da başkanı pozisyonundadır (Gülen, 2015: 25).

Bankaları bağımsız şekilde denetleme görevini üstlenecek olan kuruluşların yetkilendirilmesi, bu yetkililerin nasıl hareket etmesi gerektiğı hakkında düzenlemeler tamamen BDDK'nın elindedir. Kısaca bu kuruluşların çalışmaları ile ilgili esaslar diğerk bankacılık yapısını ilgilendiren birimlerinde tavsiyeleri alınarak Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu tarafınca düzenlenir (Dinç, 2019: 12).

3. BANKALARIN KARŞILAŞTIKLARI RİSKLER

Günümüzde bankacılık sektörü faaliyetleri gereği birçok riskle karşılaşabilmektedir. Bankaların karşılaştıkları bu risk türleri: piyasa riski, transfer riski, ülke riski, likidite riski, kredi riski ve operasyonel risk olarak adlandırılmaktadır. Bankalar bu risk türleri karşısında almış oldukları önlemlerle karşılaşmış oldukları risklerin üstesinden gelmeyi amaçlarlar.

3.1. Risk Kavramı

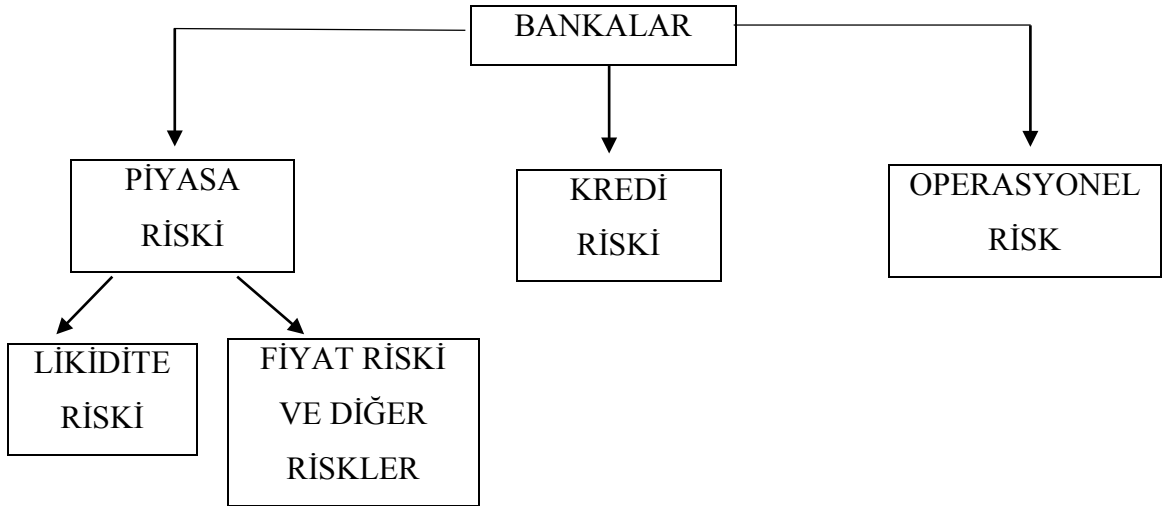
Risk kavramını açıklayacak olursak bir olay ya da olayların meydana gelmesi durumu olarak tanımlanmaktadır. Bankacılık yönünden risk kavramı ise, arzu edilen ve planlanan başarının gerçekleşmemesi ya da önünde engel oluşturma faktörü olarak ifade edilmektedir (Gülhan, 2014: 60).

Risk kavramı; finans, ekonomik faaliyetler, çevre, sağlık, güvenlik, bilgi teknolojileri ve bankacılık vb. alanlarda sürekli karşılaşılan bir kavramdır. Bu alanlarda karşılaşılan riskler çeşitli başlıklar altında tanımlanmıştır. Bankacılık sektörü açısından risk, bir faaliyete veya işleme yönelik ekonomik kaybın doğması, giderlerin çoğalması, zararın ortaya çıkması, finansal faydanın değer kaybetmesi ihtimali olarak tanımlanmaktadır (Aydın, 2018: 113).

Genel anlamda risk kavramı, gelecekte karşılaşılan uyumsuzluklar ya da belirsizlikler olarak da tanımlanabilir. Bankacılık sektörü açısından risk, zarar ile karşılaşma sürecidir. Bankacılık alanındaki riskler; piyasa riski, ülke riski, transfer riski, likidite riski, kredi riski, operasyonel risk olarak sıralayabiliriz. Bankacılık alanında riskler iki gruba ayrılmaktadır. Döviz kuru riski ve faiz oranı riski sistematik risk olarak sayılırken likidite riski, kredi riski ve operasyonel risk sistematik olmayan riskler olarak sayılmaktadır. Sistematik riskler ekonomik ve piyasa öğelerinden etkili olup, bankacılık sektörü için tehlike teşkil etmektedir. Ekonomideki durum değişikliklerine göre bu risklerdeki farklılıklar olması nedeniyle piyasada bulunan tüm bankaları etkilemektedir (Ayanoğlu, 2019: 127).

3.2. Bankacılıkta Risk Türleri

Bankacılık sektörünün sahip olduğu riskler üç başlık altında incelenebilmektedir. Bunlar; kredi riski, piyasa riski ve operasyonel risktir. Bu riskler aşağıda Şekil 1’de gösterilmektedir.

Şekil 1. Bankacılıkta riskler (Açıl, 2010: 199).

3.2.1. Kredi Riski

Kredi riski, ekonomi piyasalarındaki en eski risk çeşitlerinden birisidir. Aynı zamanda kredi riski yönetimi, bankacılık sektörünün uzmanlık statülerinden bir tanesini oluşturmaktadır. Kredi riskinin yönetiminde ve ölçülmesinde yeni yaklaşımlar ve yöntemler uygulanmış ve geliştirilmiştir (Anbar, 2006: 10).

Kredi riski, bir bankanın kendisinden kredi temininde bulunan müşterisinin ya da anlaşmaya taraf olan kişinin önceden belirlenmiş koşullara uygun beklentileri karşılayamama durumudur. Bankaların sadece kredi işlemlerinden kaynaklanan bir risk türü olmayıp, verilen ödünç paraların izlendiği hesaplara ek olarak; menkul kıymet portföyü, diğer mali kuruluşlar nezdinde tutulan mevcutlar, ters bakiye veren mevduat hesapları, diğer garanti ve taahhütler, teminat mektupları ve türev anlaşmalar nedeniyle bankaların karşı karşıya kaldıkları risklerden oluşmaktadır (Kavcıoğlu, 2014: 12)

Farklı bir ifadeyle kredi riski, bir borçlunun orjinal belgede anlaşıldığı gibi krediyi ödememe riski, kredi sözleşmesi ve yükümlülükleri üzerinde yetersiz kalabilmesidir. Bu durum bankalar açısından birincil riskler olarak tanımlanmaktadır (Abukarsh, 2019: 22).

Kredi riski bankacılık sektörünün temelinde mevcut olan bir risk türü olduğu için risk ister içsel ya da dışsal olsun, risk faktörünü tamamen ortadan kaldırmak mümkün değildir. Bankalar kredi riskini tamamen ortadan kaldıramasalar bile, riski minimize ederek kâr payını maksimuma çıkarma çabası içerisinde önlemler almaktadırlar. Riski daha da minimuma indirmek için bankaların bazı stratejileri mevcuttur. Bunlar; teminat istemek, kredi çeşitlendirmesi yapmak, kredi risk analizi gerçekleştirmek, müşterilerle uzun vadeli iyi ilişkiler kurmak ve kısıtlayıcı sözleşmeler yapmak gibi yöntemlerle ifade edilmektedir (Yazıcı, 2019: 41).

Kredi riski çoğunlukla, firma, kişi, grup ya da belirli bir sektör alanında ortaya çıkmaktadır. Bankacılık sektöründe faaliyetlerini sürdüren bankalar kredi riski ile karşılaşmamaları için; Kredi yoğunlaşmasına dikkat etmeleri, kredi değeri ve amacı arasında uyumlu hareket etmeleri, kredi kullandırma kararlarını uzmanların gözetiminde almaları, müşterilerin ödeme güçlerini incelemeleri gerekmektedir (Taşar, 2019: 59).

3.2.2. Ülke Riski

Sistemik risk alanında yer alan ülke riski; finansal, ekonomik ve politik yapısı dolayısıyla sınır ötesi borçlarını tamamen veya kısmen belirlenmiş zamanda yerine getirememesi durumu olarak tanımlanmaktadır (Yapraklı ve Güngör, 2007: 200).

Ülke riski; yatırım riskleri, ticari belirsizliğin oluşması, mal ve hizmet bedelinin ödenmemesi gibi kayıp ve zararlara neden olabilmektedir. Ülke riski; ekonomik, politik ve finansal risk şeklinde üç risk grubunu bünyesinde barındırmaktadır (Yapraklı, 2020: 10).

Ülke riski, alınmış olan siyasi karar ve uygulamaların ülke ekonomisi ve uluslararası ticaret faaliyeti üzerine etkisini ifade etmektedir. Aynı zamanda ülke riski piyasa riskinin bir unsuru olarak da ifade edilmektedir. Siyasi ve finansal krizlerin görüldüğü dönemlerde belirsizlik ortaya çıkacağı için mevduat sahibi kişiler tasarruflarını yastık altı tutmak istemektedir, kredi ihtiyacı olan kişilerde finansal krizler nedeniyle kredi kullanamamaktadır (Zaif, 2013: 84).

Başka bir ifade ile ülke riski, bir ülkenin politik ve finansal yapısı ile bürokrasi düzenlemelerinin o ülkede faaliyetlerini sürdüren özel sektör kuruluşları üzerine etkisini içermektedir. Bu durumda ülke riski egemenlik riskinden daha kapsamlıdır. Bu nedenle, uluslararası kredi veren bankalar yatırım ve kredi işlemlerine ilişkin, transfer ve ülke risklerinin analiz edilmesi, ölçülmesi, kontrol edilmesine yönelik uygun politika ve düzenlemeler geliştirmektedir. Bu faktörler incelenirken, ülkenin finansal koşulları ile ilişkili olarak kredi verilen özel sektör işletmelerinin kullandıkları krediyi geri ödeyememe durumları bütünüyle ele alınmaktadır (Erdem ve Çelik, 2018: 202).

Ülke riskinin ölçülmesinde yararlanılan ölçüt sistemi uluslararası bağımsız derecelendirme kuruluşlarının farklı ülkelere vermiş oldukları derecelendirme notlarıdır. Verilmiş olan bu notlar niceliksel ölçütlerin yanı sıra ülkenin ekonomik, sosyal ve siyasal sürecini de içeren nitel incelemeleri de içermektedir. Bağımsız derecelendirme kuruluşları ülkeler için bu derece notlarını oluşturmadığı takdirde, diğer ülkelerde yatırımda bulunan bankaların o ülkeler için farklı farklı risk analizi yapması gerekecektir. Bankalar bu tür çalışma prensibi içerisinde her ülke için ayrı ayrı kredi

limiti belirlemiş olacaklardır. Bu ülkelerde kurum ve kişilere sunulacak olan kredilerin tümü ülke için sunulan limiti geçmediği sürece karşılaşılabilecek maksimum risk, öngörölmüş limitle sınırlı kalacaktır (Açıl, 2010: 213).

3.2.3. Likidite Riski

Likidite riski, bankalar için karşı karşıya kalınan önemli risklerden bir tanesidir. Aynı zamanda bankaların görevlerini yerine getirecek likiditeye sahip olmaması durumunu ifade etmektedir. Likidite riskinin ortaya çıkma sebeplerinin birisi de mevduat sahiplerinin mevduatlarını ne zaman ve ne kadar geri çekecekleri ve kredi çekmek isteyenlerin ne zaman ve ne miktarda çekmek istediklerinin bilinmemesinden kaynaklanmaktadır. Bu durumun sonucu olarak bankalar, yatırımlarını ve kredi işlemlerini devam ettirebilmek ve aynı zamanda mevduat sahiplerinin isteklerini karşılayabilmek için yeterli miktarda akışkan fona sahip olmak zorundadırlar (Çelik ve Akarım, 2012: 1).

Bir diğer ifadeyle likidite riski, banka müşterilerinin taleplerini karşılayamama sonucu ortaya çıkmaktadır. Bankalar tek seferde veya büyük miktarda kredi talep artışı riskine karşı savunmasız kaldıklarından dolayı likidite riski ortaya çıkmaktadır (Mohammad, 2013: 215).

Likidite riski, bankanın günlük faaliyetlerini gerçekleştirmede pasif kalması ve bankanın yükümlölüklerini vadesinde karşılamasında yeterli likiditeye sahip olmaması, bankaların yeniden borçlanma yoluyla uygun maliyetli finansman sağlama zorluğu yaşaması ve menkul kıymet satışı durumuna düşmesidir. Bankalar talepleri karşılayacak finansı bulmakta zorluk çekmektedir. likidite riski sorunu, bankada akışkan varlıkların yetersiz olması, piyasadan nakit toplayamaması sonucunda görölmektedir. (Tuna, 2010: 95).

Bankacılık sektöründe bankalar, likidite riski karşısında, aktif ve pasif yönetimi stratejisine odaklanacaklardır. Buna göre ya aktiflerinde yer alan menkul kıymetleri satacaklar ya da kredilerinin bir bölümünü geri istemek veya değıştirme sürecine gideceklerdir. Bir diğer pasif yönetiminde ise, merkez bankasından ya da bankalar arası piyasadan kısa süreli borçlanma yapacaklardır (Erdem ve Çelik, 2018: 200).

3.2.4. Piyasa Riski

Piyasa riski, bankaların kendilerine ait araç ve pozisyonların banka faaliyetleri dışında piyasa etkisinden kaynaklanan değışimler sebebiyle, içinde bulunduğu zamanda

piyasa değerinin azalması ve elinde bulundurduğu varlıklarında meydana gelecek olan değer kaybını ifade etmektedir (Yazıcı, 2019: 34).

Aynı zamanda bankaların finansal piyasalarındaki değişimler sonucunda bilanço içi-dışı menkul kıymetlerinin kur, faiz ya da hisse senetleri değerlerinde gerçekleşen dalgalanma nedeniyle maruz kaldığı risk türüdür. Bu nedenle piyasa riski alanında değerlendirilebilecek risk çeşitleri olarak faiz, kur ve likidite bulunmaktadır (Taşar, 2019: 60).

Bir diğer tanımlamayla piyasa riski, bankaların ticari varlıklarının faaliyette olacağı süre içerisinde, piyasada öngörülme-yen olumsuz değişimlerin neden olduğu değer veya miktar kaybı ya da düşük seviyede kâr durumunu ifade etmektedir (Yardımcı, 2006: 57).

Bankalar portföylerinde tahvil, hisse senedi, bono, döviz gibi ekonomik araçları tutarlar ve portföy tercihleri ile ilişkili olarak farklı şekillerde muhasebeleştirirler. Ayrıca rayiç değerlemenin olduğu cüzdanlarda gün sonunda piyasa ile değerlendirilme yapıp gelir-gider hesaplaması yapılır. Bu durumda zarara geçildiği süre risk olarak kabul edilir ve bu durum bankalar açısından istenmeyen bir durumdur. Piyasadaki risklere bağlı olarak tahvil, hisse senedi, döviz, bono, emtia gibi piyasada yer alan değeri değişebilen varlıklar için hesaplama yapılır (Erdal, 2018: 118).

3.2.5. Operasyonel Risk

Operasyonel risk, başarısız veya yetersiz yürütülen süreçler, personeller ve banka faaliyetlerinden kaynaklı olup kayıp riski olarak tanımlanmaktadır. Bu durum hukuki riski de içermekte olup itibar riski ve stratejik riski içermemektedir. Operasyonel riskin tüm diğer riskler üzerinde etkisi vardır ve diğer risklerin nedenleri durumundadır. Zarar durumu ya ekonomik ya da ekonomik olmayan riskler diğer bir ifade ile operasyonel kayıp olarak ortaya çıkmaktadır. Operasyonel riskin özellikleri aşağıdaki gibidir (Mermod ve Kurtulan, 2010: 134):

- Tamamını tespit etmek ve öngörmek imkânsızdır.
- Geneline sadece ölçülebilen tehditler bulunmaktadır.
- İçeriğinde piyasa riski veya kredi riski ile ilişkili olmayan riskler yer almaktadır.

Riskler içerisinde eski ve temel bir risk olması ile birlikte, operasyonel risk bilincinin ortaya çıkması daha geç olmuştur. Uluslararası piyasalarda 1980’li yıllardan sonra hızlı değişim ve gelişim, bölgesel ya da dünya çapında kriz, teknolojiye olan aşırı bağımlılık ve saldırılar sonucunda bu etkenler operasyonel riskin gereğini ortaya

çıkarmıştır. Operasyonel risk en genel kapsamda, kredi ve piyasa riski gibi ekonomik riskler dışında tutulan tüm riskler olarak açıklanmaktadır. Fakat bu tanım çok geniş olduğundan operasyonel riskin ne olduğundan çok ne olmadığını açıklamasıyla bu riskin yönetimi bakımından düşünce sahibi olmamıza yardımcı olmaktadır (Özbilgin, 2012: 90).

Bir diğer ifadeyle operasyonel risk, çalışan personel ile birlikte sistemlerden veya dışsal olaylardan, yetersiz ve başarısız içsel süreçlerden, doğrudan ya da dolaylı ortaya çıkan risk türü olarak da ifade edilmektedir (Eren ve Çıkrıkçı, 2014: 351).

Bu risk, oluş biçimine göre (Erdem ve Çelik, 2018: 202):

- Mevzuattaki yeni derlemelerden kaynaklanan,
- Banka dışı etkenlerden kaynaklanan,
- Bankanın organizasyon şeklinden kaynaklanan,
- Personellerin kendisinden kaynaklanan,
- Teknolojik donanımlardan kaynaklanan risk olarak karşımıza çıkmaktadır.

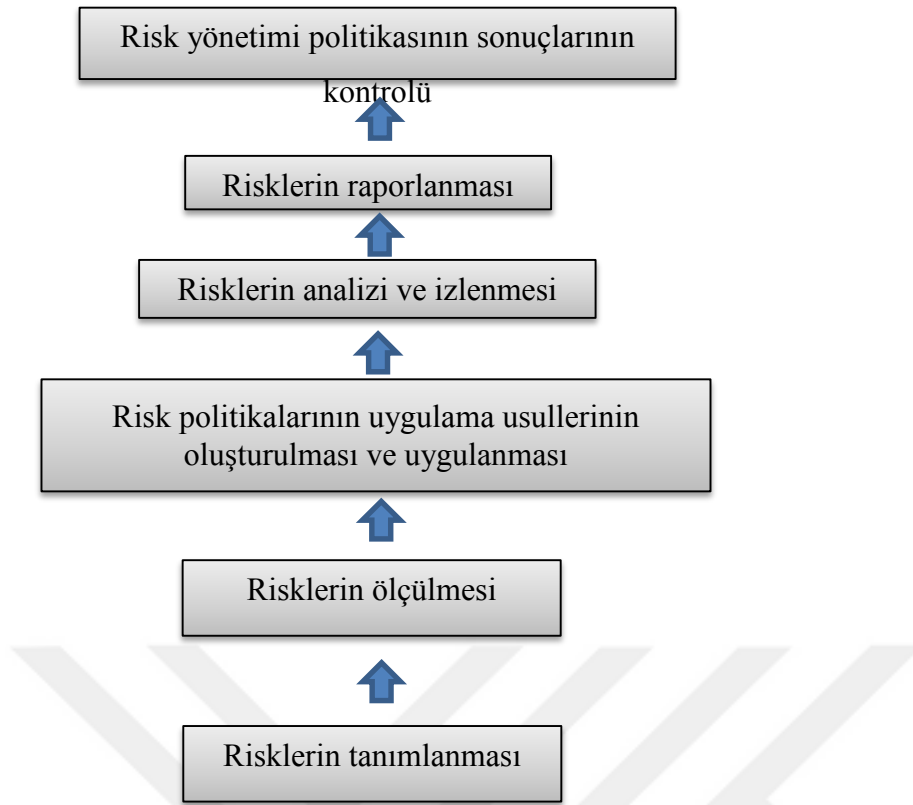
Operasyonel risk veya risklerinin belirlenmesinde birinci adım bu tür risklerin bankalar yönetimi tarafından ortaya çıkarılmasıdır. Bankalar tarafından risk olarak değerlendirilecek unsurlar;

- Yetersiz iç denetimler,
- Sahtecilik ve yolsuzluk,
- Başarısız kredi kontrolleri,
- Hatalı finans kayıtları,
- Bilişim teknolojilerinde aksamalar ve hatalar,
- Doğal etkenler sonrası doğacak bilgi kaybı, olarak sıralanmaktadır.

Operasyonel riskin analizinde önemli sorunlardan birisi operasyonel risk için gerekli açıklama ve çözümlemelerin yapılabilmesi için gerekli veri tabanının piyasa riski veya kredi riski için gerekli veri tabanına oranla daha karmaşık bir yapıya sahip veri tabanı olmasıdır. (Açıl, 2010: 214).

3.3. Bankacılıkta Risk Yönetimi

Bankacılıkta risk yönetim süreci beş temel kavramla birbiriyle ilişkili olarak aşağıdaki Şekil 2’de gösterildiği gibi risklerin ölçülmesi ve tanımlanması, Risk politikalarının uygulama yöntemlerinin oluşturulması ve uygulanması, risklerin analiz edilmesi ve raporlanması, son olarak da risk yönetimi politikasının sonuçlarının kontrolü olarak gösterilmektedir.

Şekil 2. Risk yönetimi süreci (Erdem ve Çelik, 2018: 199).

Risk yönetimi, bankanın getiri ve risk arasında banka yönetimine uygun bir değişim veya işlem yapabilmesini öngören bir faaliyettir. Risk yönetimi kurumsal temel bir yönetim şeklidir (Yüzbaşıoğlu, 2003: 2).

Risk yönetimi aşaması, banka risk yönetim grubu ile üst düzey uzmanları tarafından birlikte belirledikleri ve yönetim kurulunun onay verdiği doğrular çerçevesinde, risklerin tanımlanması ve ölçülmesi, uygulama biçimlerinin oluşturulması ve uygulamaya konulması, risk politikaları, risklerin raporlanması, analiz edilmesi, izlenmesi, incelenmesi, araştırılması, denetimi ve teyidi süreçlerinden oluşmaktadır (Guluzade, 2016: 4).

Şekil 2’de gösterildiği gibi risk yönetiminin görevi ise, yalnızca risk politikaları için kalıplar oluşturmak değil, bununla birlikte banka içerisinde riskin duyurulmasını ve banka personellerinin haberdar olması görevini de üstlenmektedir. Bu nedenle, banka içi etkileşim ve stratejik yönetimin belirtisi olan, vizyon, misyon gibi yönetimde farklılık mühendisliğinin alanında kaydedilen gelişmeler neticesinde risk kültürü gelişmiştir (Okay, 2002: 131- 132).

Risk yönetimi, son zamanlarda çok gündeme gelmesine rağmen risk yönetiminin etkenleri arasında risk tanımlaması, değerlendirilmesi, risk finansmanı, kontrolü çok eskiye dayanan konulardır. İnsanlar kendisine zarar verdiği, mal varlığına ve ailesine

karşı tehdit oluşturan etkenleri tanımlamak ve değerlendirmek için çaba sarf etmiştir. Bu nedenle bankalar açısından da yönetiminde uygulanması yeni bir süreç değildir. Bugüne ulaşmış olan her kültür, bu tür risk yönetimi faktörlerini ve pratiklerini uygulamış ve hala uygulamaktadır. Modern risk yönetimini vurgulamak gerekirse, eskiden günümüze kadar ulaşan bu işlemlere bir yapı ve bakış getirmektedir (Emhan, 2009: 212).

Risk yönetimi süreci risklerin açıklanması, risklerin ölçülmesi, risk politikaları ve uygulama yöntemlerinin oluşturulması ve uygulanması, risklerin incelenmesi ve izlenmesi, risklerin raporlanması, risk yönetimi politikasının sonuçlarının kontrolü olup aşağıdaki gibi her biri ayrıntılı şekilde açıklanmıştır.

A- Risklerin Tanımlanması: Risklerin tanımlanması sürecinde, bankaların karşı karşıya kaldıkları riskler ve risklerin özellikleri tanımlanır. Aynı zamanda tüm personelin bu konuda bilgi sahibi olmaları sağlanır. Riskin oluşmasına sebep olabilecek etkenler, fiziksel, sosyal, doğal ve ekonomik olaylardan kaynaklı olup bu etkenler sınıflandırılabilir (Sayılğan, 2014: 189).

Bankalar için risk faktörü gerçekleştiği o günü ilgilendiren bir yapı değildir. Bu düşünce doğrultusunda risk yönetimi, sürekli gerçekleşebilecek bir fonksiyon halinde ele alınıp detaylı bir şekilde tanımlanmalıdır. Gelecekte her an gerçekleşebilme ihtimali göz önüne getirilmelidir ve aynı zamanda bankalar içinde her dönem tehdit unsuru olabileceği düşüncesi de değerlendirilmelidir (Taşar, 2019: 66).

B- Risklerin Ölçülmesi: Risklerin ölçülmesi aşamasında, bankaların karşılaştığı risklerin bazı kıstas ve ölçüler kullanılarak analitik ya da sayısal bir düzen içinde ifade edilmesi sürecidir. Bankaların karşı karşıya kaldığı bu riskleri tutarlı şekilde yönetme imkânı ve değerlendirmeye sahip olması için riskin performans ölçümü, değişik yapıları arasında bir karşılaştırma imkânı ve öz kaynak toplama kararlarını unsur haline getirecek bir ölçüm metodolojisi geliştirilir (Özerkek, 2006: 12- 13).

C- Risk Politikaları, Uygulama Usullerinin Oluşturulması ve Uygulanması: Risk politikaları ve uygulama usulleri aşaması, bankanın risk yönetiminden sorumlu olan üst yönetim kurulu tarafından kararlaştırılmış ve yürürlüğe konulan aynı zamanda uzmanlar tarafından uygulanan yazılı kalıplara uyma ve bu yazılı kaynaklara göre hareket etme sürecidir. Aynı zamanda bu süreçte banka personelleri risk politikaları ve bunlara ilişkin usullerden haberdar edilmelidir (Şanlıoğlu, 2005: 70).

D- Risklerin Analizi ve İzlenmesi: Risk analizi ve izlenmesi sürecinde, faaliyet düzeyinde ve kurum düzeyinde risklerin tanımlanması sonrasında, risklerin analizi yapılması gerekmektedir. Risk analiz yöntemleri çok çeşitlidir. Risk analiz yöntemlerinin çeşitli olmasının nedeni öncelikle risklerin çoğunun sayısal verilere

çevrilmesinden ve dönüştürülmesinden kaynaklanmaktadır. Bankacılık sektöründe seçilen yöntem ne olursa olsun risk analizi aşağıdaki faaliyetleri kapsamaktadır (Ermisket, 2016: 52):

- Riskin ehemmiyetinin tahmin edilmesi,
 - Riskin oluşma ihtimalinin, olasılığının değerlendirilmesi,
 - Riske karşı hangi hareketlerin gerçekleşmesi gerektiğinin değerlendirilmesi,
- olarak sıralanmaktadır.

Aynı zamanda bankalar sistemli bir şekilde analiz ve izlenim yaparak, hedeflerinin ve amaçlarının gerçekleşmesine engel olabilecek iç ve dış riskleri tanımlayıp değerlendirmeli, alınacak tedbirleri belirlemelidir (Duran, 2013: 7).

E- Risklerin Raporlanması: Risk raporlama süreci, bankaların sahip oldukları riskleri ve risklere karşı çözümleri bilgi kullanıcılarına sunması olarak tanımlanmaktadır. Raporlama aşaması iç ve dış risk olarak ayrılmaktadır. İç risk, bankaların amaçları doğrultusunda çalışanlara ve yönetime alternatif bilgi sağlamaktadır. Dış risk ise diğer bilgi kullanıcılarına bilgi sağlamaktadır. Risk raporlamanın birçok avantajları ve dezavantajları bulunmaktadır (Gönen, 2017: 296).

Risk raporlanması farklı bir ifade ile banka ve müşterileri arasında toplumsal bir yazılı sözleşme oluşturmak için, dayanak veya güvence şeklindedir. Kısaca risk raporlama bir bankanın alınan riskleri ve potansiyel riskleri ile ilişkili açıklamalardır (Koç ve Uzay, 2015: 212).

Risk raporlaması, bankaların risk yönetimi sürecinde işleme koydukları riskin öngörülmesi ve değerlendirilmesi ile bu risklere karşı alınacak önlemlerin ve faaliyet süreçlerinin raporlanmasıdır. Aynı zamanda risk raporlaması, bankalar tarafından kalıplaştırılarak denetim kuruluna ve yönetime sunulabilecek içsel olarak uygulanabileceği gibi, dış ortaklara tanıtılabilecek nitelikte dışsal da olabilmektedir (Hazır, 2017: 985).

F- Risk Yönetimi Politikasının Sonuçlarının Kontrolü: Risk yönetiminin son basamağı olan sonuçların kontrolü sürecinde, risk verilerinin güvenilirliğinin ve tutarlılığının incelenmesi ile kurallar dâhilinde temel araç olan risk yöntemlerinin istatistiksel, ekonomik ve diğer taraflardan geriye dönük analizlerin ve tutarlılıklarının teyidi gerçekleştirilmekte ve gözetilmektedir (Şanlıoğlu, 2005: 72).

3.3.1. Risk Ölçüm Teknikleri

Risk ölçüm teknikleri, küreselleşme ile beraber likiditelerin ülkeler arasında serbest dolanımı, bankaların tanıttıkları ürün ve hizmet sektörünün gelişmesi ve

beraberinde teknolojik gelişmeler sonucunda bankalar için risk faktörünün türlerini arttırdığı gibi ölçüm tekniklerini de çeşitlendirmiştir. Risk ölçüm teknikleri, sistematik bir düzen içinde sınıflama olmaması ile birlikte, nicel ve nitel teknikler olarak iki grupta toplanmaktadır (Taşar, 2019: 68).

Şekil 3. Risk ölçüm teknikleri (Yarız, 2011: 35).

3.3.1.1. Kredi Riski Ölçümü

İflas etmiş kurum veya kuruluşların dünyada giderek çoğalması, tanınmış işletmelerin ödeneklerine erişim imkânlarının artması, kredi paylarında gün geçtikçe hız kazanan rekabet, piyasalarda gerçek varlıkların ve teminatın değerini ve işlevini gittikçe kaybetmesi, bunların hepsi kredi riski ölçümünün önemini artırmıştır. Küreselleşen dünyada bu gelişmelere bağlı olarak ekonomik kuruluşlar, zaman geçtikçe kredi riskinin daha çok objektif modellere bağlı olarak ölçülmesine yoğunlaşmışlardır (Karaaslan, 2019: 17).

Kredi riskinin ölçülmesindeki amaç ise, kredilerin menkul değerler yaklaşımı ile organizasyonu, fiyat belirlenmesinin riskleri kapsayacak biçimde yapılması ve beklenmedik kayıplara karşı güvence sağlanması veya oluşturulmasıdır. Portföy kredi riski modellerinin başlıca değişkenleri; geri kurtarma, geciktirme (beklenen kayıp, beklemeyen kayıp), riske göre düzenlenmiş başarımlar ölçümleri, rating derece kaymaları ve riske göre öz varlığı olarak sayılabilmektedir (Kavcıoğlu, 2014: 13).

Kredi riskinin yönetimi, finansal kurumlarda önceki dönemlerde önemli bir gündem yaratmıştır. Finansal kurumlar kredi portföyüne karşın yaklaşımlarında proaktif bir tutum gerçekleştirmektedir. Kredi riskinin yönetimi, Basel II uzlaşısından

kaynaklanan düzenleyici değişiklikler tarafından motive edilmesi ile birlikte küresel anlamda güçlü ekonomik sistemi sürdürmek için önemli hale gelmiştir. Bu durumun nedenlerinden biride ekonomik kuruluşlar ilerleyen zamanlarda daha yoğun finansal riskler ile karşılaşılıyorlar. Bu sebeple karşı karşıya kaldıkları büyük ekonomik kayıplara neden olabilecek potansiyel riskleri ölçerek ve yönetmeleri gereği oluşmaktadır. Kredi riski diğer tüm risklerde olduğu gibi direk veya dolaylı yoldan ortaya çıkabilecek potansiyel riskine maruz kalma kayıpları incelenerek belirlenir. Kredi verenler, oluşabilecek bir zararı minimuma indirme amacıyla kredi riskine maruz kalma sınırlarını belirlemek için işlemi teminatlandırarak ya da görevleri sözleşme çerçevesinde geniş tutarak kredi riskini minimum yapmaya çalışırlar (Özgür, 2019: 18).

Kredi riski ölçüm modelleri (Karaaslan, 2019: 27- 36):

- Ekspertiz modeli,
- Kredi skortlama modeli,
- Kredi derecelendirme modeli,
- Lineer olasılık, logit ve probit modelleri,

olarak sıralanmaktadır.

3.3.1.2. Piyasa Riski Ölçümü

Piyasa riski, fiyatlardaki farklılaşmalarla ilişkili olarak bankaların bilanço içi ve bilanço dışı durumunda oluşan zarar etme ihtimalidir. Kısaca piyasa riski, risk etkenlerindeki farklılaşmalardan meydana çıkan kayıpları ifade etmektedir (Rodoplu ve Ayan, 2008: 5).

Piyasa riskinin, döviz risklerinden, ticari defterlerdeki anlaşmazlıklardan ve menkul kıymetlerden kaynaklandığını belirten Basel komitesi, piyasa riski analizi için iki önemli yaklaşım belirtmiştir. Bunlar riske maruz değer ve standart yaklaşımıdır (Yazıcı, 2019: 61- 62).

- Riske Maruz Değer Yaklaşımı: Riske maruz değer yaklaşımında piyasa riski, portföy değerinin belli bir matematiksel dağılım gösterdiği varsayımı yapılarak, zarara uğrayacak maksimum değer olarak tanımlanmaktadır. Beraberinde geleceği öngörebilmek için kullanılan bu yöntem, herhangi süreçte doğabilecek mutlak zarar miktarı yerine, belirli bir ihtimal seviyesinde ortaya çıkabilecek maksimum zararı hesaplamaya yardımcı olmaktadır (Torun, 2017: 10).

Riske maruz değer yöntemi sadece bir risk yönetim faktörü değildir. Bununla beraber, bankaların riskleri ile alakalı bilgilerin kaleme alınmasında, gelirlerin riske adapte olmasına imkân sağladığı için, kaynakların banka içinde kullanım aşamalarının

belirlenmesinde ve başarı ölçülmesinde de kullanılmaktadır. Akabinde riske maruz değer yaklaşımı, enflasyon, hisse fiyatları, faiz oranı ve döviz kuru gibi piyasa risklerinin çoğul etkisini tahminde bulunmaktadır. Böyle durumlarda önceden öngörülmüş bir güven ve dönem aralığı oluşturulması için piyasa etkilerindeki değişime karşı hassas olan belli bir yükümlülük ve varlık için aranan toplam kaybı ifade etmektedir. Küçük çapta tek bir yatırım için yararlanılabildiği gibi portföy yatırımları gibi yüksek seviyede de kullanılabilir (Demireli ve Taner, 2009: 130).

- Standart Yaklaşımı: Standart yaklaşım, kaynakların aktarıldığı karşı taraf esas alınarak belirlenen her bir kategoriye göre sabit bir risk yükü bulunmaktadır. Standart yaklaşımda riske hassaslığı yükseltmek için dış kredi puanlama notlarının kullanılması gerektiği vurgulanmaktadır (Özerkek, 2006: 37).

Kısaca tanımlamak gerekirse standart yaklaşım ile bankalar kredi riskinin belirlenmesinde derecelendirme kurumlarınca verilmiş olan notların değerlendirilip kullanılması olarak tanımlanmaktadır. Basel I ile ilişkilendirildiğinde en önemli değişim, kredi riskine sebep olan sürece ilişkin risk yüklerinin belirlenmesinde puanlama veya derecelendirme kuruluşlarının şirketlere, ülkelere ve bankalara verdikleri kredi puanlama notlarının kullanılması ve farklı risk usulleri uygulanmasıdır. Basel I' de bulunan sadeleştirilmiş standart yaklaşımda ise risk yöntemlerinin öğrenilmesi amacıyla ihracat kredi şirketlerinin vermiş olduğu derecelendirme veya puanlama notları kullanılmaktadır (Özgür, 2019: 57).

3.3.1.3. Operasyonel Risk Ölçümü

Operasyonel risk, bir bankanın faaliyet gösterdiği kişilerden ve süreçlerden kaynaklanan risklere yoğunlaşan geniş disiplindir. Yasal risk, soyguncu, fiziksel veya çevresel riskler gibi diğer risk kategorilerini de kapsamaktadır (Raweh vd., 2018, 14).

Aynı zamanda banka içi ve banka dışı etkenlerle ilişkili olarak gelişim kazanabilen, çoğu banka için risk tehdidi oluştururken bazı bankalar için ise risk pozisyonunda olmayan, banka içi ihtimaline paralel olarak her bankanın kendi yapısına göre önem derecesi değişebilmektedir (Taşar, 2019: 81).

Operasyonel risk yönetiminde, geleceğe yönelik olarak stratejiler oluşturabilmek ve tahminde bulunabilmek için operasyonel riskin ölçülmesi ve belirlenmesi gerekmektedir. Bu risk ölçümü ile amaçlanan, geçmişte ortaya çıkan olaylardan geleceğe yönelik beklentilerin ve edinilen tecrübelerin bir araya getirilerek riskin getireceği zarar veya kayıpları yeterince engelleyebilmektir (Zengin, 2009: 49).

3.4. Banka Kârlılığını Belirleyen İçsel Faktörler

Bankacılık sektöründe banka kârlılığını belirleyen içsel faktörleri; likidite, mevduatlar, aktif kalitesi, kaldıraç oranı, banka mülkiyeti ve son olarak banka büyüklüğü şeklinde sıralamak mümkündür.

3.4.1. Likidite

Likidite kavramı bankacılık sektöründe, herhangi bir ekonomik varlığın gerektiğinde kullanıma hazır halde bulundurulması yeteneği olarak tanımlanmaktadır. Başka bir deyişle sahip olunan varlığın, diğer hizmet ve malları satın almak için paraya çevirebilme işine likidite denmektedir. Bankacılıkta mevcutlar ne kadar akışkansa o mevcudun herhangi bir şeye çevrilmesi o kadar kolaydır (Tuğcu, 2018: 6).

Likidite riski, bankaların kaynaklarının azalması veya kredi taleplerindeki artışı karşılayacak biçimde yeteri kadar kaynak oluşturulamaması sonucu meydana gelen bir risk çeşididir. Kısaca likidite, borçların karşılanabilme becerisi olmakla birlikte, finansal kurumların yaşamını sürdürebilmesi için gerekli ve zorunludur. Likidite, bu nedenle fon taleplerinin karşılanması olarak da tanımlanması mümkündür. Fon sahipleri bankalara yatırmış oldukları mevduatlarını çekmek istedikleri vakit, para taleplerinin yerinde karşılanması için likidite önemli bir faktör olmakla birlikte bankalara olan güveni de yükseltmektedir. Aynı zamanda bankaların kendi müşterilerinin isteklerine de anında cevap verebilme becerisi, kredi müşterilerinin de bankaya olan güvencesini arttırmaktadır (Açıl, 2010: 209- 210).

3.4.2. Mevduatlar

Mevduat genel tanımıyla, belirli süre sonunda istenildiği zaman çekilmesi üzerine bankalara yatırılmış olan parayı ifade etmektedir. Mevduatların kazancı faizdir. Mevduat, fon fazlası olan finansal birimlerin, fonlarını banka veya finansal kuruluşlarında değerlendirmesi sonucu gelir elde etme amacı ile geliştirilmiş bankacılık faktörüdür (Karapınar, 2013: 37).

Ticari bankalar, bankadaki kullanılabilir fonları arttırmak amacıyla çeşitli mevduat türleri sunmaktadır. Bu işlemi gerçekleştirirken bankalara çeşitli teknolojik yaklaşımlar önermektedir. Bu yaklaşımlar sırasıyla muhasebe işlemleri not etme, yatırımcıya mevduat hesabına hizmet etmeleri için fon sağlama, sahip olunan mevduatlar için zaman ayırma sürecidir (Shelyuk, 2013: 70).

Bir diğer tanımlama ile sözlü veya yazılı şekilde halka sunulması suretiyle karşılıklı veya karşılıksız, istenildiğinde ya da belirli bir vadede geri verilmek üzere

kabul edilen fonlara mevduat denir. Mevduatın türleri ise (Kırbaşı ve Güzveli, 2010: 96- 97):

- Tasarruf Mevduatı
- Resmi Kuruluşlar Mevduatı
- Ticari Kuruluşlar Mevduatı
- Bankalar Arası Mevduat
- Diğer Kuruluşlar Mevduatı olarak sıralanmaktadır.

3.4.3. Aktif Kalitesi

Aktif kalitesi, bir bankanın kredi işlemlerinde son derece önemli bir bileşendir. Çünkü yetersiz likidite veya sermayeye yol açacağından, çoğu banka başarısızlığının temel nedeninin kalitesizlik olduğunu ifade etmektedir (Vethamuthu, 2019: 40).

Kısaca aktif kalitesine ait oranlar, bankaların sahip oldukları mevcutların kalitesini, varlıkların etkin bir biçimde kullanılıp kullanılmadığını ifade etmektedir (Gülen, 2015: 88).

Aktif kalitesinin banka kârlılığına ilişkin belirleyicileri şu şekildedir (Küçük, 2016: 36):

- Takipteki kredilerin toplam kredilere oranı,
- Toplam kredilerin toplam aktiflere oranı,
- Kredi karşılıklarının toplam aktiflere oranı,
- Faiz dışı kazançların toplam aktiflere oranı,
- Toplam genel zararların toplam aktiflere oranları, vb. şekilde belirleyicileri bulunmaktadır.

3.4.4. Kaldıraç Oranı

Kaldıraç oranı bağlayıcı olmayan bir sermaye düzenleme aracıdır. Varlıkların riskini yansıtmaz. Mali kriz sonuçlarıyla ilgili, bankaların mevcutları üzerinde büyük zararlar kaydedebildiğini gösterir. Bu nedenle varlıklar ve devlet tahvilleri genellikle düşük riskli olduğu görülmektedir. Bu durumda risk büyüklükleri düşüktür aynı zamanda sermaye gereksinimleri de düşük olmaktadır (Pfeifer vd., 2017: 280).

Kaldıraç oranı, yabancı kaynakların, asıl kaynaklara finansman yapılma düzeyini açıklamaktadır. Kaldıraç oranı ne kadar düşükse, dış çevreden finansman ihtiyacının da o kadar düşük ve bankaların gelirlerinin de o kadar yüksek olması anlamına gelmektedir. Kaldıraç oranı bankanın kalkınmasını sağlama ve ortaklarla birlikte risklerle başa çıkabilme yeteneğini göstermektedir. Beraberinde kaldıraç oranı düşük

olan bankalar, oranı yüksek olan kurumlara göre daha az riskli ve daha güvenli olarak nitelendirilmektedir. Düşük risk bir bankanın verimliliğini arttırmakta aynı zamanda maliyetlerini düşürmektedir. Kaldıraç oranı düşük olan bankaların dış çevreden kaynak elde etme ihtiyaçları daha düşüktür ki bunun da verimlilik üzerinde pozitif etkisi bulunmaktadır. Genel olarak kaldıraç oranının düşük olması, kârlılık üzerinde pozitif yönde etkisi olduğu anlamına gelmektedir (Küçük, 2016: 38).

3.4.5. Banka Mülkiyeti

Banka mülkiyetinin kârlılığa etkisine yönelik çalışmalar incelendiğinde farklı sonuçlar elde edildiği görülmektedir. Micco (2007)' ya göre bir bankanın özel banka ya da devlet bankası olması, o bankanın performansı üzerinde etkilidir (Micco vd., 2007: 220).

Gelişmekte olan ülkelerde faaliyetlerini sürdüren devlet bankalarının kârları ve payları özel bankalara göre daha düşük, genel giderleri ise daha yüksektir (Küçük, 2016: 39).

3.4.6. Banka Büyüklüğü

Bir bankanın büyüklüğü, sahip olduğu tecrübe, elinde bulunan değerlerin çeşitliliği, varlıkların sayısı, müşterilerine hemen sunabileceği hizmetlerin veya işlerin miktarı olarak nitelendirilmektedir. Bankacılık sektöründe rakiplere kıyasla sahip olduğu varlıkların oranı olarak da tanımlanmaktadır (Tharu ve Shrestha, 2019: 82- 83).

Banka büyüklüğü aynı zamanda bankaların ölçek ekonomisinden ne kadar yararlandıklarını ifade eden bir değişken olarak da tanımlanmaktadır. Bankalar ölçek ekonomisinden yeteri kadar yararlanabiliyorsa banka kârlılığı ve banka büyüklüğü arasında pozitif bir ilişki görülürken, ölçek ekonomisinden yeterince yararlanamıyorsa bu duruma da banka kârlılığı ile banka büyüklüğü arasında negatif ilişki olduğunu ifade etmektedir (Dizgil, 2017: 33).

3.5. Banka Kârlılığını Belirleyen Dışsal Faktörler

Bankacılık sektöründe banka kârlılığını belirleyen dışsal faktörleri; faiz oranı, ekonomik büyüme, enflasyon oranı, teknolojik yenilikler olarak sıralamak mümkündür.

3.5.1. Faiz Oranı

Bankacılık faaliyetleri arasında sıklıkla karşılaşılan kavramlardan bir tanesi de faiz kavramıdır. Faiz, verilen borçlarda paranın bugünkü değerinden hesaplanması

yapılarak, üstlenilen maliyetlerin ve risklerin karşılığında verilen bedel olarak tanımlanmaktadır. Faiz oranı deyince, doğal olarak kredi fiyatı üzerinden elde edilecek olan bir zaman aralığında belirlenen yüzdeden bahsedilmektedir. Faiz oranından bahsederken zaman aralığı (ay/yıl) özellikle belirtilmelidir (Torun, 2018: 89).

Faiz oranı yönetimi, bankaların gelirlerini yüksekte tutmaları açısından önemli bir faaliyettir. Bu nedenle, tehdit unsuru olan faiz oranı riski farklılıklarına karşı sağlamlığının değerlendirilmesi gerekmektedir. Bankacılık faaliyetlerinin dış tehditlere karşı güçsüzlük nedeniyle borç verme ve fonlama işlemleri için gerekli olan faiz oranları belirlenmelidir (Rokhmawati, 2019: 21).

Faiz oranının bankacılık sisteminde banka kârlılığına etkileri ilk olarak Samuelson (1945) tarafından araştırılmıştır. Bu konuda önemli çalışmalardan birisi de Demirgüç vd. (1998) tarafından gerçekleştirilen çalışma olup, banka kârlılığının artan faiz oranıyla yükseldiği sonucuna varılmıştır (Küçük, 2016: 41).

Banka gelirini etkileyen dış faktör olarak nitelendirilen faiz oranı riski, faiz oranlarındaki hızlı değişimler nedeniyle bankanın statüsü ile ilişkili olan zarar durumudur. Banka hesaplarında çoğunlukla uzun dönemli ve sabit faizli paraların bulunması nedeniyle, faiz oranlarının azalması sonucunda banka giderleri piyasa faiz oranlarının üstüne çıkar. Bu durumla ilişkili olarak, faiz oranlarının yükselmesi sonucunda sabit faizli varlıkların getirisi piyasa düzeyinin altında kalmaktadır (Tekindağ, 2010: 23- 24).

3.5.2. Ekonomik Büyüme

Türkiye’de ekonomik büyümenin oluşması amacıyla cumhuriyetin ilk zamanlarından bugüne, ithal ikame düşüncesi odaklı ihracat desteklenmiştir. Cumhuriyet sonrası zamanlarda ihracatın güç kazanmasına ilişkin olarak kamusal birçok kuruluş faaliyete geçmiştir. Fakat Türkiye’nin dış ticaret pozisyonunda ithalata bağımlılık bazı dönemlerde sorun yaratabilmektedir (Turguttopbaş, 2012: 103).

GSYİH, ekonomik faaliyetleri ölçmek için çoğunlukla kullanılan makroekonomik göstergelerden bir tanesidir. GSYİH, mevduat ve kredilerle ilgili arz ve taleple alakalı birçok faktörü etkilemektedir. Finans sektörü ile ekonomik büyümenin arasındaki ilişkiyi açıklayan literatür çalışmaları incelendiğinde, GSYH’nin büyümesinin banka kârlılığı üzerinde olumlu bir etki yaratması beklenmektedir. Bu doğrultuda, borç verme ile alakalı talep artarken GSYİH ile banka kârlılığı gelişimi arasında olumlu bir bağlantının olması da beklenmektedir (Küçük, 2016: 40).

Ekonomik büyümenin önemli uyarıcısı olan dış borç, aynı zamanda ekonomik büyümeyi dengelemenin bir sistemi durumundadır. Ayrıca kamu borcu, özellikle dış borç, bütçe ve kamu maliyesi dışında bağımsız bir varlığa sahiptir. Dolayısıyla borç, tüm ülkelerde bulunan evrensel bir olgudur. (Zouhaier ve Fatma, 2014: 440).

3.5.3. Enflasyon

Enflasyon, ekonomi biliminin temel faktörlerinden birisidir. Bu faktör özellikle merkez bankacılığı öngörüsünde ve para politikası savlarında kendisine yer bulmuştur (Tatlıyer, 2016: 2).

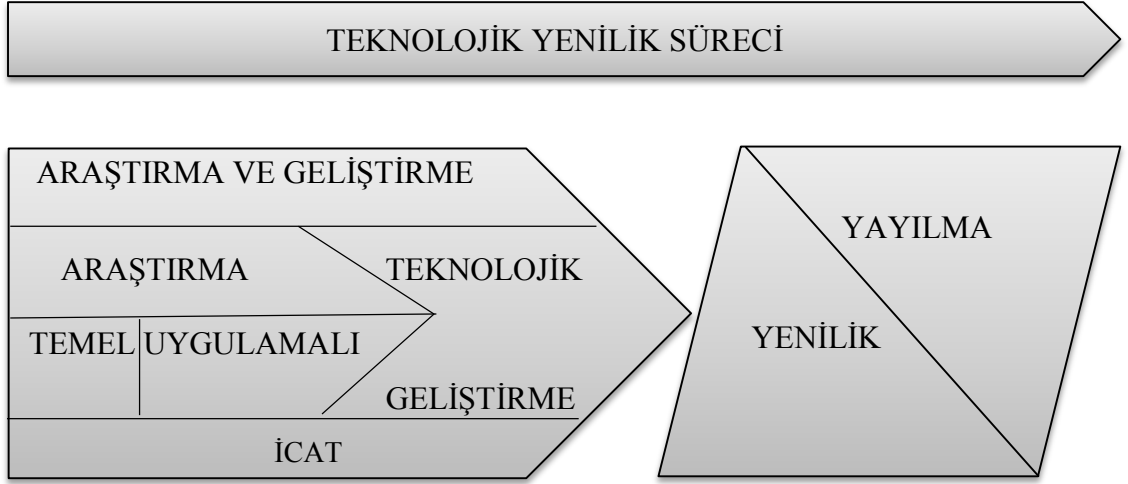
Yaklaşık yarım yüzyıl önce Milton Friedman şu önermeyi ifade etmiştir: “Enflasyon her zaman ve her yerde parasal bir olaydır, çünkü sadece çıktıdan çok para miktarında daha hızlı bir artışla üretilebilir” (Bohl ve Siklos, 2018: 3).

Enflasyonun banka kârlılığındaki farklılığı tanımlayabileceğini ilk ifade eden araştırmacılardan Bourke, bu durumun ücret ve diğer faiz dışı harcamaların enflasyon oranından daha fazla artış yaratmasına bağlı olduğunu belirtmektedir. Yani enflasyon genel olarak banka kârlılığına ilişkin öngöründe bulunabiliyorsa ve banka gelirlerini, giderlerinden yüksek oranda artırmak üzere faiz oranlarını düzenleyebilmeye yardımcı olabiliyorsa, yüksek orandaki enflasyonun daha fazla kârlılığa neden olabileceği söylemek mümkündür (Küçük, 2016: 41).

Enflasyon oranı, bankaların kârlarını ve maliyetlerini etkilemektedir. Enflasyon ve kârlılık arasındaki ilişkinin olumlu ya da olumsuz olması enflasyonun belirlenebilirliğine paralel olarak değişmektedir. Enflasyon oranı belirlenebiliyorsa, bankalar kârlarını yükseltmek için faiz oranlarını artırabilmektedirler. Ya da enflasyon oranı belirlenemiyorsa bankanın maliyetleri kârlarını aşabilmektedir. Bu durum bankaların faiz oranını düzenlemek için uygun zaman olmamasıyla birlikte banka kârlılığı azalmaktadır (Sarıtaş vd., 2016: 92- 93).

3.5.4. Teknolojik Yenilikler

Bankacılık sektöründe gün geçtikçe artan rekabet, finansal kurumların müşterilere yaklaşımları ve iş stratejilerini nasıl tanımladıkları hakkında bilgi sahibi olabilmemize kolaylık sağlayan teknolojik yenilikler, aynı zamanda finansal duruş, yenilik, teknolojiyi yönetme, ekonomik hizmetler arasındaki bağı kurabilmek ve rekabet avantajı elde etmek için oldukça önemlidir. Bu durum iletişim ve bilgi teknolojilerinin ne kadar önemli bir kaldıraç olduğunu ispat etmektedir (Ferreira vd., 2013: 34).

Şekil 4. Teknolojik Yenilik Süreci (Diaconu, 2011: 131).

Teknolojik yenilik süreci yukarıdaki Şekil 4’te görüldüğü gibi araştırma ve teknolojik geliştirme sonucunda, icat ile yayılma ve yenilik sürecini göstermektedir.

4. BANKA KÂRLILIĞININ BELİRLEYİCİLERİ: TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜ ÜZERİNE BİR UYGULAMA

4.1. Banka Kârlılığının Belirleyicileri Üzerine Literatür Taraması

Banka kârlılığının belirleyicileri konusunda, uluslararası ve ulusal literatürde çok fazla araştırma yer almaktadır. Banka kârlılığıyla ilgili literatür incelendiğinde, bazı çalışmalarda tek bir ülkenin bankacılık sisteminin incelendiği, bazılarında ise birden fazla ülkenin bankacılık sisteminin incelendiği görülmüştür. Çalışmalarda daha çok kârlılığın belirleyicileri üzerinde durulurken, bankacılık sisteminin içerisinde bankaların alacağı kararlara paralel olarak gerçekleşen faktörlerin içsel belirleyiciler olarak sınıflandırıldığı, genel finansal değişkenlerden meydana çıkan makroekonomik faktörlerin ise dışsal belirleyiciler olarak sınıflandırıldığı görülmektedir.

4.1.1. Ulusal Literatür

Özkul (2001) çalışmasında, 1990- 1999 yılları arası Türk bankacılık sektöründe faaliyetlerini sürdüren mevduat bankalarının kârlılığını belirleyen faktörleri davranış-yapı- performans modeli kullanarak analiz etmiştir. Bu çalışmada, bağımlı değişken olarak aktif kârlılığı (ROA), bağımsız değişkenler olarak ise; kredilerin toplam aktiflere oranı, mevduat piyasa payı, en büyük 5 bankanın yoğunlaşma oranı, takipteki kredilerin toplam varlıklara oranı, özsermayenin toplam varlıklara oranı, faiz dışı giderlerin toplam varlıklara oranı, kredilerin toplam mevduata oranı, bankanın toplam aktifleri, devlet iç borçlanma senetlerinin toplam aktiflere oranı ve likidite oranı olarak belirlenmiştir. Çalışmanın sonucu incelendiğinde, faiz dışı giderler / toplam aktifler ve takipteki krediler / toplam aktifler oranlarının aktif kârlılığını (ROA) olumsuz yönde, özkaynaklar / toplam aktifler oranının ise, aktif kârlılığını pozitif yönde etkilediği sonucuna varılmıştır (Özkul, 2001).

Kaya (2002) tarafından Türk bankacılık sektörünün kârlılığının içsel ve dışsal belirleyicilerinin incelendiği çalışmada, Türk bankacılık sektörü verilerinden yararlanılarak panel veri analizi gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın sonucunda içsel belirleyicilerin; likidite, özkaynaklar, mevduatlar, personel harcamaları ve piyasa payı, dışsal belirleyicilerin ise; kamu destekli bütçe açığı ve enflasyon olduğu saptanmıştır (Kaya, 2002).

Karabulut (2003) çalışmasında, Türkiye yatırım ve mevduat bankalarının 1989 - 2001 dönem aralığı mali tablo verilerinden yararlanarak sermaye yapısı ile kârlılık arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırmaları sonucunda, kârlılık ve sermaye varlık oranı arasında negatif yönlü bir ilişkinin varlığını tespit etmiştir. Bu sonuca önlem olarak tüm bankacılık sektörünün standart sermaye biçiminin olması yerine her banka için ayrı ayrı sermaye zorunluluğu uygulamasına gidilmesinin, sermayeyi pozitif yönde etkileyebileceğini tespit etmiştir (Karabulut, 2003).

Atasoy (2007) tarafından panel veri analizi yönteminin kullanıldığı “Türk Bankacılık Sektöründe Gelir-Gider Analizi ve Kârlılık Performansının Belirleyicileri” adlı çalışmada, 1990- 2005 döneminde bankaya özgü, endüstriye ilişkin ve makroekonomik değişkenlerin Türkiye’deki ticaret bankalarının aktif kârlılığı ile net faiz marjı üzerindeki etkileri incelenmiştir. Yöntem olarak panel veri analizi gerçekleştirilmiş olup regresyon tekniği kullanılmıştır. Analizler sonucunda duran aktiflerin, özkaynakların, bankacılık sektöründeki yoğunlaşmanın, karşılık giderlerinin, aktif büyüklüğünün, enflasyonun, faiz dışı giderlerin ve bankacılık sektörünün milli gelir içindeki payının, aktif kârlılığı ve net faiz marjı üzerinde pozitif etkiye sahip olduğu tespit edilmiştir (Atasoy, 2007).

Güngör (2007) yapmış olduğu çalışmada, 1990- 2005 dönemi Türkiye’de faaliyet gösteren 29 bankayı ele alarak panel veri analizi yöntemi ile bankacılık sektörünün kârlılığının belirleyicilerini araştırmayı amaçlamıştır. Yerel ve yabancı bankaların kârlılıklarının ayrı ayrı ele alındığı çalışmada, faaliyet giderleri dışında her iki banka türünün kârlılıklarının benzer değişkenlerden aynı şekilde etkilendiği sonucuna varılmıştır. Faaliyet giderleri, yabancı bankaların kârlılığını negatif yönde etkilerken, yerli bankaların kârlılığını pozitif yönde etkilemektedir. Sermaye, likit varlıklar, büyüklük, menkul kıymet yatırımları ve banka kârlılığı ile enflasyon arasında olumlu ilişki, yoğunlaşma ve sektör payı ile banka kârlılığı arasında ise olumsuz ilişki olduğu saptanmıştır (Güngör, 2007).

Ata (2009) tarafından gerçekleştirilen çalışmada, makroekonomik göstergelerin ve banka karakteristiklerinin banka kârlılıklarına ne ölçüde etki yarattıkları incelenmiştir. Çalışmada yöntem olarak panel veri analizi kullanılmıştır. Türk bankacılık sektöründe işlem gören 25 mevduat bankasının 2002- 2007 dönemi mali tablo verilerinden yararlanılmıştır. İçsel faktörlerin banka kârlılığı üzerinde dışsal faktörlere göre daha belirleyici oldukları tespit edilmiştir. Krediler/mevduat oranı, banka büyüklüğü ve bankacılık sektörü aktiflerinin (GSYİH) gayri safi yurt içi hâsıla içindeki payının banka kârlılığına olumlu etkide bulunduğu, sermaye yeterliliği oranı, maliyet oranı ve

takipteki krediler/toplam krediler oranının banka kârlılığına olumsuz etkide bulunduğu saptanmıştır (Ata, 2009).

Demirhan (2010) yapmış olduğu çalışma kapsamında finansal yapı kararlarının bankaların kârlılıkları üzerindeki etkilerini incelemeyi amaçlamıştır. Panel veri yöntemi kullanılarak 4 farklı regresyon modelinin oluşturulduğu çalışmada, Türkiye’deki mevduat bankaları yerli ve yabancı olmak üzere iki ayrı kategoriye ayrılmıştır. Bulgular sonucunda, yerli ve yabancı mevduat bankalarının finansal yapı oranlarında farklılıklar olduğu saptanmış olup, özsermaye kârlılığı ve aktif kârlılığı ile faiz dışı gelirleri ve net faiz gelirleri üzerindeki etkilerinin de farklılık gösterdiği ortaya çıkmıştır. Fakat yerli ve yabancı bankalarda özsermayenin pasiflere oranının gerek özsermaye gerekse aktif kârlılığı ile pozitif ilişkiye sahip olduğu tespit edilmiştir (Demirhan, 2010).

Doğru (2011) bankaların kârlılık göstergeleri olan aktif kârlılığı (ROA), net faiz marjı (NIM) ve özkaynağa göre getiri (ROE) değişkenlerini, bankacılığa özgü 13 farklı değişken tarafından açıklamak amacıyla çoklu regresyon analizini kullanmıştır. Çalışmanın sonucunda, bankanın faiz dışı giderler ve personel harcamaları üzerindeki etkinliğinin kârlılık üzerinde doğrudan etkisi olduğu ve bankanın aktifindeki büyümenin kârlılığına pozitif yönde, kredilerdeki büyüme ve yüksek faizin kârlılığı negatif yönde etkilediği sonucuna varmıştır (Doğru, 2011).

Taşkın (2011) Türkiye’de 1995- 2009 döneminde faaliyet gösteren ticari bankaların performanslarını etkileyen içsel ve dışsal etkenleri belirlemeyi amaçladığı çalışmada, yöntem olarak panel veri analizini kullanmıştır. Performans ölçütü olarak net faiz marjı, aktif kârlılığı ve özkaynak kârlılığını ele aldığı çalışmanın analizinin sonucunda, bankacılık performansına makroekonomik faktörlerin bir etkisinin olmadığı ve bankacılık performansının daha çok mikro değişkenlerden etkilendiği sonucuna ulaşmıştır (Taşkın, 2011).

Samırkaş vd. (2014) yapmış oldukları “Türk Bankacılık Sektöründe Kârlılığın Belirleyicileri” adlı çalışmalarında, 2003 - 2012 dönemi Türkiye’de işlem gören mevduat bankalarının kârlılığını etkileyen faktörleri araştırmışlardır. Çalışmada yöntem olarak panel veri analizi kullanılmış olup bulgular sonucunda, özsermaye kârlılığı, aktif kârlılığı, özkaynak/ aktif ve faiz dışı gelirler/aktif değişkenlerinin bankaların kârlılığına pozitif yönde etkide bulunurken, mevduat faiz oranlarındaki artışın kârlılığa negatif yönde etki yarattığı saptanmıştır (Samırkaş vd., 2014).

Dilmaç vd. (2015) çalışmalarında, Türk bankacılık sektöründe faaliyetini sürdüren ticari bankaların mali yapıları ile finansal performansları arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Bu amaçla 22 ticari bankanın 1998- 2015 yılları arası çeyrek dönemlik

mali tablolardan yararlanacak panel veri yöntemi ile analizini gerçekleştirdikleri çalışmada, bağımlı değişkenler olarak özkaynak kârlılığı, aktif kârlılığı ve net faiz marjı, bağımsız değişkenler olarak ise; mevduat dışı kaynaklar, mevduat oranı, öz kaynak oranı, aktif büyüklüğü, diğer pasifler, Z skoru ve kriz olarak belirlenmiştir. Araştırmanın sonucunda, özkaynakların banka kârlılığını diğer etkenlere göre daha fazla negatif yönde etkilediği saptanmıştır (Dilmaç vd., 2015).

Güneş (2015) gerçekleştirdiği “Banka Kârlılığının Belirleyicileri” adlı çalışmada, Türkiye’de banka kârlılığını etkileyen unsurları araştırmayı ve Türk bankacılık sektörünün kârlılığının belirleyicilerini incelemeyi amaçlamıştır. Panel veri analizi yönteminin kullanıldığı çalışmada, örneklem olarak Türk bankacılık sektöründe faaliyet gösteren toplam 22 bankaya ait 2002 - 2012 yıllarına ait veri seti kullanılmıştır. Elde edilen analiz sonucunda sermayenin, özkaynak kârlılığı ve aktif kârlılığı için önemli bir değişken olduğu tespit edilmiştir. Aynı zamanda ölçek ekonomilerinin getirdiği faydalardan yararlanmak için takipteki kredilerin düşük tutulması, büyüme ve enflasyon beklentilerinin kârlılık açısından pozitif etki yaratacağı sonucuna ulaşılmıştır (Güneş, 2015).

Saldanlı ve Aydın (2016), 2004- 2014 dönemi Türk bankacılık sektöründe faaliyet gösteren 23 mevduat bankasının kârlılığını etkileyen faktörleri incelediği çalışmalarında, banka kârlılığını etkileyen faktörleri iki model aracılığıyla test etmişlerdir. Bulgu sonuçlarına göre, likit aktifler/ kısa vadeli yükümlülükler, özkaynaklar/ toplam aktifler, faiz dışı gelirler (Net)/ toplam aktifler, faiz gelirleri/ faiz giderleri değişkenlerinin anlamlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Saldanlı ve Aydın, 2016).

Atukalp (2018), 2015 - 2017 dönemi Türkiye’deki özel sermaye mevduat bankalarının finansal performanslarını araştırdığı çalışmada, çok kriterli karar verme tekniklerinden olan Multi - MOORA yöntemini kullanmıştır. Bulgular sonucunda, en iyi finans performansına sahip mevduat bankası olan Akbank’ın 1. sırada 2015 de ise Anadolubank’ın 2. sırada ve 2016- 2017 yılında ise Türkiye İş Bankası’nın 2. en iyi finans performansına sahip olduğu tespit edilmiştir (Atukalp, 2018).

Kılıç (2019) çalışmada, Türkiye’de faaliyet gösteren özel sermayeli mevduat bankalarının finansal yapıları ve kârlılıkları arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Türkiye Bankalar Birliği (TBB)’ ne bağlı 8 özel mevduat bankasının 2011 - 2017 dönemi yıllık mali tablolardan elde edilen veriler, panel veri analizi yöntemi ile incelenmiştir. Gerçekleştirilen regresyon analizi sonucunda bankaların özsermaye ve toplam kredi oranlarının net faiz marjı ve aktif kârlılığı üzerinde pozitif ve istatistiki olarak anlamlı

pozitif bir etkisinin olduğu tespit edilirken, toplam mevduatların aktif kârlılık üzerindeki etkisinin negatif, net faiz marjı üzerindeki etkisinin ise olumsuz etki yarattığı belirlenmiştir. Aynı zamanda bankaların aktif büyüklüğünün aktif kârlılığı üzerindeki etkisinin olumlu; net faiz marjı üzerindeki etkisinin olumsuz olduğu da saptanmıştır (Kılıç, 2019).

Şenol vd. (2019) tarafından yapılmış olan çalışmada, bankaların finansal sistemlerinden meydana gelen finansal risklerin banka kârlılığına etkisi incelenmiştir. Çalışmanın örnekleme 2007 - 2017 dönemi Türkiye’de faaliyetlerini sürdüren 19 mevduat bankasından oluşmaktadır. Elde edilen bulgular sonucunda, likidite riskinin banka kârlılığına pozitif yönde, sermaye ve kredi riskinin ise negatif yönde etkisi olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuçlar doğrultusunda, bankaların risk yönetimini yeterince sistematik ve başarılı sürdüremedikleri ortaya çıkarılmıştır (Şenol vd., 2019).

Arslan ve Göçmen Yağcılar (2021) yılında yaptıkları çalışmalarında Türk bankacılık sektörü performansına etki eden unsurları tespit etmeyi amaçlamışlardır. 2006 4. Çeyrek ve 2020-2. çeyrek aralığında faaliyetlerini sürdüren ve mevduat kabul eden bankaların verileri panel veri analizi yöntemiyle incelenmiştir. Analiz bulgularına göre bankaların ROA kârlılık göstergesinin banka ölçeği ve etkinlik oranı değişkeninden anlamlı ve negatif yönde, özkaynak ile likidite oranı ve NFM değişkenlerinden ise anlamlı ve pozitif yönde etkilendiği gözlenmiştir. Diğer bir kârlılık göstergesi olarak kullanılan ROE’nin ise takipteki krediler, etkinlik oranı ve kredi/mevduat oranı değişkenlerinden anlamlı ve negatif yönde; NFM değişkeninden ise anlamlı ve pozitif yönde etkilendiği belirtilmiştir (Arslan ve Göçmen Yağcılar, 2021).

4.1.2. Uluslararası Literatür

Demirgüç vd. (1998), gelişmiş ve gelişmekte olan 80 ülkeden 7900 bankanın 1988 - 1995 dönemi verilerini kullanarak aktif kârlılığının ve faiz marjının belirleyicilerini araştırmışlardır. Bulgu sonuçlarına göre; güçlü bankaların kârlılık oranlarının büyük olduğu, enflasyonun banka kârlılığını pozitif yönde etkilediği, faiz getirisi olmayan aktiflerin oranı yükseldikçe net faiz marjının azaldığı, zorunlu karşılık oranlarının artmasının kârlılığı olumsuz etkilediği, gelişmekte olan ülkelerde sahip oldukları bazı tanınmış haklar nedeniyle yabancı bankaların, gelişmiş ülkelerde ise yerli bankaların daha kârlı olduğu sonucuna varılmıştır (Demirgüç vd., 1998),

Hassan ve Bashir (2003) yaptıkları çalışmalarında, banka özelliklerinin ve genel finansal ortamın İslami bankaların performansını nasıl etkilediğini incelemişlerdir. Bulgular sonucunda kişi başına düşen gayri safi yurt içi hâsılanın (GSYİH) net faiz

marjı üzerinde olumlu, kredilerin aktif kârlılık oranı (ROA) ve özkaynak kârlılık oranı (ROE) üzerinde olumsuz, toplam aktiflerin aktif kârlılık oranı (ROA) üzerinde olumsuz etkisi olduğunu ortaya koymuşlardır. Aynı zamanda gayri safi yurt içi hâsıla (GSYİH) borç oranı ve büyüme oranı ile banka kârlılığı arasında istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif ilişki olduğunu da saptamışlardır (Hassan ve Bashir, 2003).

Goddard vd. (2004) 1992 - 1998 döneminde Almanya, Fransa, Danimarka, Hollanda, İtalya, İngiltere ve İspanya'da faaliyet gösteren 625 bankanın kârlılıkları üzerinde araştırma yapmışlardır. Bulgular sonucunda banka kârlılığı ile banka büyüklüğü ve sahiplik yapısı ile kârlılık arasında tüm ülkeler için anlamlı ilişki tespit edilememiştir. Kârlılık ile bilanço dışı işlemler arasında, İngiltere'de pozitif ilişki, Almanya'da negatif ilişki diğer ülkelerde ise anlamlı bir ilişkinin olmadığı sonucuna ulaşılırken, aynı zamanda sermayenin kârlılık üzerine etkisinin tüm ülkeler için olumlu olduğu da saptanmıştır (Goddard vd., 2004).

Athanasoglou vd. (2005) yapmış oldukları çalışmalarında, 1985-2001 arası Yunan bankacılık sektörü banka kârlılığının bankaya ve sektöre özgü makroekonomik belirleyicilerini tespit etmeye çalışmışlardır. Bulgular sonucunda, operasyonel etkinliğin ve kredi riskinin banka kârlılığı üzerinde olumsuz etki yarattığı, sermaye yapısı, enflasyon oranı ve işgücü verimliliğinin ise banka kârlılığı üzerinde olumlu etki yarattığı sonucuna ulaşmışlardır (Athanasoglou vd., 2005).

Bodla ve Verma (2006) Hindistan'da kamu bankalarının kârlılıklarını etkileyen faktörleri araştırdıkları çalışmalarında, 1991- 2004 yılları arasını kapsayan veri döneminden yararlanmışlardır. Bağımlı değişken olarak bankanın net kârını kullanmışlardır. Araştırmaları sonucunda, faiz dışı gelirlerin ve fiyat farkının kârlılıkla pozitif, sabit maliyetler, karşılıklar ve takipteki krediler/toplam krediler değişkeninin kârlılıkla negatif ilişkiye sahip olduğunu tespit etmişlerdir (Bodla ve Verma, 2006).

Kosmidou (2008), 1990 - 2002 dönemi aralığını kapsayan veri setini kullanarak 23 Yunan bankasının performansına etki eden iç ve dış belirleyicileri araştırdığı çalışmanın sonucunda, banka maliyet oranlarının yüksek aktif kârlılığı ile ilişkili olduğunu, finansal yapı ve makroekonomik değişkenlerin modele dâhil edildiğinde banka performansını pozitif yönde etkilediğini göstermiştir. Ayrıca, gayrisafi yurt içi hâsıladaki (GSYİH) değişimin kârlılık üzerinde olumlu, banka yoğunlaşması ve enflasyonun ise olumsuz etkisi olduğunu, para arzı değişkeninin kârlılık üzerinde herhangi bir etkiye sahip olmadığını ortaya koymuştur (Kosmidou, 2008).

Jamal vd. (2012) Malezya'da faaliyet gösteren 16 ticari bankanın kârlılığını etkileyen makroekonomik unsurların belirlenmesini amaçladıkları çalışmada yöntem

olarak panel veri analizini kullanmışlardır. Çalışmada aktif kârlılık oranı (ROA) bağımlı değişken, bağımsız değişkenler olarak ise; faiz oranı, enflasyon, ekonomik büyüme, sermaye piyasalarının gelişmişlik düzeyi kullanılmıştır. Analiz sonucunda, enflasyon, ekonomik büyüme ve faiz oranının, aktif kârlılığını olumlu yönde etkilediği, sermaye piyasalarının gelişmişlik düzeyinin ise olumsuz yönde etkilediği saptanmıştır (Jamal vd., 2012).

Javed ve Basheer (2017) çalışmalarında, Pakistan bankacılık sistemi içerisinde bankaya özgü makroekonomik faktörleri dikkate alarak kârlılık göstergelerini incelemişlerdir. Yapılan analizler sonucunda faiz oranı, piyasa yoğunluğu, banka sabit aktifleri ve gayri safi yurt içi hâsıla ile aktif kârlılık oranı arasında istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif ilişki olduğu, aktif kârlılık oranı ve banka harcamaları arasında ise istatistiksel olarak anlamlı ve negatif ilişki olduğunu saptamışlardır (Javed ve Basheer, 2017).

4.2. Türk Bankacılık Sektörünün Değerlendirilmesi

Haziran 2021 dönemi itibariyle Türk bankacılık sektörünün seçilmiş bilanço kalemleri Tablo 4'te gösterilmiştir.

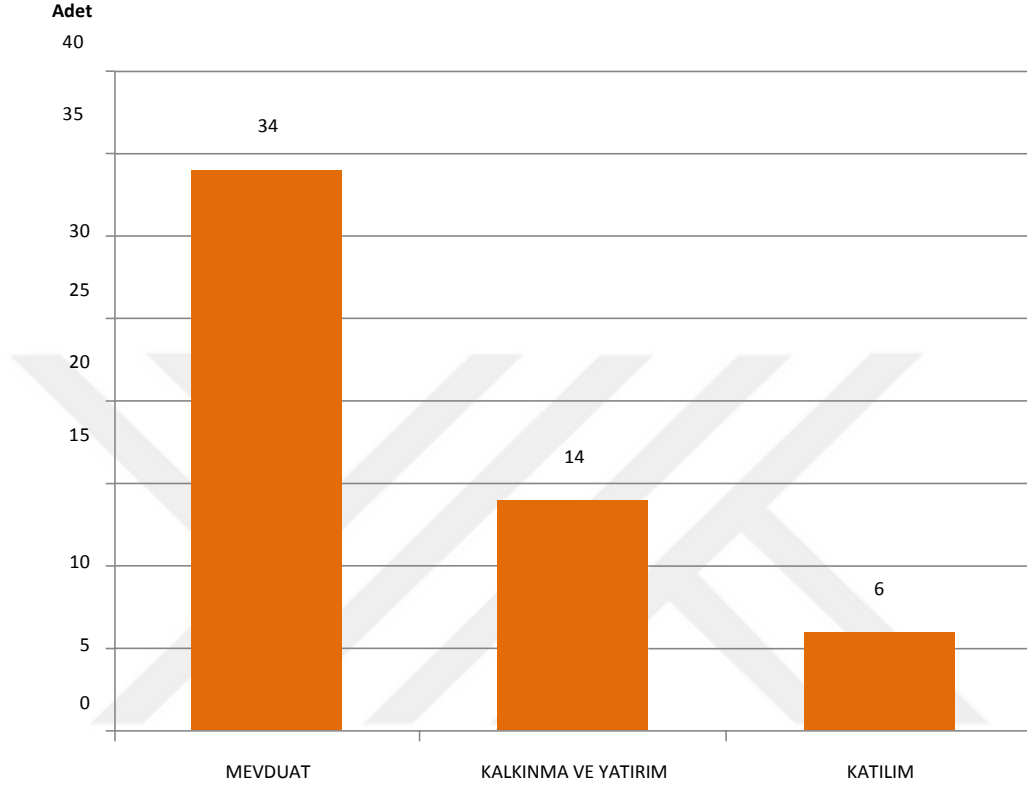
BDDK Haziran 2021 raporu verilerine göre; Türk bankacılık sektörünün aktif büyüklüğü bir önceki yılsonuna göre % 10.2 artarak 6.730 milyar TL olmuştur. En büyük aktif kalemi olan krediler 3.917 milyar TL ve 2020 yılsonuna göre % 9.5 artmıştır. Menkul değerler ise 1.138 milyar TL olmuş, bir önceki yılsonuna göre % 11.3 değerinde artmıştır. 2020 yılsonuna göre sektörün aktif büyüklüğü %10.2 oranında, krediler % 9.5 oranında ve menkul değerler toplamı % 11.3 oranında artmıştır.

Tablo 4. Türk bankacılık sektörü seçilmiş bilanço kalemleri (BDDK, 2021: 2).

VARLIKLAR	Tutar (Milyar TL)	Bir Önceki Çeyrek	Yüzde Değişim Bir Önceki Yıl Sonu
Nakit Ve Nakit Benzeri Kalemler	699	5.2	21.5
Zorunlu Karşılıklar	372	2.7	15.9
Krediler	3.917	3.7	95
Takipteki Alacaklar (Brüt)	149	-0.1	-2.1
Menkul Değerler	1.138	5.6	11.3
Diğer Aktifler	603	-0.4	-1.2
Toplam Aktifler	6.730	3.7	10.2
Yükümlülükler			
Mevduat	3.870	6.2	12.0
Bankalara Borçlar	725	1.5	10.3
Repo İşlemleri	382	16.6	49.8
İhraç Edilen Menkul Kıymetler	239	-0.4	6.5
Özkaynaklar	631	4.5	5.3
Diğer Yükümlülükler	883	-8.0	-3.5
Toplam Yükümlülükler	6.730	3.7	10.2

Aşağıda Şekil 5'te Haziran 2021 tarihi itibarıyla Türkiye'de faaliyet gösteren banka sayıları gösterilmektedir.

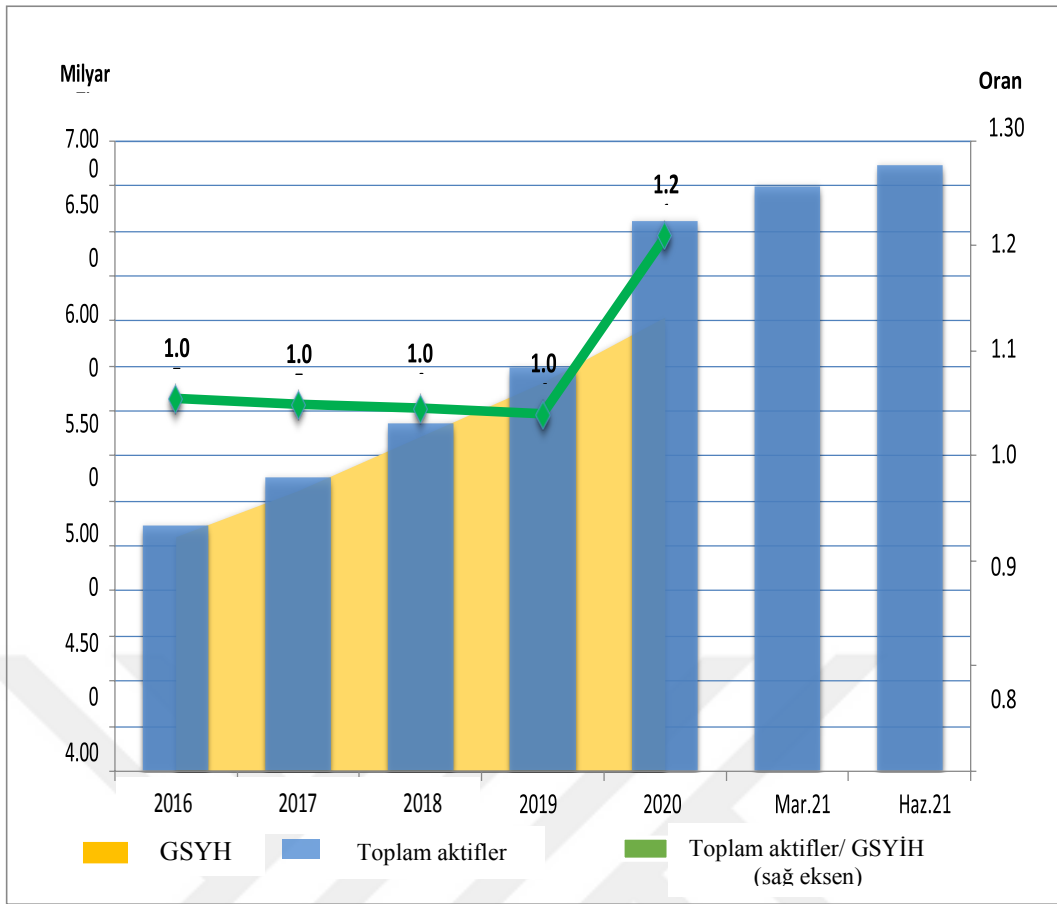
Türk Bankacılık Sektöründe Haziran 2021 itibarıyla; 34 Mevduat, 14 Kalkınma ve Yatırım, 6 Katılım Bankası olmak üzere toplam 54 banka faaliyet göstermektedir.

Şekil 5. Türk bankacılık sektöründe faaliyet gösteren banka türü ve sayısı (BDDK, 2021: 1).

Haziran 2021 dönemi itibarıyla Türkiye'de faaliyet gösteren bankaların toplam aktif büyüklüğü / GSYİH aşağıdaki Şekil 6'da gösterilmektedir.

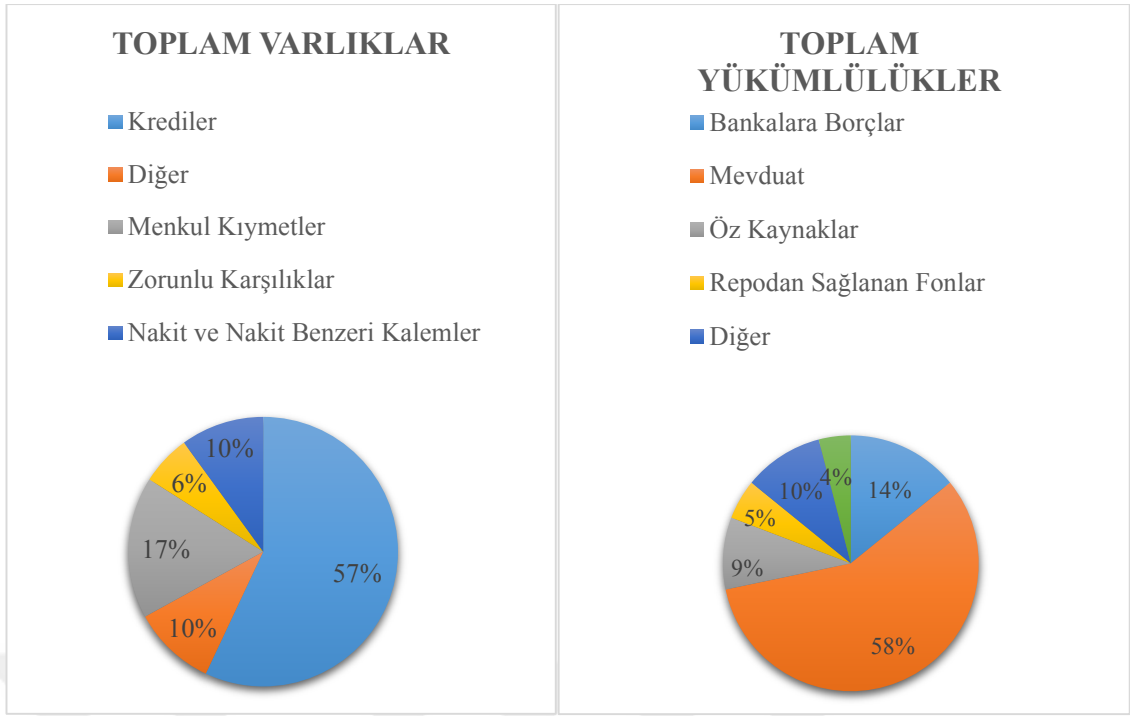
Türk bankacılık sektörünün aktif büyüklüğünün GSYH'ye oranı 2020 yılsonu itibarıyla 1.21 olarak gerçekleşmiştir.

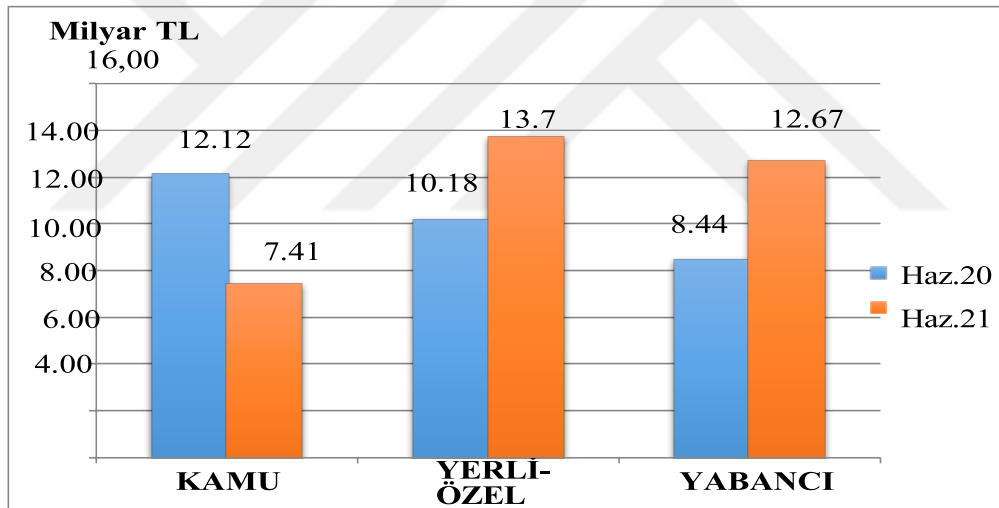
Şekil 6. Türk bankacılık sektörü toplam aktif büyüklüğü / GSYİH (BDDK, 2021: 3).

Haziran 2021 dönemi itibariyle Türkiye’de faaliyet gösteren bankaların toplam varlıkları ve toplam yükümlülüklerinin dağılımı aşağıda Şekil 7’de gösterilmektedir.

Toplam varlıklar arasında kredilerin payı % 57, menkul kıymetlerin payı % 17 ve zorunlu karşılıkların payı % 6 olarak verilmiştir. Mevduat % 57 pay ile toplam yükümlülükler arasında en büyük paya sahipken, bankalara borçlar kaleminin payı % 14 ve repodan sağlanan fonların payı % 6’dır. Özkaynakların toplam yükümlülükler arasındaki payı ise %9’dur.

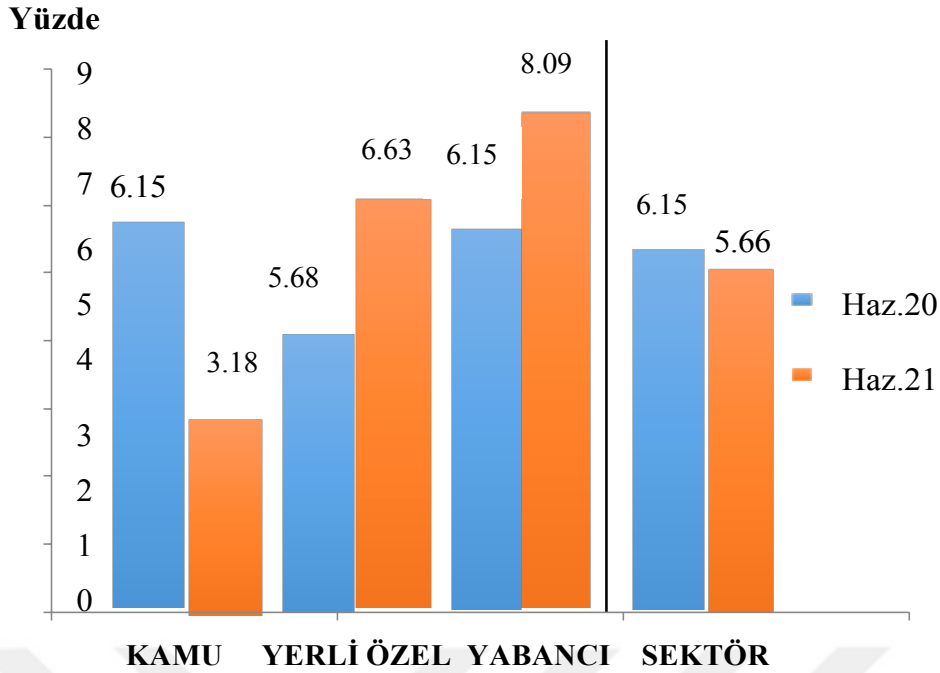
Şekil 7. Türk bankacılık sektörü bilanço içi büyüklüklerin dağılımı (BDDK, 2021: 4).

Şekil 8. Türk bankacılık sektöründe banka sahipliğine göre dönem net kârı (BDDK, 2021: 8).

Haziran 2021 dönemi Türk bankacılık sektörünün net kârı yukarıda Şekil 8’de gösterilmiştir.

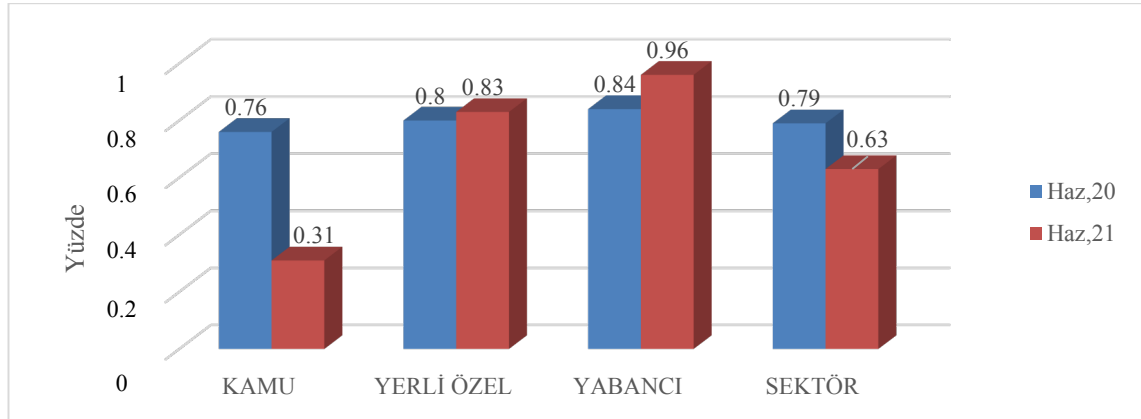
Haziran 2021 dönemi net kârı, 2020 yılının aynı dönemine göre kamu banka grubunda düşüş gösterirken yerli özel ve yabancı banka gruplarında artış göstermiştir.

KAMU YERLİ ÖZEL YABANCI SEKTÖR
Şekil 9. Türk bankacılık sektörü özkaynak kârlılığı (BDDK, 2021: 9).

Haziran 2021 dönemi Türk bankacılık sektörü özkaynak kârlılığı yukarıdaki Şekil 9’da gösterilmiştir.

Bankacılık sektörünün özkaynak kârlılığı önceki yılın aynı dönemine göre kamu banka grubunda azalış gösterirken, yerli özel ve yabancı banka gruplarında artış göstermiştir.

Şekil 10. Türk bankacılık sektörü aktif kârlılığı (BDDK, 2021: 9).

Haziran 2021 dönemi Türk bankacılık sektörü aktif kârlılığı yukarıda Şekil 10’da gösterilmiştir.

Bankacılık sektörünün Haziran 2021 dönemi aktif kârlılığı önceki yılın aynı dönemine göre azalmıştır.

4.3. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu araştırmanın amacı, Türk bankacılık sektöründe yer alan, 2004 – 2021 yılları arasında faaliyetlerini sürdüren ve analiz kapsamında kullanılan verilerine erişilebilen 9 ticari bankanın kârlılığını belirleyen faktörlerin incelenmesidir. Bu çalışmanın, Türk bankacılık sektöründe faaliyet gösteren bankaların kârlılığına etki eden içsel değişkenlerini daha detaylı olarak ele alması ve analize dâhil etmesi açısından bu alandaki alan yazına katkı sağlayacak olması araştırmanın önemini oluşturmaktadır.

4.4. Araştırmada Kullanılan Veri ve değişkenler

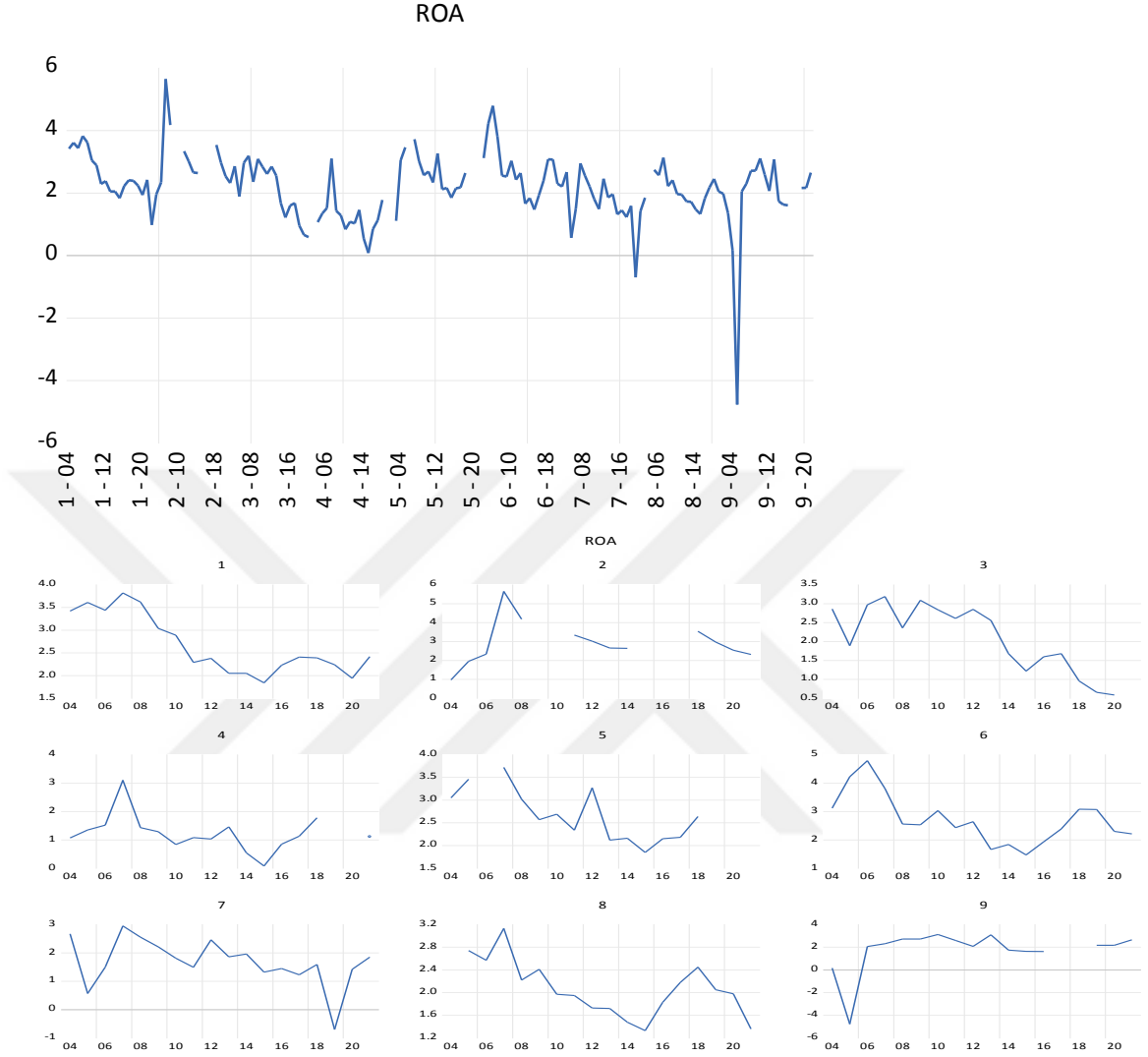
Çalışmanın amacı; Türk bankacılık sektöründe faaliyet gösteren ticari bankaların kârlılığına etki eden faktörlerin incelenmesidir. Çalışma kapsamında, bağımlı değişken olarak aktif kârlılığı (ROA), bağımsız değişkenler olarak ise takibe dönüşüm oranı (NPL), faaliyet kâr marjı (OPM), faiz gelirleri (INTINCOME), hisse başına düşen defter değeri (BVpS), üç ay vadeli mevduata ödenen faiz oranı (DEP) kullanılmıştır. faiz geliri (INTINCOME) değişkeni analize logaritması alınmak suretiyle dâhil edilmiştir. Bu kapsamda çalışmanın verileri 2004 - 2021 yılları arası yıllık verilerine erişilebilen 9 ticari bankadan oluşmakta ve analizde kullanılan veriler Thomson Reuters veri tabanından elde edilmiştir. Ayrıca çalışmada, bankacılık sektörü kârlılığını etkilemesi en muhtemel dışsal değişken olarak çeşitli makroekonomik göstergelerin kullanılan modelde denenmesi sonucunda üç ay vadeli mevduata ödenen faiz oranı olarak belirlenmiş ve nihai analize bağımsız değişken olarak dâhil edilmiştir. Çalışma kapsamında Türk bankacılık sektöründe yer alan 9 ticari bankanın (Akbank, Garanti BBVA, Halk Bankası, ICBC, İş Bankası, QNB, Şeker Bankası, Vakıf Bankası ve Yapı Kredi Bankası) 2004-2021 arası yıllık verileri kullanılarak statik panel veri analizi gerçekleştirilmiştir. Değişkenler ayrıntılı olarak aşağıda Tablo 5’te gösterilmiştir.

Tablo 5. Değişkenlere ait veri Seti

Değişken	Tanım	Açıklama
ROA	Aktif Kârlılığı	Net Kâr / Aktif Toplamı
NPL	Takibe Dönüşüm Oranı	Takibe Düşen Krediler / Toplam Krediler
OPM	Faaliyet Kâr Marjı	Faaliyet Kâr Marjı
INTINCOME	Faiz Gelirleri	Faiz Gelirleri
BVpS	Hisse Başına Düşen Defter Değeri	Hisse Başına Düşen Defter Değeri
DEP	Üç ay vadeli mevduata ödenen Faiz Oranı	Üç ay vadeli mevduata ödenen Faiz Oranı

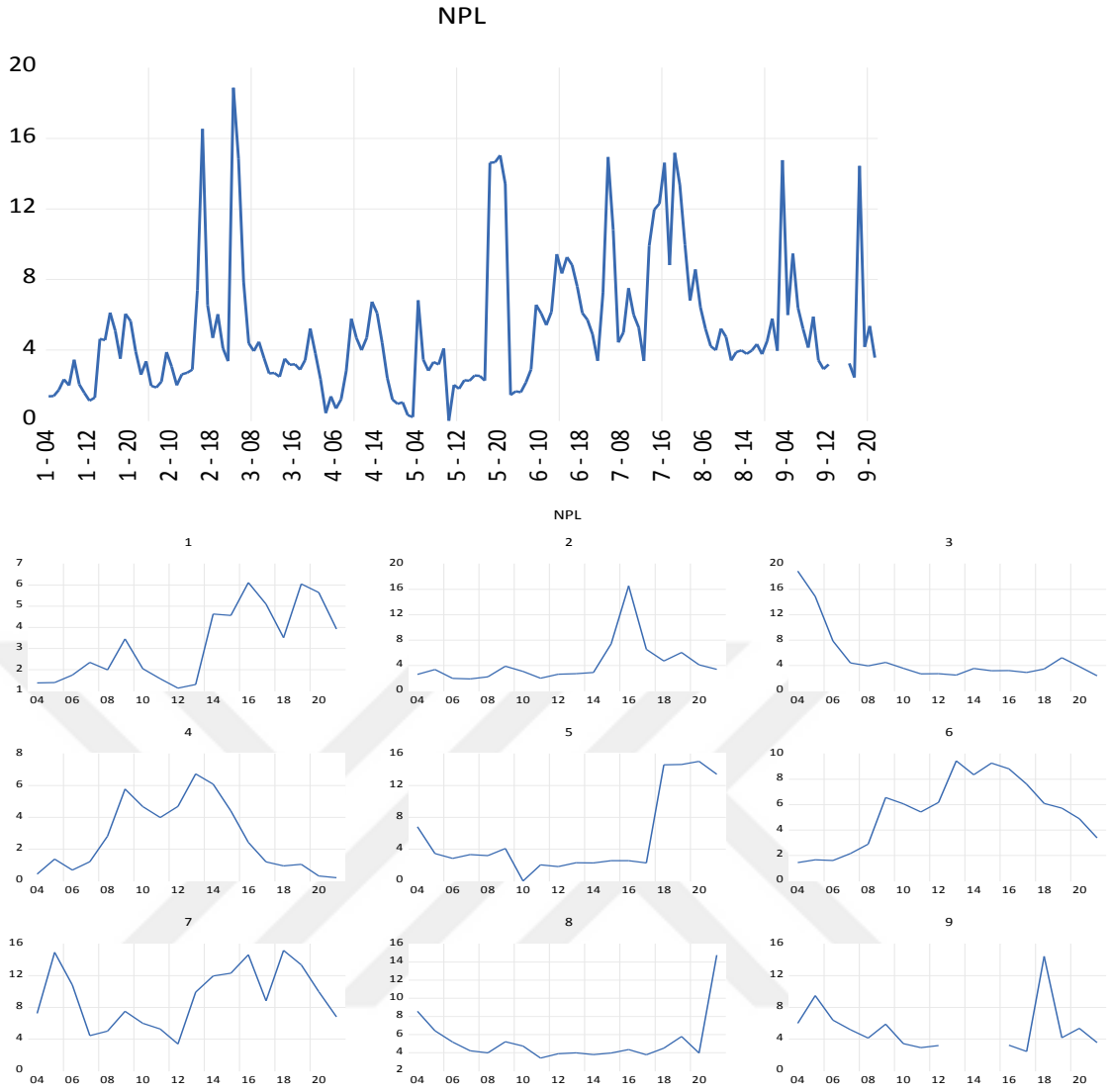
4.5. Değişkenlere İlişkin Grafikler

Çalışmada kullanılan değişkenlere ilişkin grafikler aşağıda yer almaktadır.

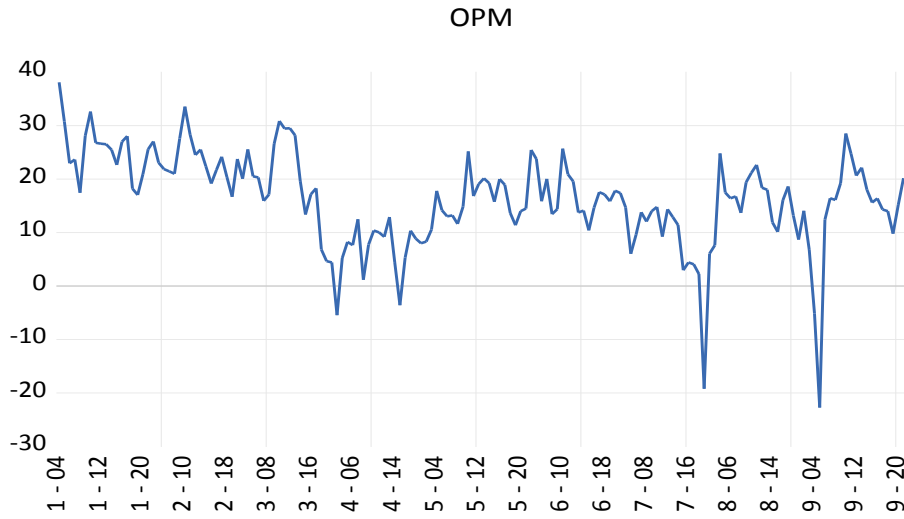
Şekil 11. Aktif kârlılığı (ROA) grafiği

Yukarıda Şekil 11’de 9 ticari bankanın aktif kârlılığına (ROA) ait istatistikleri verilmiştir. Alt kısımda her bir bankanın ayrı ayrı grafiği verilirken üst kısımda ise 9 ticari bankanın aktif kârlılığı verisi tek bir grafikte gösterilmiştir. Aktif kârlılığı (ROA) birleşim grafiği incelendiğinde 9 ticari bankanın dönemler içinde istatistikleri verilmiştir. 9 bankaya ilişkin grafikler incelendiğinde, 2006 - 2008 döneminde aktif kârlılığının arttığı 2010 sonrası ise genellikle düşüş yaşandığı görülmektedir.

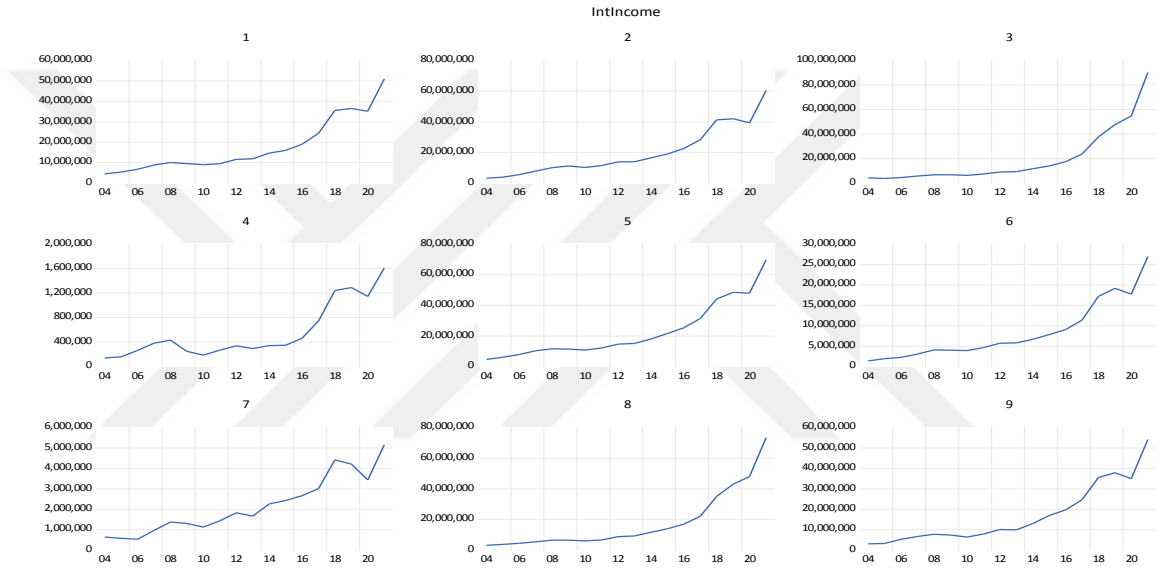
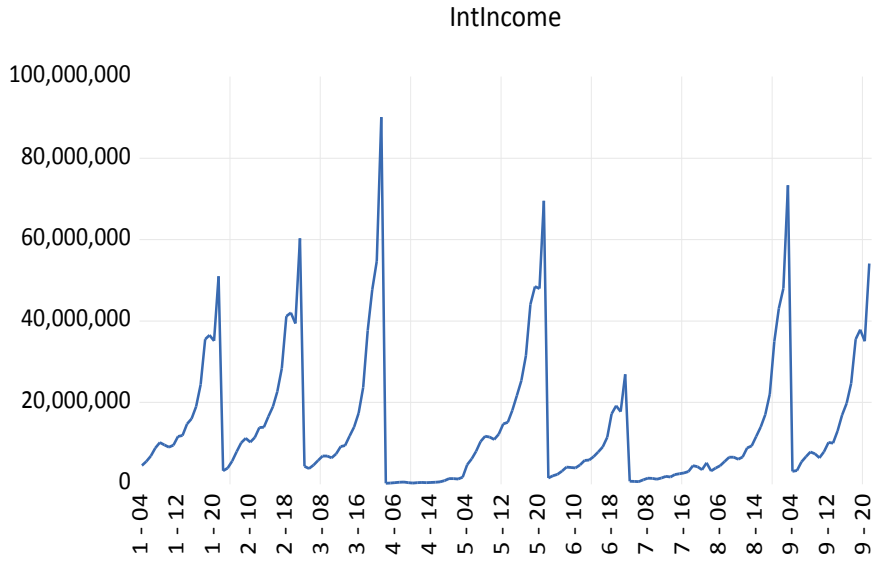
Şekil 12. Takibe dönüşüm oranı (NPL) grafiği

Yukarıda Şekil 12’de 9 ticari bankanın takibe dönüşüm oranına (NPL) ait grafikleri verilmiştir. Takibe dönüşüm oranına (NPL) ilişkin grafik incelendiğinde, bankaların bu verisinin 2004-2021 yılları arasında benzer bir eğilim göstermese de 2014-2021 arası genel bir yükseliş dikkat çekmektedir.

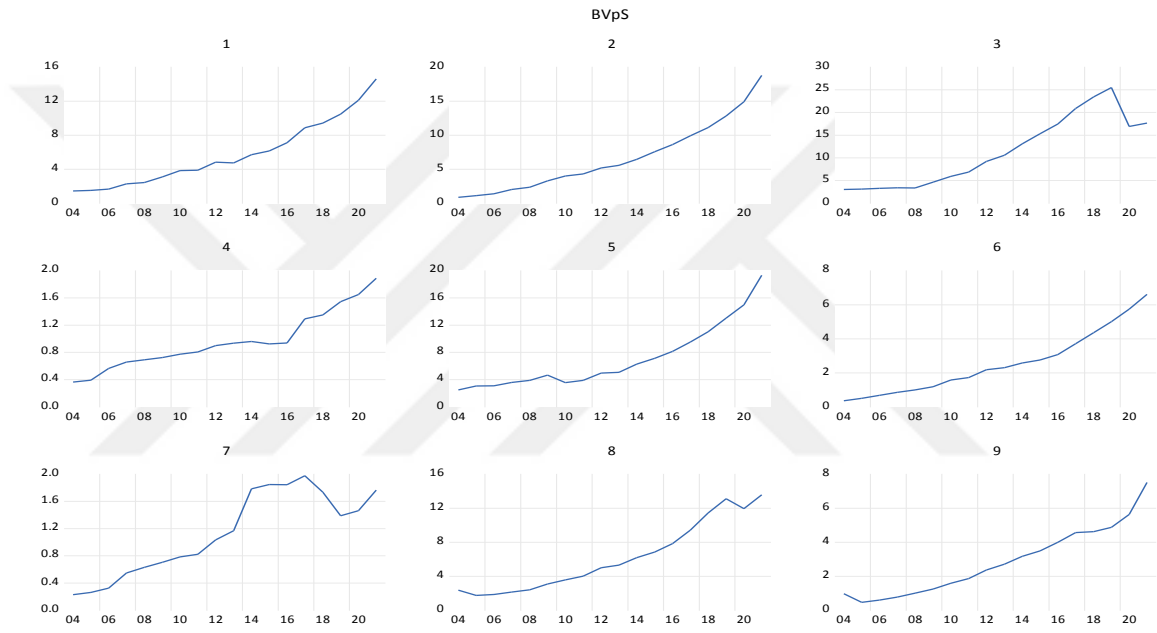
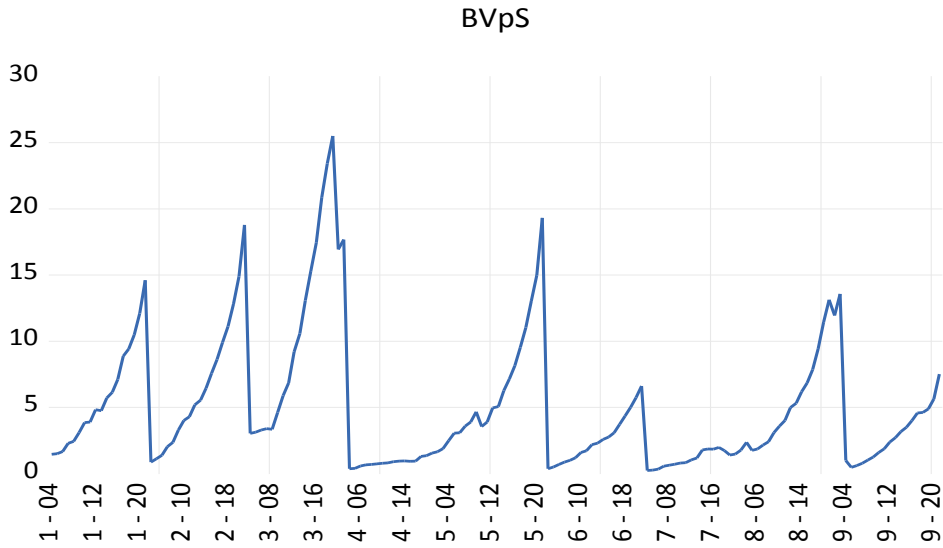
Şekil 13. Faaliyet kâr marjı (OPM) grafiği

Şekil 13'te 9 ticari bankanın faaliyet kâr marjına (OPM) ait istatistikleri verilmiştir. Faaliyet kâr marjı (OPM) grafiği incelendiğinde 3. banka 4. banka 7. banka ve 9. Ticari bankanın bir dönem bu verisinin 0 altında hareketlilik gösterdiği gözlemlenmektedir.

Şekil 14. Faiz gelirleri (INTINCOME) grafiği

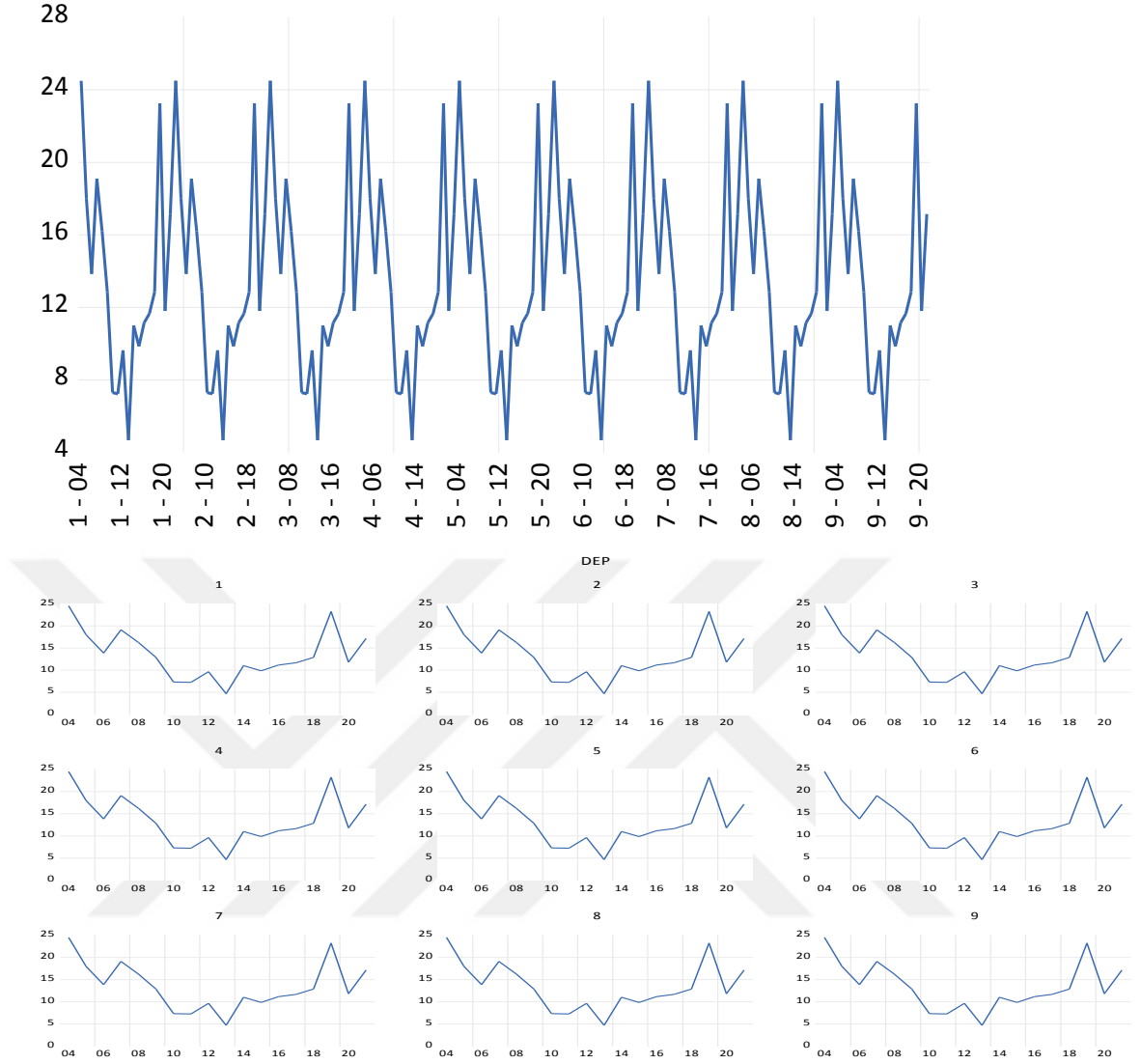
Yukarıda Şekil 14’te faiz gelirlerine (INTINCOME) ilişkin grafik incelendiğinde son yıllarda tüm bankaların faiz gelirlerinin benzer şekilde artış eğiliminde olduğu gözlemlenmektedir.

Şekil 15. Hisse başına düşen defter değeri (BVpS) grafiği

Şekil 15'te hisse başına düşen defter değerine (BVpS) ilişkin grafik görülmektedir. Grafik incelendiğinde son yıllarda tüm bankaların Hisse Başına Düşen Defter Değerinin aynı artış eğiliminde olduğu gözlemlenmektedir.

DEP

Şekil 16. Üç ay vadeli mevduata ödenen faiz oranı (DEP) grafiği

Şekil 16’da 3 ay vadeli mevduata ödenen faiz oranı grafiği gösterilmektedir. 3 ay vadeli mevduata ödenen faiz oranı analizde dışsal değişkeni temsil ettiği için tüm bankalar için ortak grafiğe sahiptir.

4.6. Araştırmanın Yöntemi

Panel veri, bireyler, ülkeler, firmalar, hane halkları gibi birimlere ait yatay kesit gözlemlerin, belli bir dönemde bir araya getirilmesi olarak tanımlanmaktadır. Panel veri, N sayıda birim ve her bir birime karşılık gelen T sayıda gözlemden oluşmaktadır. Zaman boyutuna sahip yatay kesit veriler başka bir ifadeyle panel veriler kullanılarak oluşturulan panel veri modelleri yardımıyla ekonomik ilişkilerin tahmin edilmesi yöntemine ‘panel veri analizi’ olarak ifade edilir (Tatoğlu, 2018, 2-4).

Genel olarak panel veri modeli;

$$Y_{it} = \alpha_{it} + \beta_{it}X_{it} + \mu_{it}$$

$$I = 1, \dots, N; t = 1, \dots, T \quad (\text{Eşitlik 1})$$

Bu eşitlikte, α sabit parametre, β eğim parametreleri ve ε hata terimini simgelemektedir. i alt indisi birimleri (birey, firma, şehir, ülke gibi), t alt indisi ise zamanı (gün, ay, yıl gibi) ifade etmektedir. Değişkenlerin, parametrelerin ve hata teriminin i ve t alt indisini içermesi, bu verinin panel veri seti olduğunu göstermektedir.

4.7. Araştırmanın Modeli

Bankacılık sektörü kârlılığının belirleyicilerine ilişkin çalışmada oluşturulan statik panel veri modeli aşağıdaki şekildedir.

$$ROA_{i,t} = \alpha + \beta_1 NPL_{i,t} + \beta_2 OPM_{i,t} + \beta_3 IntIncome_{i,t} + \beta_4 BVpS_{i,t} + \beta_5 DEP_{i,t} + \varepsilon_{i,t} \quad (\text{Eşitlik 2})$$

Bu eşitlikte:

ROA: Return on Asset (Aktif Kârlılığı),

NPL: Non Performing Loans (Takibe Dönüşüm Oranı),

OPM: Operating Profit Margin (Faaliyet Kâr Marjı),

INTINCOME: Interest Income (Faiz Gelirleri),

BvPS: Book Value per Share (Hisse Başına Düşen Defter Değeri),

DEP: Deposit (Üç ay vadeli mevduata ödenen Faiz Oranı) göstermektedir.

4.8. Araştırmada Kullanılan Analize İlişkin Bulgular

Bankacılık sektörü kârlılığının belirleyicilerinin tespit edilmesi amacıyla gerçekleştirilen çalışmada, statik panel veri analizi gerçekleştirilmiş olup, çalışmanın verilerine ve bulgularına ilişkin sonuçlar bu kısımda verilmiştir.

4.8.1. Değişkenlere İlişkin Tanımlayıcı İstatistik Sonuçları

Değişkenlere ilişkin tanımlayıcı istatistikler aşağıda Tablo 6'da verilmektedir. Aşağıdaki tabloda 2004 ile 2021 tarihleri arasında analiz kapsamında incelenen değişkenlere ilişkin tanımlayıcı istatistikler gösterilmektedir. Tablo incelendiğinde, analiz kapsamında incelenen değişkenlerin 144 gözlemden oluştuğu görülmektedir. Analiz kapsamında bağımlı değişken olarak kullanılacak olan aktif kârlılığı (ROA) değişkeninin en yüksek değerinin 5.65 ve en küçük değerinin ise -4.77 olduğu

görülmektedir. Yine bu dönemde ortalamasının 2.18 ve medyan değerinin 2.22 olduğu gözlenmektedir.

Tablo 6. Tanımlayıcı istatistik sonuçları

	ROA	NPL	OPM	INTINCOME	BVpS	DEP
Ortalama	2184792	4876736	1623299	12660381	4702111	1342208
Medyan	2225000	3985000	1678500	7090365.	3065000	1285000
Maksimum	5650000	1887000	3808000	73340440	2549800	2450000
Minimum	-4770000	0.000000	-2270000	141206.0	0.229000	4680000
Std. Sapma	1084315	3440363	8761331	14496253	4950233	5231385
Çarpıklık	-1653029	1660062	-1027099	1806751	1830960	0.499199
Basıklık	1412904	5923675	6305615	5890910	6.420422	2592634
Jarque-Bera	1185101	8388659	6663614	5676.831	1774125	6976468
Olasılık	0.002670	0.015081	0.000000	0.000000	0.000140	0.030555
Gözlem	144	144	144	144	144	144

Tablo 6’da analiz kapsamında yer alan takibe dönüşüm oranı (NPL), faaliyet kâr marjı (OPM), faiz gelirleri (INTINCOME), hisse başına düşen defter değeri (BVpS) ve üç ay vadeli mevduata ödenen faiz oranı (DEP) bağımsız değişkenlerine ilişkin sırasıyla Maksimum değerler; 18.87 - 38.08 - 73340440.00 - 25.49 - 24.50.

Minimum değerler ise; -4.77 - 0.00 - 22.70 - 141206.00 - 0.22 - 4.68 olarak gerçekleşmiştir.

4.8.2. Korelasyon Analizi Sonuçları

Tablo 7. Korelasyon analizi sonuçları

	ROA	NPL	OPM	INTINCOME	BvPS	DEP
ROA	1					
NPL	-0.303	1				
OPM	0.706	-0.390	1			
INTINCOME	0.0254	0.006	0.075	1		
BvPS	-0.056	-0.074	0.107	0.770	1	
DEP	0.0786	0.103	-0.205	0.104	-0.029	1

Tablo 7’de analiz kapsamında incelenen değişkenlere ilişkin korelasyon analiz sonuçları gösterilmektedir. Bu kapsamda çalışmada bağımlı değişkeni temsil etmek üzere aktif kârlılığı (ROA), bağımsız değişkenler olarak ise takibe dönüşüm oranı (NPL), faaliyet kâr marjı (OPM), faiz gelirleri (INTINCOME), hisse başına düşen defter değeri (BVpS) ve üç ay vadeli mevduata ödenen faiz oranı (DEP) kullanılmıştır. Herhangi iki bağımsız değişken arasında korelasyonun yüksek olarak nitelenebilmesi için 0.80 ve üzerinde olması gerekmektedir. Bağımsız değişkenler arasındaki

korelasyon analizi sonuçları incelendiğinde çoklu doğrusal bağıntı sorununa yol açabilecek düzeyde korelasyon ilişkisinin olmadığı tespit edilmektedir. Başka bir ifadeyle iki bağımsız değişken arasındaki korelasyon ilişkisinin 0.80 ve üzeri değildir.

Bağımsız değişkenler arasında çoklu doğrusal bağıntı sorunu olup olmadığının tespit edilmesinde kullanılan bir başka analiz ise VIF (Varyans Inflation Factor) analizidir. VIF analizi sonucunda VIF değeri 5' ten büyük değişkene çoklu doğrusal bağıntı sorununa sebep olmaması için analizde yer verilmemesi gerekir.

4.8.3. Varyans Şişirme Faktörü (VIF) Analizi

Tablo 8. VIF analizi sonuçları

Değişkenler	VIF	1/VIF
INTINCOME	2.39	0.417
BvPS	2.12	0.471
OPM	1.48	0.674
NPL	1.22	0.820
DEP	1.05	0.951
Ortalama VIF	1.65	

Yukarıdaki Tablo 8'de bağımsız değişkenlere ilişkin VIF analizi sonuçları incelendiğinde VIF değerlerinin 5'ten küçük değerler aldığı dolayısıyla bu değişkenlere analizde yer verilmesinin çoklu doğrusal bağıntı sorununa yol açmayacağı görülmektedir.

4.8.4. Birim ve Zaman Etkisi Varlığına İlişkin Test Sonuçları

Birim ve zaman etkisinin varlığına ilişkin hipotezler aşağıda yer almaktadır:

H_0 : Birim ve zaman etkileri yoktur.

H_1 : Birim ve/veya zaman etkileri vardır.

Aşağıda Tablo 9'da Birim ve zaman etkisi testi sonuçları değerlendirildiğinde, çalışmanın verilerinin birim ve zaman etkisini içerdiği, çalışmanın modelinin birim ve zaman etkisini içeren çift yönlü model olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 9. Birim ve zaman etkisi varlığına ilişkin test sonuçları

Birim ve Zaman Etkilerinin Varlığının Testi			
	İstatistik	Olasılık	Karar
LR Testi	34.84	0.00	VAR
Zaman Etkisi Varlığının Testi			
	İstatistik	Olasılık	Karar

Tablo 9. (Devamı)

Birim ve Zaman Etkilerinin Varlığının Testi			
LR Testi	17.28	0.00	VAR
Birim Etkisi Varlığının Testi			
	İstatistik	Olasılık	Karar
LR Testi	8.77	0.0015	VAR
En Çok Olabilirlik Testi	8.77	0.002	VAR
Skor Testi	6171	0.00	VAR
F Testi	4.37	0.0001	VAR
LM Testi	11.56	0.0003	VAR

4.8.5. Hausman Testi Sonuçları

Hausman testine ilişkin hipotezler aşağıdaki şekildedir:

H_0 : Hata terimleri ile bağımsız değişkenler arasında ilişki yoktur.

H_1 : Hata terimleri ile bağımsız değişkenler arasında ilişki vardır.

Tablo 10. Hausman testi sonuçları

	İstatistik	Olasılık
X ² Testi	4.61	0.4658

Yukarıdaki Tablo 10'da Hausman test sonuçları yer almaktadır. Test sonuçlarına göre hata terimleri ile bağımsız değişkenler arasında bağlantı olmadığını ifade eden sıfır hipotezi (H_0) reddedilememektedir. Hata terimleri ile bağımsız değişkenler arasında bağlantı olmadığında sabit etkiler tahmincisi tutarlı, tesadüfi etkiler tahmincisi ise etkin sonuçlar vermektedir. Bu yüzden tesadüfi etkiler tahmincisi kullanılacaktır.

4.8.6. Levene, Brown ve Forsythe Değişen Varyans Testi Sonuçları

Değişen varyansa ilişkin hipotezler aşağıdaki şekildedir:

H_0 : Değişen varyans yoktur.

H_1 : Değişen varyans vardır.

Tablo 11. Levene, Brown ve Forsythe değişen varyans testi sonuçları

	İstatistik	Olasılık	Karar
W0	2.17	0.03	Var
W50	1.87	0.06	Yok
W10	2.00	0.05	Yok

Tablo 11'de Levene, Brown ve Forsythe değişen varyans testi sonuçları yer almaktadır. Levene, Brown ve Forsythe'nin Test istatistikleri (w0, w50 ve w10) (8, 135) serbestlik dereceli Snedecor F tablosu ile karşılaştırılarak "Değişen varyans yoktur"

şeklinde kurulan temel (H_0) hipotez %5 önem düzeyinde W_0 'a göre reddedilmekteyken, fakat W_{50} ve W_{10} sonuçları ile karşılaştırıldığında reddedilememektedir.

4.8.7. Otokorelasyon Testi Sonuçları

Otokorelasyonun varlığına ilişkin hipotezler aşağıdaki şekildedir:

H_0 : Otokorelasyon yoktur.

H_1 : Otokorelasyon vardır.

Tablo 12. Otokorelasyon testi sonuçları: Bhargava, Franzini ve Narendranathan'ın Durbin Watson ve Baltagi - Wu'nun yerel en iyi değişmez testleri

	İstatistik	Karar
Durbin Watson	1.20	Var
Baltagi Wu LBI	1.50	Var

Tablo 12'de yer alan Bhargava, Franzini ve Narendranathan'ın Durbin Watson ve Baltagi - Wu'nun Yerel En İyi Değişmez Testleri sonuçları incelendiğinde DW ve LBI < 2 olduğu için otokorelasyon vardır. Test sonuçları dikkate alındığında otokorelasyon ve değişen varyansın olması durumunda model tahmini gerçekleştirilirken otokorelasyon ve değişen varyansa karşı dirençli tahminci kullanılması gerekmektedir.

4.9. Statik Panel Veri Modeli Tahmin Sonuçları

Bankacılık sektörü kârlılığının belirleyicilerinin tespit edilmesine ilişkin birim ve zaman etkisine sahip nihai tesadüfi etkiler modeli sonuçları aşağıda Tablo 13'te yer almaktadır.

Tablo 13. Panel veri modeli tahmin sonuçları

Bağımlı Değişken	ROA			
Örnekleme	2004-2021			
Toplam Gözlem	144			
Bağımsız Değişkenler	Katsayı	Std. Hata	z - İstatistiği	Olasılık
NPL	-0.039**	0.019	-2.04	0.041
OPM	0.092***	0.026	3.55	0.000
INTINCOME	0.236**	0.100	2.34	0.019
BVpS	-0.062***	0.019	-3.15	0.002
DEP	0.053***	0.011	4.80	0.000

Tablo 13. (Devamı)

Bağımlı Değişken	ROA			
Örneklem	2004-2021			
Toplam Gözlem	144			
Bağımsız Değişkenler	Katsayı	Std. Hata	z - İstatistiği	Olasılık
C	-3.254**	1.538	-2.12	0.034
R Kare	0.57			
Wald İstatistiği	307.21			
Wald İstatistiği olasılığı	0.000			

Not: ***,* ve * sırasıyla %1, %5 ve %10 anlamlılık düzeyini göstermektedir.

Tablo 13’de Türkiye’de bankacılık sektöründe faaliyet gösteren 9 ticari bankanın aktif kârlılığına etki eden içsel ve dışsal faktörlerin tespit edilmesi amacıyla oluşturulan tesadüfi etkiler modeli sonuçları görülmektedir. Tesadüfi etkiler modeline ilişkin analiz sonuçları incelendiğinde, Modelin wald istatistik değerine bağlı hesaplanan olasılık değeri ($\text{Prob} > \chi^2 = 0.0000 < 0.05$) incelendiğinde modelin bir bütün olarak anlamlı olduğunu gözlemlenmektedir. Bağımlı değişkendeki değişimlerin yaklaşık % 57’sinin (R^2) bağımsız değişkenler tarafından açıklandığı görülmektedir.

Aktif kârlılığı (ROA) ile faaliyet kâr marjı (OPM) ve üç ay vadeli mevduata ödenen faiz oranı (DEP) arasında istatistiki olarak %1 güven düzeyinde anlamlı pozitif ilişki tespit edilmiştir. Başka bir ifadeyle, faaliyet kâr marjı %1 arttığında aktif kârlılığı %0.092, üç ay vadeli mevduata ödenen faiz oranı (DEP) %1 arttığında ise aktif kârlılığı %0.053 artmaktadır. Aktif kârlılığı (ROA) ile faiz gelirleri (INTINCOME) arasında istatistiki olarak %5 güven düzeyinde anlamlı pozitif ilişki tespit edilmiştir. Faiz gelirleri %1 arttığında Aktif kârlılığı %0.236 artmaktadır. Aktif kârlılığı ile hisse başına düşen defter değeri (BVpS) ve takibe dönüşüm oranı (NPL) arasında sırasıyla istatistiki olarak %1 ve %5 güven düzeyinde anlamlı negatif ilişki tespit edilmiştir. Hisse başına düşen defter değeri %1 arttığında aktif kârlılığı %0.062, takibe dönüşüm oranı %1 arttığında ise Aktif kârlılığı %0.039 azalmaktadır.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Finansal sistem; piyasaların, katılımcıların ve aracılarn oluşturmuş olduğu karmaşık yapıyı temsil etmektedir. Finansal sistem bankalar ve diğcr aracılcr arasında seçime gider. Çünkü bu unsurların sistemik etki ve risk değcrleri açısından farklılıkları bulunmaktadır. Finansal sistem, yatırımcılara tasarruf sahipleri tarafından finansal kaynakları aktarmakta ve bu tasarruflar yatırımlarda kullanılırken, tasarruf sahipleri kaynaklarının yatırımcıların ellerinde bulundurulmasını istemektedirler.

Bir başka ifadeyle bir ekonomide finansal sistem; kurumların ve belirli kişilerin, çeşitli fonksiyonları yerine getirmek üzere piyasaların, araçların ve organizasyonların bir araya gelmeleri sonucu oluşan bir bütündür. Tasarrufların yatırımlara aktarılıp değerlendirilmesi ekonomik sistem aracılığıyla oluşmaktadır. Finansal sistem aynı zamanda ekonominin makro ve mikro performansının da belirleyicisi olmaktadır. Finansal sistemin temel unsurları arasında fon talep edenler, fon arz edenler, finansal araçlar, finansal aracılcr (kurumlar, kişiler), yasal- kurumsal düzenlemeler, vs. olarak sıralanmaktadır.

Bankacılık sistemi 2001 yılında yaşanan krizden sonra yurt içi ekonomi faaliyetlerdeki sürekliliğe ve diğcr finansal göstergelerdeki gelişmelere bağılı olarak, kamu kesimini finanse eden yapısından, şirketlere kaynak sağlayan bir düzene dönüşmüştür. 2001 ekonomik krizi bankacılık sektörü ve Türkiye ekonomisi üzerinde ciddi etkiler yaratmıştır. Kriz sonrası yıllarda yeni ekonomik program ve uluslararası ekonomik koşullar hem makroekonomik göstergeleri hem de finansal sistemi olumlu yönde etkilemiştir. Aynı zamanda yapısal ekonomik sorunlar ekonomik sistem ve bankacılık sistemi üzerinde risk oluşturmaya devam etmektedir.

Bankacılık sektörü; Finansal sistemin sağlam işlemesi, paranın yatırıma dönüşebilmesi, işletmelerin ve finansın sağlıklı genişlemesi açısından temel öneme sahiptir. Güçlü ve sağlam bankacılık sistemi sektörün sağlıklı ilerlemesi ötesinde ekonomik istikrar ve sürdürülebilir finansal büyüme için gereklilik arz etmektedir.

Bankacılık sektörü, birbiriyle ilişkili iki faaliyete hizmet etmektedir. Bunlardan birincisi, ekonomilerini güvenli bir şekilde elde tutmak ve bundan bir kazanç elde etmek isteyen tasarrufları olan kişilerin mevduatlarını kabul etmektir. İkincisi ise, almış oldukları borcu belirli bir zaman dilimi içerisinde geri ödeyebilecek ekonomik güce sahip olduklarını belgeleyebilenlere borç para temin etmektir. Tasarruf sahipleri ve borç talebinde bulunan kişiler, sadece bireyler değil işletmeler de olabilmektedir. Bununla

beraber bir şahıs, nasıl hem üretici hem de tüketici oluyorsa, aynı şekilde hem tasarruf sahibi hem de borçlu konumunda olabilmektedir.

Günümüzde bankacılık sektörü faaliyetleri gereği birçok riskle karşılaşabilmektedir. Bankaların karşılaştıkları bu risk türleri: kredi riski, transfer riski, ülke riski, likidite riski, piyasa riski ve operasyonel risk olarak adlandırılmaktadır. Bankalar bu risk türleri karşısında almış oldukları önlemlerle karşılaşmış oldukları risklerin üstesinden gelmeyi amaçlarlar.

Bu tezin amacı, Türk bankacılık sektöründe faaliyet gösteren ticari bankaların kârlılığını belirleyen faktörlerin tespit edilip incelenmesidir. Türk bankacılık sektöründe yer alan 9 ticari bankaya ilişkin 2004- 2021 arası yıllık verilerin kullanıldığı çalışmanın analizi statik panel veri yöntemi ile gerçekleştirilmiştir.

Bu çalışmanın analizinde bağımlı değişken olarak aktif kârlılığı (ROA) açıklayıcı değişkenler olarak ise takibe dönüşüm oranı (NPL), faaliyet kâr marjı (OPM), faiz gelirleri (INTINCOME), hisse başına düşen defter değeri (BVpS), üç ay vadeli mevduata ödenen faiz oranı (DEP) kullanılmıştır.

Türk bankacılık sektöründe yer alan 9 ticari bankanın (Akbank, Garanti BBVA, Halk Bankası, ICBC, İş Bankası, QNB, Şeker Bankası, Vakıf Bankası ve Yapı Kredi Bankası) 2004-2021 arası yıllık verileri kullanılarak statik panel veri analizi gerçekleştirilmiştir.

Sonuç olarak, Türkiye’de bankacılık sektöründe faaliyet gösteren 9 ticari bankanın aktif kârlılığına etki eden içsel ve dışsal faktörlerin tespit edilmesi amacıyla oluşturulan tesadüfi etkiler modeli sonuçları incelendiğinde, aktif kârlılığı (ROA) ile faaliyet kâr marjı (OPM) ve üç ay vadeli mevduata ödenen faiz oranı (DEP) arasında istatistiki olarak % 1 güven düzeyinde anlamlı pozitif ilişki tespit edilmiştir. Başka bir ifadeyle, faaliyet kâr marjı % 1 arttığında aktif kârlılığı % 0.092, üç ay vadeli mevduata ödenen faiz oranı (DEP) %1 arttığında ise aktif kârlılığı % 0.053 artmaktadır. Aktif kârlılığı (ROA) ile faiz gelirleri (INTINCOME) arasında istatistiki olarak % 5 güven düzeyinde anlamlı pozitif ilişki tespit edilmiştir. Faiz gelirleri % 1 arttığında Aktif kârlılığı % 0.236 artmaktadır. Aktif kârlılığı ile hisse başına düşen defter değeri (BVpS) ve takibe dönüşüm oranı (NPL) arasında sırasıyla istatistiki olarak % 1 ve % 5 güven düzeyinde anlamlı negatif ilişki tespit edilmiştir. Hisse başına düşen defter değeri % 1 arttığında aktif kârlılığı % 0.062, takibe dönüşüm oranı % 1 arttığında ise aktif kârlılığı % 0.039 azalmaktadır.

Bu çalışmanın bulguları, seçilen örneklem ve veri dönemi ile kısıtlıdır. Türk bankacılık sektöründe faaliyet gösteren ticari bankaların kârlılığını belirleyen faktörler

zerine farklı bağımlı değişkenlerin kullanılmasıyla çeşitli modeller oluşturulabilir. Ayrıca bu modellerde, aralarında yüksek korelasyon olmayan içsel ve dışsal bağımsız değişkenlerin modele dahil edilmesiyle, çalışmanın sonuçları itibariyle alan yazına katkı sunulabilecektir.

KAYNAKÇA

- Abukarsh, Ş. (2019). *Credit Risk Management*. Saarbrücken, Germany: Scholar's Press.
- Açıl, F. (2010). *Bankalarda Fon Yönetimi*. İstanbul, Türkiye: Açık Öğretim Fakültesi Yayını.
- Akbostancı, E. (2013). *Para ve Banka*. Eskişehir, Türkiye: Anadolu Üniversitesi Yayını.
- Aktaş, N. (2017). *Türk dış ticaret sistemi ve yapısının incelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Ticaret Üniversitesi, İstanbul.
- Alpun, M. E. (2017). *Bankacılık sistemi içerisinde katılım bankacılığının yeri ve katılım bankacılığının güçlü ve zayıf yönleri*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Başkent Üniversitesi, Ankara.
- Anbar, D. (2006). Credit risk management in the Turkish banking sector: A survey study. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(17), 10-24.
- Apak, S. ve Tay, A. (2012). Osmanlı Devleti'nin 19. yüzyıldaki finansal sisteminde Osmanlı Bankası'nın yeri ve faaliyetleri. *Muhasebe ve Finans Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 3, 63-103.
- Atukalp, M. E. (2019). Özel sermayeli mevduat bankalarının finansal performanslarının incelenmesi: Türkiye örneği. *Global Journal of Economics and Business Studies*, 7(14), 38-52.
- Ayanoğlu, Y. (2013). *Bankaların Yönetimi ve Denetimi*. Eskişehir, Türkiye: Anadolu Üniversitesi Yayını.
- Aydın, H. ve Aydın, N. (2018a). *Sermaye Piyasaları ve Finansal Kurumlar*. Eskişehir, Türkiye: Anadolu Üniversitesi Yayını.
- Aydın, H. ve Aydın, N. (2018b). *Sermaye Piyasaları ve Finansal Kurumlar*. Eskişehir, Türkiye: Anadolu Üniversitesi Yayını.
- Batır, T. E. (2016). *Türkiye'de katılım bankaları ve konvansiyonel bankaların kârlılık belirleyicileri ve etkinlik yönünden karşılaştırılmaları*. Yayımlanmamış doktora tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- Bohl, M. T. ve Siklos, P. L. (2018). *The Anatomy of Inflation: An Economic History Perspective*. Univerzita Wilfrida Lauriera; Münster, Germany.
- Bozdemir, T. (2007). *Türk bankacılığının tarihsel gelişimi ve reel sektöre katkısına ilişkin bir araştırma*. Yayımlanmamış doktora tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.

- Bulut, Y. (2018). Kredi ve Adalet. *Uluslararası Bankacılık Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 87-104.
- Çağlayan, B. ve Özdemir, E. D. (2018). Türk bankacılık sektöründe bireysel bankacılık uygulamalarının sürdürülebilir rekabet üstünlüğü açısından değerlendirilmesi. *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 16(2), 202-217.
- Çelik, F. (2018). *Bankalarda Kredi Yönetimi*. Eskişehir, Türkiye: Anadolu Üniversitesi Yayını.
- Çelik, S. ve Akarım, Y. (2012). Likidite riski yönetimi: Panel veri analizi ile İMKB bankacılık sektörü üzerine ampirik bir uygulama. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(1), 1-17.
- Demireli, E. ve Taner, B. (2009). Risk yönetiminde riske maruz değer yöntemleri ve bir uygulama. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 14(3), 127-148.
- Diaconu, M. (2011). Technological Innovation: Concept, Process, Typology and Implications in the Economy. *Theoretical & Applied Economics*, 18(10), 131.
- Dinç, Y. (2019). *Banka ve Sigorta Muhasebesi*. Eskişehir, Türkiye: Anadolu Üniversitesi Yayını.
- Dizgil, E. (2017). Türkiye'deki mevduat bankalarının kârlılığını etkileyen mikro düzeyli faktörler üzerine ampirik bir araştırma. *BDDK Bankacılık ve Finansal Piyasalar Dergisi*, 11(2), 31-52.
- Duran, E. (2013). *Kamu idarelerinde kurumsal risk yönetimi uygulamaları*. Mali Hizmetler Uzmanlığı Araştırma Raporu, T.C Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Strateji Geliştirme Başkanlığı, Ankara.
- Emhan, A. (2009). Risk yönetim süreci ve risk yönetmekte kullanılan teknikler. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 23(3), 209-220.
- Erbir, M. (2020). Özel Sermayeli mevduat bankalarında kârlılığa etki eden faktörler. *Uluslararası Finansal Ekonomi ve Bankacılık Uygulamaları Dergisi*, 1(2), 43-62.
- Erdal, L. (2018). *Bankacılık ve Sigortacılığa Giriş*. Eskişehir, Türkiye: Anadolu Üniversitesi Yayını.
- Erdem, E. ve Çelik, F. (2018). *Bankalarda Kredi Yönetimi*. Eskişehir, Türkiye: Anadolu Üniversitesi Yayını.
- Eren, Ö. ve Çıkrıkçı, M. (2014). Monte carlo simülasyonu ile beklenmeyen operasyonel kayıpların tahmini. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 4(2), 349-361.

- Ermisket, E. (2016). Kamu kurumlarında risk yönetimi bir uygulama önerisi. *Denetim*, (7), 47-60.
- Esmer, Y. ve Bağcı, H. (2016). Katılım bankalarında finansal performans analizi: Türkiye örneği. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 8(15), 17-30.
- Ferreira, F. A., Reis, J. R. ve Barata, J. M. M. (2013). Technological innovation in banking services: an exploratory analysis to perceptions of the front office employee. *Problems and Perspectives in Management*, 11(1), 34-49.
- Gönen, S. (2017). Risk raporlamasına ilişkin kuramsal yaklaşım. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 6(6), 293-301.
- Guluzade, S. (2016). Risk management and model used in banking system. *Journal of Banking and Financial Research*, 3(1), 1-6.
- Gülen, M. (2015). *Bankacılık sektöründe kamu ve özel bankaların finansal performanslarının karşılaştırılması*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Hitit Üniversitesi, Çorum.
- Gülhan, Ü. (2013). *Sermaye ve Para Piyasaları*. Eskişehir, Türkiye: Anadolu Üniversitesi Yayını.
- Hazır, Ç. A. (2017). Risk raporlaması: Mevzuat ve uygulama açısından Almanya ve Türkiye karşılaştırması. *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, 19(4), 981-1017.
- Holub, L., Pfeifer, L., Pikhart, Z., ve Hodula, M. (2017). Leverage ratio and its impact on the resilience of the banking sector and efficiency of macroprudential policy. *Finance and credit-Czech Journal of Economics and Finance*, 67(4), 280.
- İpekten, O. B. (2013). *Sermaye ve Para Piyasaları*. Eskişehir, Türkiye: Anadolu Üniversitesi Yayını.
- Karaaslan, İ. (2019). *Makroekonomik değişkenlere dayalı kredi riski ölçümü: Türkiye ve AB ülkeleri bankacılık sektöründe kredi riski stres testi uygulaması*. Yayımlanmamış doktora tezi, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Karapınar, A. (2013). *Bankaların Yönetimi ve Denetimi*. Eskişehir, Türkiye: Anadolu Üniversitesi Yayını.
- Karataş, Y. (2015). *Ticari bankalarda karlılığı belirleyen faktörler: Türk ticari bankacılık sektörü üzerine bir uygulama*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Balıkesir Üniversitesi, Balıkesir.
- Kavcıoğlu, Ş. (2014). Ticari bankacılıkta kredi riskinin ve kredi riski ölçüm modellerinin değerlendirilmesi. *Finansal Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*, 3(5), 11-19.

- Kaya, F. (2012). *Dış Ticaret İşlemleri*. Eskişehir, Türkiye: Anadolu Üniversitesi Yayını.
- Keklik, İ. (2019). *Türk bankacılık sektörü içerisinde kamu bankaları ve kamu bankalarında yeniden yapılandırma uygulamaları*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Tokat.
- Kırbaşı, M. ve Güzveli, N. (2010). *Bankacılığa Giriş*. İstanbul, Türkiye: Açık Öğretim Fakültesi Yayını.
- Koç, F. Ö. ve Uzay, Ş. (2015). Risk raporlaması: Gelişmiş ülke uygulamalarından çıkarılacak dersler. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 0(45), 205-230.
- Kurşunluoğlu, D. (2019). *Banka kârlılığını belirleyen içsel ve dışsal faktörler: Türkiye örneği*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Van.
- Küçük, E. (2016). *Banka kârlılığının tarihsel belirleyicileri: Türkiye ekonomisi üzerine bir analiz*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Mazlum, N. (2020). 1980-2018 Dönemi Türkiye ekonomisi ve dış ticaretinin gelişim seyri. *Gümrük ve Ticaret Dergisi*, 7(22), 54-71.
- Mermod, A. Y. ve Kurtulan, Ö. (2010). Operasyonel risk ölçümünde gelişmiş ölçüm yaklaşımlarının kullanılmasının fayda ve maliyeti. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(2), 130-151.
- Micco, A., Panizza, U. ve Yanez, M. (2007). Bank ownership and performance. Does politics matter. *Journal of Banking and Finance*, 31(1), 219-241.
- Mohammad, S. (2013). Liquidity risk management in Islamic banks: A survey. *Afro Eurasian Studies*, 2(1), 215-230.
- Ngonyani, D. B. (2020). Loan appraisal protocol for effective microfinance portfolio in Tanzania. *international journal of public Finance*, 5(2), 193-210.
- Okay, E. (2002). Bankacılıkta Risk Yönetiminin Gelişimi ve Önemi. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi*, 1(2), 123-133.
- Önder, T. (2005). *Para politikası: Araçları, amaçları ve Türkiye uygulaması*. Yayımlanmamış uzmanlık yeterlilik tezi, Piyasalar Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Özbilgin, İ. G. (2012). Risk ve risk çeşitleri. 15 haziran 2021 tarihinde <http://www.bilisimdergisi.org/s145>. Adresinden erişildi.
- Özerkek, Ö. (2006). *Basel II kriterlerinin Türk bankacılığında risk yönetimi ve denetim süreçleri üzerindeki etkisi ve örnek bir uygulama*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Özgür, S. (2019). *Bankacılık sektöründe kredi riski ve kredi türevleri: Ampirik bir uygulama*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

- Öztürk, N. (2016). *Para Banka Kredi*. Bursa, Türkiye: Ekin Yayınevi.
- Raweh, B., Aloqab, A. A. ve Alobaidi, F. (2018). *Operational risk management in financial institutions: An overview*. Hunan University, China.
- Rodoplu, G. ve Ayan, E. (2008). Basel-II uzlaşısında piyasa riski yönetimi ve Türkiye açısından faiz riskine ilişkin bir uygulama. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 13(2), 1-28.
- Rokhmawati, A. (2019). Interest rate risk of banking sector: the effect of maturity gap on net interest income in Indonesia. *Journal of Economics Finance and Accounting*, 6(1), 19-31.
- Saraçoğlu, M. (2019). *Bankaların Yönetimi ve Denetimi*. Eskişehir, Türkiye: Anadolu Üniversitesi Yayını.
- Sarıtaş, H., Gökçe, A. ve Gökçe, A. (2016). Banka kârlılığı ile finansal oranlar ve makroekonomik değişkenler arasındaki ilişkilerin sistem dinamik panel veri modeli ile analizi: Türkiye Araştırması. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 11(1), 87-108.
- Sayılgan, Ş. (2014). Basın işletmelerinde risk yönetimi. *Marmara İletişim Dergisi*, 12(12), 186-200.
- Shelyuk, A. A. (2013). Examining the components of the bank deposit management system. *Journal of Governance and Regulation/ Volume*, 2(1), 70.
- Sönmez, K. K. A. (2014). *Türkiye’de yabancı sermayeli bankaların gelişimi ve yabancı sermayeli altı bankanın öz sermayeye serbest nakit akımları yöntemi ile değerlemesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Başkent Üniversitesi, Ankara.
- Şahin, Y. (2019). *Türk bankacılık sisteminde katılım bankalarının mevduat bankalarıyla mukayeseli analizi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Gelişim Üniversitesi, İstanbul.
- Şanlıoğlu, M. (2005). *Basel uzlaşısı çerçevesinde bankalarda piyasa risk yönetimi ve bir uygulama*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Şenel, C. (2020). Banka kredileri ve Türk bankacılık sektöründe kredilerin uluslararası karşılaştırmalı analizi, *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 12(1), 810-825.
- Şenel, C. ve Şekeroğlu, S. (2019). Yatırım ve kalkınma bankalarının etkinliklerinin VZA yöntemiyle analizi ve Türk bankacılık sektöründe bir uygulama, *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi*, 54(1), 565-580.
- Taşar, M. (2019). *Yatırım ve kalkınma bankalarında risk odaklı iç denetime yönelik uygulama önerisi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

- Tatlıyer, M. (2016). Enflasyon neden yükselir, nasıl düşer: Türkiye örneği. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 12(30), 1-20.
- Tekindağ, F. C. (2010). *Kredi risk yönetim aracı olarak Kobi kredileri için alternatif kredi skorlama model önerisi ve uygulama*. Yayınlanmamış doktora tezi, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Tharu, N. K., ve Shrestha, Y. M. (2019). The influence of bank size on profitability: An application of statistics. *International Journal of Financial, Accounting, and Management*, 1(2), 81-89.
- Torun, M. (2017). Basel II uygulamalarının bankacılık sektörüne etkileri. *Uygulamalı Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(1), 1-19.
- Torun, T. (2018). *Bankalarda Kredi Yönetimi*. Eskişehir, Türkiye: Anadolu Üniversitesi Yayını.
- Tuğcu, C. T. (2018). *Bankalarda Kredi Yönetimi*. Eskişehir, Türkiye: Anadolu Üniversitesi Yayını.
- Tuna, A. (2010). *Bankacılık ve Finansal Kurumlar*. İstanbul, Türkiye: Açık Öğretim Fakültesi Yayını.
- Turguttopbaş, N. (2012). *Dış Ticaret İşlemleri*. Eskişehir, Türkiye: Anadolu Üniversitesi Yayını.
- Türkiye Bankalar Birliği (TBB)*. 10 Nisan 2021 tarihinde <https://www.tbb.org.tr/> adresinden erişildi.
- Türkiye Katılım Bankalar Birliği (TKBB)*. 10 Nisan 2021 tarihinde <https://tkbb.org.tr/> adresinden erişildi.
- URL-1, www.tcmb.gov.tr/TR/Genel/BelgeGoster. 11 Mart 2021.
- Ünal, H. (2008). *Merkez bankası bağımsızlığının enflasyon ile ilişkisi ve Türkiye üzerine bir uygulama*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- Vethamuthu, R. P. (2019). Impact of asset quality on financial performance of banks in India: A comparative study of public and private sector banks. *International Trade, Arts and Science Research Journal*, 10(7), 2319–9202.
- Yapraklı, S. (2020). *Dış Ticarete Giriş*. Eskişehir, Türkiye: Anadolu Üniversitesi Yayını.
- Yapraklı, S. ve Güngör, B. (2007). Ülke riskinin hisse senedi fiyatlarına etkisi: İMKB 100 endeksi üzerine bir araştırma. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 62(02), 199-218.

- Yardımcı, N. (2006). *Bankacılık sektöründe etkinlik analizi: Türk bankacılık sektörü ve Avrupa Birliği'ne üye bazı ülkelerin bankacılık sektörlerinin karşılaştırmalı bir analizi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Erciyes Üniversitesi, Kayseri.
- Yarız, A. (2011). *Bankacılıkta risk yönetimi: risk matrisi uygulaması*. Yayınlanmamış doktora tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Yay, G. G. (1998). Atatürk döneminde para politikası. *Erdem İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, 11(31), 289-320.
- Yazıcı, E. (2019). *Bankacılık düzenlemelerinin bankaların risk alma davranışı üzerindeki etkileri: Türk bankacılık sektöründe bir araştırma*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Kırıkkale Üniversitesi, Kırıkkale.
- Yetiz, F. (2016). Bankacılığın doğuşu ve Türk bankacılık sistemi. *Niğde Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 9(2), 107.
- Yıldırım, O. (2020). Bankacılık sistemindeki gelişmeler ve Türkiye'de bankacılık sistemi. *Uluslararası Finansal Ekonomi ve Bankacılık Uygulamaları Dergisi*, 1(2), 63-77.
- Yüzbaşıoğlu, N. (2003). *Risk yönetimi ve bankaların denetimi*. Risk Yönetimi Konferansı, Risk Yöneticileri Derneği- Finans Dünyası, İstanbul.
- Zaif, F. (2013). *Bankaların Yönetimi ve Denetimi*. Eskişehir, Türkiye: Anadolu Üniversitesi Yayını.
- Zengin, S. (2009). *Operasyonel risk ölçme yöntemleri*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Zouhaier, H. ve Fatma, M. (2014). Debt and economic growth. *International Journal of Economics and Financial Issues*, 4(2), 440-448.

ÖZGEÇMİŞ

Yusuf YILMAZ, 2014 yılında Rize Tevfik İleri Mesleki Ve Teknik Anadolu Lisesi'nden mezun olmuştur. 2019 yılında Selçuk Üniversitesi, KONYA/ Akşehir İktisadi İdari Bilimler Fakültesi İşletme Bölümü'nü tamamlamıştır. 2019-2020 Eğitim-Öğretim Yılı Güz Yarıyılında Gümüşhane Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı'nda başlamış olduğu yüksek lisans eğitimine devam etmektedir.

2015 yılında ÇAYKUR fabrikasında 6 yıl teknisyenlik yapmıştır. 2022 yılında girmiş olduğu Ankara ticaret odası AB projesinde (In Tech) asistanlık görevini sürdürmektedir.